

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสงัด ไทยทวี

เป็นกรณีพิเศษ

ณ เมรุวัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

เวลา ๑๗.๓๐ น.

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๕๗๑๕ สำนักพระราชวัง

๒๖ ตุลาคม ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเพลิงศพ นายสงัด ไทยทวี เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

วันพฤหัสบดี ที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ เวลา ๑๗.๓๐ น. พระราชทานเพลิง

อุดมศักดิ์ พิมพ์

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสงัด ไทยทวี เพื่อทราบ เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๐ นายสงัด ไทยทวี ได้เสียชีวิต และในวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเพลิงศพ นับว่าได้รับเกียรติเป็นอย่างยิ่งแล้ว หากนายสงัด ไทยทวี มีญาณวิถีใดที่จะพึงหยั่งรู้ได้แล้ว คงจะมีความปลื้มปีติโสมนัส และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระนี้ด้วย

ข้าพระพุทธเจ้า และบุตรธิดา ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบถวายบังคมแทบเบื้องยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมอย่างหาที่สุดมิได้ และจะเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเพื่อเป็นสรรพสิริมงคล แก่ข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลตลอดไป.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นางน้อม ไทยทวี และบุตรธิดา

วัดบวรนิเวศวิหาร

อนุสสติ

นายสงัด ไทยทวี ผู้ช่วยผู้จัดการ หัวหน้าแผนกจำหน่าย มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เริ่มทำงานเป็นเสมียนประจำแผนกจำหน่าย ในมูลนิธิมหามกุฏฯ มาตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๔๘๘ ติดต่อมาจนถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๐ ได้ทำงานด้วยดีตลอดมา ได้เคยเป็นผู้รักษาการแทนผู้จัดการเป็นครั้งคราว ได้เป็นกรรมการ ได้ช่วยทำงานพิเศษอื่นหลายอย่าง เป็นการกุศล ได้รับเหรียญเกียรติคุณ ภ.ป.ร. พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทองคำ โดยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๖

นายสงัด ไทยทวี ได้ตั้งใจทำงานมหามกุฏฯ งานวัด งานบ้าน งานพิเศษ ทั้งที่เป็นงานโดยหน้าที่ ทั้งที่เป็นงานช่วย รักษาสุจริตใจเป็นส่วน เป็นที่รักนับถือของผู้ร่วมงานทั่วไป ผู้ใหญ่รักไว้วางใจ ผู้น้อยรักนับถือ เป็นคนดีคนหนึ่งของมหามกุฏฯ ทำงานที่มหามกุฏฯ แต่เยาว์มาเป็นเวลานานจนถึงที่สุดแห่งชีวิต

ความดีทุกอย่าง ที่นายสงัด ไทยทวี ประกอบกระทำ ย่อมเป็นบุญกุศล รักษานายสงัด ไทยทวี ให้อยู่ดี เป็นที่นิยมรักนับถือ และให้ไปดี เป็นสุคติในโลกนี้และโลกหน้า

ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา กยิราเถนํ ปุนปฺปุนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย
ถ้าบุรุษสตรีพึงทำบุญ พึงทำบุญนั้นบ่อยๆ
พึงทำความพอใจในบุญนั้น ความสั่งสมบุญให้เกิดสุข

สด. พระญาณสังวร
๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

คุณสงัด ไทยศรี เข้ามาทำงาน
มหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งแต่สงครามโลก
ครั้งที่ ๒ เลิกไป นับว่าเป็นคนอดทน.
เคยลาออกหลายครั้ง ไม่ยอมให้ลาออก
เพราะหาคนที่พอจะพึ่งได้ ไม่นึกเลย
ว่า คุณสงัดจะจากพวกเราไปในเวลา
อันรวดเร็วเช่นนี้.

ขออำนาจแห่งความดีใน
พระพุทธศาสนา จงเป็นปัจจัยให้
วิญญาณ ของคุณสงัด ไทยศรี
จงประสบแต่ความสุข สม
แก่คนดี [illegible] ทุกประการ เทอญ

พระธรรมดิลก
13 มค 30

แด่ คุณสงัด ไทยทวี

คุณสงัด ไทยทวี ได้จากไปในเวลากะทันหัน จนเกิดสงสัยว่าเป็นการพูดเล่นหรือพูดจริง แต่ปรากฏว่าคุณสงัด ไทยทวี ได้จากไปแล้วจริง ๆ ในแง่ของรูปร่างกายที่กำหนดหมายกันว่าเป็น "นายสงัด ไทยทวี" แต่คุณสงัดยังคงมีแบบอย่างในการดำรงชีวิต การทำงาน การประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถเป็นบทเรียนได้เป็นอย่างมาก เพราะว่า

"ลีลาชีวิตคนเรานั้น แม้จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ไว้เป็นอันมากหรือน้อยก็ตาม และแม้ที่มีการทำลายล้างคน สัตว์ สิ่งของไว้เป็นอันมากก็ตาม ล้วนเป็นการสะท้อนออกของกุศลธรรมและอกุศลธรรมทั้งนั้น ชีวิตของคนแต่ละคน จึงเป็นกระบวนการของธรรมที่หมุนไป เป็นไปตามแรงผลักดันของกุศล อกุศล อัพยากฤต ทำให้ชีวิตคนคลุกเคล้าอยู่ด้วยผลของธรรมเหล่านั้น ที่ออกมาเป็นสุขบ้าง ทุกข์บ้าง กลางบ้างตามสมควรแก่เหตุ คุณสงัด ไทยทวี จึงเป็นกระบวนการของธรรมที่หมุนครบวงจรแล้ว ที่เกิด แก่ ตาย การจากไปจึงเป็นการจากไปเพื่อเข้าสู่วงจรใหม่ในโครงสร้างเดิม คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป หรือเกิด แก่ ตาย นั่นเอง ข้อที่คนทั้งหลายควรได้คติชีวิตจากคุณสงัด ไทยทวี คือ

รูปร่างกายของคนเราแต่ละคนเป็นเช่นนี้เอง คนไม่ควรคิดว่าทำไมญาติของเราจึงต้องตาย หรือทำไมจึงต้องเป็นเรา คนรักของเรา แต่แท้ที่จริงแล้วธรรมชาติของชีวิตทุกชีวิตเป็นเช่นนี้เอง เพราะเขามีสภาวะที่แท้จริงแล้วต้องเป็นเช่นนี้ ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงความเป็นเช่นนี้ไปได้หรอก

ในด้านจิตใจ อันเป็นตัวนำชีวิตไปสู่ความสุข ความทุกข์ จากการกระทำผิด และการกระทำชอบของคนแต่ละคน คุณสงัดเป็นคนธรรมดาคนหนึ่งซึ่งจะต้องมีผิดมีถูกตามสมควรแก่การกระทำในขณะนั้น ๆ แต่การกระทำและผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถเป็นครูสอนให้คนแต่ละคนงดเว้น และประพฤติปฏิบัติตามได้เสมอ เมื่อทำไปตามกรณีนั้น ๆ แล้ว ผลจะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นแก่คนอื่น

จิตใจของคุณสงัด ไทยทวี ที่นำให้แสดงออกในด้านที่น่าประทับใจมีมาก เช่น

– ความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อคนทั้งหลาย อันเป็นคุณลักษณะของผู้ดีมีคุณธรรม ตามคุณลักษณะของผู้ดีที่แท้จริงในพระพุทธศาสนา แม้จะมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้จัดการ แต่คงวางตัวอ่อนโยนอ่อนน้อม พร้อมที่จะทำงานสุจริตทุกอย่าง แม้แต่เป็นงานในหน้าที่ของพนักงานขายหนังสือ

– โบราณว่า "ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา" คุณสงัดจัดเป็นคนที่มีปากเป็นเอก คือพูดจาได้ไพเราะอ่อนหวาน ตามสมควรแก่ฐานะของบุคคล แม้บางคนจะไม่ทำถูกต้องนัก แต่คุณสงัดสามารถฟัง และตอบชี้แจงด้วยถ้อยคำไพเราะได้ แสดงว่ามีขันติธรรมสูงพอตัวทีเดียว

– เป็นคนที่รักความยุติธรรม รักความเป็นธรรม จะมีความรู้สึกว่าไม่ถูกต้องเมื่อเห็นความไม่เป็นธรรม แต่เนื่องจากเป็นคนอัธยาศัยอ่อนโยนจึงแสดงออกไม่รุนแรงอย่างบางคน

– เป็นคนที่พัฒนาตนในด้านการทำงานจากจุด พยายามทำงานที่ตนยังทำไม่เป็นให้เป็น พยายามทำงานให้ดีขึ้น จนเป็นคนทำงานเป็น คือเป็นนายของงาน ไม่ใช่ให้งานเป็นนายเป็นต้น

ขออำนาจบุญกุศลคุณงามความดีที่ คุณสงัด ไทยทวี ได้ทำแล้ว และบุญกุศลที่ครอบครัว ญาติ มิตร ผู้เคารพนับถือ เมตตาอนุเคราะห์ได้พร้อมใจกันกระทำ จงนำความสุขความเจริญไปสู่คุณสงัด ไทยทวี ตามสมควรแก่คติภพอันได้อุบัติแล้ว.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

อาลัย พี่สงัด ไทยทวี

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พี่สงัด ไทยทวี เป็นกรณีพิเศษ ในวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นของครอบครัว "ไทยทวี"

พี่สงัด ไทยทวี ได้จากไปแล้ว ตามสภาพความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งมีเกิดก็ต้องมีตาย เกิดมาเท่าไร ? ตายหมดเท่านั้น ไม่มีใครจะอยู่ค้ำฟ้า จึงมีคำถามเกิดขึ้นว่า คนเราเกิดมาเพื่ออะไร ? มีคำตอบของท่านโบราณาจารย์ ประพันธ์เป็นคำกลอนสอนใจไว้ว่า

ความเอ๋ยความเกิด
จงดูเกิดยากเข็ญเป็นไหนไหน
เจ็บปวดทั้งแม่ลูกเหมือนถูกไฟ
เกิดเพื่ออะไรกันแน่ลองแก้มา
เกิดเพื่อกิน เพื่อเล่น หรือเพื่อหลับ
หรือเกิดเพื่อรับมรดกกระมังหนา
หรือเกิดเพื่อเติบโต เช่น โค – ลา
ส่วนตูว่า เกิดเพื่อก่อบ่อบุญเอย.

ตลอดระยะเวลายาวนานที่ได้รู้จักคุ้นเคย จนเกือบจะเรียกได้ว่าเหมือนเป็นญาติ พี่สงัดเป็นผู้มีอัธยาศัยน้ำใจโอบอ้อมอารี ใจบุญ ใจกุศล เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย บอกบุญงานทอดผ้าป่า ทอดกฐินไม่เคยปฏิเสธเลย ทำบุญตามศรัทธา มากบ้าง น้อยบ้าง

วัดมหาสวัสดิ์นาคพุฒาราม อ. สามพราน จ. นครปฐม เป็นวัดสร้างขึ้นใหม่ ในพื้นที่ ๑๖ ไร่เศษ เริ่มลงมือก่อสร้าง เมื่อวันที่ ๑๑

มีนาคม ๒๕๒๑ พี่สงัดมีส่วนร่วมก่อสร้าง มาตั้งแต่ต้น โดยเป็นเจ้าภาพร่วมทอดผ้าป่า ทอดกฐิน สมทบทุนสร้างอุโบสถ เมื่อทางวัดขาดหนังสือนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท และหนังสือเทศน์ พี่สงัด จัดถวายเป็นที่เรียบร้อย นับว่าพี่สงัดเป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์วัดมหาสวัสดิ์-นาคพุฒาราม มาโดยตลอด ในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ จึงเป็นการสูญเสียของหัวหน้าครอบครัว "ไทยทวี" ภรรยาต้องขาดสามี ลูก ๆ ต้องขาดพ่อ พี่ขาดน้อง น้องขาดพี่ ญาติขาดญาติ วัดมหาสวัสดิ์-นาคพุฒาราม ขาดผู้อุปถัมภ์ไปผู้หนึ่งอย่างน่าเสียดาย แต่เป็นที่หวังได้ว่าตลอดชีวิตของพี่สงัดนั้น ทำแต่ความดี สร้างแต่บุญกุศล ดวงจิตที่เปี่ยมล้นไปด้วยกุศลกรรมนั้น มีพระพุทธภาษิตรับรองไว้ว่า

จิตฺเต อสงฺกิลิฏฺเฐ สุคติ ปาฏิกงฺขา

เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุคติเป็นอันหวังได้

ขอให้ดวงวิญญาณของ พี่สงัด ไทยทวี จงประสบแต่ความสุขความเจริญ อิ่มเอิบในทิพย์สุข ทิพย์สมบัติ ในสัมปรายภพเบื้องหน้าโน้นเทอญ.

พระครูสุนทรโฆษิต

วัดพระเชตุพน
คณะ ก. ๑๙ กรุงเทพมหานคร
โทร. ๒๒๑๒๙๐๖

บ้าน "สว่างจิตต์"
๑ ข. ถนนพหลโยธิน ๖๓ กท. ๑๐๒๒๐
โทร. ๕๒๑๐๑๐๖, ๕๒๑๐๘๓๘

คุณสงัด ไทยศรี ทำงานที่มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยมา เป็นเวลาหลายสิบปี ตำแหน่งครั้งสุดท้าย เป็นผู้ช่วยผู้จัดการ

คุณสงัด เป็นผู้มีใจโอบอ้อมอารี เป็นที่ชอบพอรักใคร่ ของบรรดาผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน เมื่อมาถึงแก่กรรม ก่อนเวลาอันสมควรเช่นนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดาย

หวังว่ากุศลผลบุญที่คุณสงัด ได้บำเพ็ญไว้ จะช่วยส่งให้วิญญาณไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ตามควรแก่คติวิสัย.

(พลอากาศเอก หะริน หงสกุล)

คำอาลัย

นายสงัด ไทยทวี นั้น เป็นบุคคลที่มีผิวพรรณ รูปร่างหน้าตาดี และกิริยามารยาทเรียบร้อย เหมาะแก่งานจำหน่ายผลิตภัณฑ์หนังสือของมูลนิธิ ฯ และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ใครที่ได้มาติดต่อด้วยแล้วก็ประทับใจทุกคน ผู้เขียนเองได้รู้จัก ก็เพราะมาซื้อหนังสือที่นี่และได้ติดต่อเรื่อยมา จนได้มาทำงานร่วมกัน ก็ยิ่งได้รับการปฏิบัติทั้งกายวาจาที่นุ่มนวลมาตลอด เมื่อมาจากไปก็ทำให้คิดถึง และเมื่อย้อนประมวลความกลับหลัง ทำให้เสียดาย และเผลอพูดกับตัวเองว่าบุคคลเช่นนี้นับว่าหาได้ยาก ซื่อตรง เรียบร้อย การงานเป็นระเบียบ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่มิตรสหาย และเพื่อนร่วมงาน

เวลาที่ผู้เขียนสงสัยและมีปัญหาในการงาน ก็นึกถึงสงัดเป็นคนแรก และก็ได้ทราบข้อมูลเป็นที่ถูกต้อง และได้รับความเห็นที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงเสมอมา ฉะนั้น ในด้านการงานสงัดก็เป็นที่ปรึกษาของผู้ใหญ่ สงัดจึงเหมาะอย่างยิ่งในการได้รับตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้จัดการ และด้วยเหตุนี้เองงานที่ผ่านมาแทบทุกแขนง ก็มารวมลงที่สงัดพิจารณาและแล้วแสดงความคิดเห็นเสนอผู้จัดการเพื่ออนุมัติ และยังต้องดูแลในด้านการควบคุมการผลิตอีกด้วย จึงรับงานมากเกินไป เป็นภาระหนักเกินตัว เกินหัวใจ เมื่อยังหนุ่มอยู่ก็พอได้ แต่หากว่ามีอายุมากแล้วสังขารไม่เป็นไปตามบังคับบัญชา ก็ต้องมีอันต้องเป็นไป สงัดป่วยเป็นโรคหัวใจล้มเหลวโดยกะทันหันเมื่ออายุได้ ๕๙ ปี ได้รับใช้มหามกุฏราชวิทยาลัยมาเป็นเวลา ๔๒ ปี เมื่อมาจากไปพนักงานทุกคนไม่มีเว้นแต่สักคนต่างมีความอาลัยนึกถึง หากสงัดอยู่ในภพใด ก็ขอให้ถึงซึ่งความสงบด้วยประการทั้งปวง.

ม. ร. ว. ทวีวัฒยา เกษมศรี

ผู้ช่วยผู้จัดการ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ

ขอกราบขอบพระคุณ เจ้าพระคุณ พระเดชพระคุณ พระคุณเจ้าทุกรูป ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน เพื่อนฝูง ญาติมิตร และท่านที่เคารพนับถือทุกท่าน ที่ได้มาร่วมไว้อาลัย คุณสงัด ไทยทวี เป็นครั้งสุดท้ายในวันรดน้ำศพ ที่ร่วมแสดงความเสียใจกับดิฉันและครอบครัว ตั้งแต่ต้นจนถึงบัดนี้ ขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณารับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม และนำพวงหรีด – ดอกไม้ มาเคารพศพร่วมบำเพ็ญกุศล และขอขอบคุณมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณสงัด ไทยทวี เป็นกรณีพิเศษ และท่านที่ให้ความช่วยเหลือนานาประการ เจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งที่ท่านได้แสดงน้ำใจไมตรีจิต ต่อคุณสงัด ไทยทวี แม้ในยามที่หาชีวิตไม่แล้ว จึงขอจารึกพระคุณของท่านไว้ ณ ที่นี้ หากคุณสงัด ไทยทวี จะพึงหยั่งทราบได้ด้วยญาณวิถีใด ๆ ถึงความอาลัยรักที่ท่านทั้งหลายได้แสดงไว้ ณ วาระสุดท้ายนี้ ก็คงจะปลื้มปีติ และสำนึกในความเมตตากรุณาของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง หรือไม่เรียบร้อย เนื่องจากการต้อนรับไม่ทั่วถึง หรือประการอื่นใด เจ้าภาพกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และขอกุศลผลบุญที่ทุกท่านได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้คุณสงัด ไทยทวี ผู้จากไป จงดลบันดาลให้ทุกท่านเจริญด้วยจตุรพิธพรชัยด้วย เทอญ.

ภรรยา – บุตร – ธิดา

๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๐

นายสงัด ไทยทวี

ชาตะ ๔ ธันวาคม ๒๔๗๐

มรณะ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๐

รับเหรียญเกียรติคุณ ภ.ป.ร. พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
โดยได้รับพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๖

ได้รับเหรียญที่ระลึก จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ในคณะ
กรรมการจัดสร้างตึก ภ.ป.ร. โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อ ๓ มีนาคม ๒๕๒๘

วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๐ ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าภาพ

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๐ พระเดชพระคุณพระธรรมดิลก เจ้าภาพ

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๐ มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เจ้าภาพ

วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๐ ภรรยา บุตร – ธิดา เจ้าภาพ

ประวัติสังเขป

ของ

นายสงัด ไทยทวี

นายสงัด ไทยทวี เกิดเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑ ที่ อ. บางเลน ต. บางปลายมาส จ. นครปฐม เป็นบุตรของนายสือ และนางเจียม มีพี่น้องรวม ๖ คน คือ :–

๑. นายเบี้ยว สุวรรณเกตุ
๒. นางหนู ปรีชา
๓. นายสูน สุวรรณเกตุ
๔. นางยุพา อารักษ์ชน
๕. นายสงัด ไทยทวี
๖. นายบุญช่วย ไทยทวี

นายสงัด ไทยทวี ได้สมรสกับ นางน้อม (จุ้ยอนันต์) ไทยทวี มีบุตร – ธิดา รวม ๖ คน :–

๑. นางเฉลิมศรี ไทยทวี
๒. น. ส. พรรณี ไทยทวี
๓. นายชัชวาลย์ ไทยทวี
๔. น. ส. นิยดา ไทยทวี
๕. น. ส. กุณฑล ไทยทวี
๖. นายประมุข ไทยทวี

การทำงาน

วันที่ ๑ กันยายน ๒๔๘๘ เริ่มเข้าทำงานในมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในบรมราชูปถัมภ์ ตำแหน่งเสมียนประจำแผนกจำหน่าย

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกจำหน่าย

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๔ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๒๕ เป็นผู้แทนผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ร่วมจัดหาทุนสร้างตึก "วชิรญาณวงศ์" โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๒๖ ได้รับเหรียญเกียรติคุณ ภ. ป. ร. พระรูปสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ชนิดทองคำ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๒๙ เป็นกรรมการฝ่ายการเงิน ในคณะกรรมการจัดสร้างตึก ภ. ป. ร. (ตึกผู้ป่วยนอก) โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๓๐ ได้ร่วมกับมูลนิธิสังฆประชานุเคราะห์นำ "ดอกราชาวดี" มาจำหน่าย

นายสงัด ไทยทวี ดำรงตำแหน่งสุดท้าย เป็นผู้รักษาการแทนผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย และหัวหน้าแผนกจำหน่าย จนถึงวาระที่สุดแห่งชีวิต

รวมเวลาที่นายสงัด ไทยทวี ได้ทำงานรับใช้ให้กับมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นเวลานานถึง ๔๑ ปี ๑๑ เดือน ๘ วัน

สาเหตุแห่งการเสียชีวิต

ป่วยเป็นโรคหัวใจล้มเหลวอย่างกะทันหัน โดยมีอาการตัวสั่นผิดปรกติ เมื่อเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ของวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๐ ได้นำส่งโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ ถนนเพชรเกษม แพทย์ได้ทำการรักษาจนมีอาการดีขึ้นเกือบปรกติ และแพทย์จะให้กลับไปพักผ่อนที่บ้านได้ช่วงตั้งแต่เที่ยง จนเกือบบ่าย ๒ โมงของวันเดียวกัน ดูอาการเป็นปรกติพูดคุยกับผู้ที่มาเยี่ยมได้ตลอดเวลา เมื่อผู้ที่มาเยี่ยมกลับไปแล้ว ได้พักผ่อนหลับนอน จนกระทั่งเวลาประมาณบ่าย ๓ โมง เกิดอาการช็อคและหมดสติไป แพทย์จึงได้ทำการปั๊มหัวใจ จนกระทั่งเวลา ๑๖.๕๐ น. แพทย์บอกให้ทราบว่า สุดความสามารถที่จะช่วยได้ นายสงัด ไทยทวีจึงเสียชีวิตในเวลานั้น รวมอายุได้ ๕๙ ปี ๘ เดือน.

การบำเพ็ญกุศล

และ

รายนามเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

วันที่	๙	สิงหาคม	๒๕๓๐	พระเดชพระคุณพระธรรมดิลก
วันที่	๑๐	สิงหาคม	๒๕๓๐	มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
วันที่	๑๑	สิงหาคม	๒๕๓๐	เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร
วันที่	๑๓	สิงหาคม	๒๕๓๐	สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย
วันที่	๑๔	สิงหาคม	๒๕๓๐	คุณเซียะโอ้ว เตชอนันต์พิพัฒน์ และ คุณมังกร สินะวัฒน์
วันที่	๑๕	สิงหาคม	๒๕๓๐	พระเดชพระคุณพระโสภณคณาภรณ์
วันที่	๑๖	สิงหาคม	๒๕๓๐	ภรรยา – บุตร – ธิดา
		เวลา	๑๐.๓๐ น.	สวดมนต์ – ฉันเพล
		เวลา	๒๐.๓๐ น.	บรรจุศพ

รายชื่อผู้มอบพวงหรีด

๑. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒. พล. อ. อ. หะริน หงสกุล ผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
๓. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกสารบรรณ
๔. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกบัญชี
๕. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกผลประโยชน์
๖. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกโรงพิมพ์
๗. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกคลังพัสดุ
๘. มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย แผนกจำหน่าย
๙. พล. ต. สุรพล และ พ. ท. หญิง สมศรี สุวรรณาภา
๑๐. พล. ต. ศรศักดิ์ รักษ์ศรี
๑๑. พ. อ. สมโภชน์ และ คุณชวนพิศ ทองโกมล
๑๒. พ. ต. ท. สมชาย เมืองแต่ง
๑๓. สมาคมศิษย์เก่า ม. ม. ร.
๑๔. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
๑๕. หน่วย อ. บ. ภ. วัดบวรนิเวศ
๑๖. สมาคมโหรแห่งประเทศไทย
๑๗. คุณบุญช่วย วงศ์จำรัส และภรรยา
๑๘. ร. อ. สุภาพ สุภูตะโยธิน
๑๙. ร้านนิธิบาเบอร์
๒๐. ครอบครัวมีแสงเงิน – ต้องประสงค์
๒๑. ครอบครัวเครือรัตน์

๒๒. ครอบครัวเพชรแสง

๒๓. ดี – มณีรัตน์ ดีรัชต์

๒๔. คุณอรรถพล – เกตุแก้ว อรรถพรชัยกุล

๒๕. น. ส. พ. ฐานเศรษฐกิจ

๒๖. คุณสมพล – คุณสุณี ใหญ่ลำยอง

๒๗. คุณเกรียงศักดิ์ – คุณวรรณา ศรีรุ่งเรืองเดชา
บริษัท อุตสาหกรรมสนเจริญธุรกิจ จำกัด

๒๘. ธนาคารทหารไทย จำกัด สำนักงานใหญ่

๒๙. ธนาคารทหารไทย จำกัด สาขาราชดำเนิน

๓๐. ธนาคารทหารไทย จำกัด สาขาท่าอากาศยาน

๓๑. ธนาคารทหารไทย จำกัด สาขาถนนเตาปูน

๓๒. ธนาคารกสิกรไทย สาขาบางลำพู

๓๓. ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาบางลำพู

๓๔. สหธนาคาร สาขาจรัลสนิทวงศ์

๓๕. สหธนาคาร สาขาบุคคโล

๓๖. ธนาคารกรุงเทพ ฯ พาณิชย์การ จำกัด สาขาถนนเพชรบุรี

๓๗. บริษัท เงินทุนหลักทรัพย์ กรุงศรีอยุธยา จำกัด

๓๘. บริษัท ไทยสมุทรประกันภัย สาขาเจริญนคร

๓๙. บริษัท โวลตร้า (ประเทศไทย) จำกัด

๔๐. โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก

๔๑. บั้พพัชชากีนาคาร (ตั้นกิมกี่)

๔๒. เรืองบั้ญญา

๔๓. คุณฉลอง – จำนงค์ สัญฐิติเสรี
๔๔. บริษัท ออลเวลล์ จำกัด
๔๕. แผนกเทคนิคอุตสาหกรรม บริษัท บอร์เนียวเทค จำกัด
๔๖. บริษัท เอคซิคิวทีฟมีเดีย จำกัด ในเครือบริษัท ฐานเศรษฐกิจ
๔๗. บริษัท แพนเปเปอร์ จำกัด (คุณกัลยา จรรยทิพย์สกุล)
๔๘. ร้านกระจกง่วนเฮงหลง
๔๙. คุณเฮียง สินะวัฒน์
๕๐. สมาคมศิษย์เก่า ม.จ.ร. มหาจุฬาบรรณาคาร
๕๑. คุณอังคณา นาคแก้ว

บันทึกถึงน้าสงัด น้าที่แสนดี

วันที่ใจหายและโศกสลดเป็นที่สุด คือวันที่ทราบว่าน้าเสียชีวิตแล้ว เป็นการคาดไม่ถึงจริง ๆ พอได้รับโทรศัพท์ตกใจมาก เพราะเวลาไปกรุงเทพ ฯ จะแวะไปเยี่ยมและคุยกับน้าเสมอ ๆ และเพิ่งคุยกันผ่านไปสักสองสัปดาห์เห็นจะได้ น้ายังแข็งแรง แจ่มใส ทำงานง่วนอยู่ที่โต๊ะ ดูไม่มีวี่แววของการเจ็บป่วยที่ทำให้น้าต้องจากไปเช่นนี้เลย หลาน ๆ ทุกคนคุ้นเคยกับน้ามาก บางคนคุ้นเคยมาตั้งแต่เริ่มจำความได้ก็มี ทุกคนรักและเคารพน้ามาก รักเสมือนน้าแท้ ๆ มิใช่น้าเขย เพราะครอบครัวของเราได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความช่วยเหลือเกื้อกูล จากน้าที่แสนดีทุกคน ไม่ว่าจะเป็นที่พัก ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การเงินการทอง การฝากเข้าทำงาน ตลอดจนปัญหาชีวิตทุก ๆ อย่าง น้าไม่เคยปฏิเสธที่จะช่วยเหลือ ต้องช่วยทุกครั้ง จะมากจะน้อยก็ต้องช่วย อย่าว่าแต่เป็นลูกหลานเลย แม้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงทุกคน น้าจะต้องช่วยเสมอ ไม่ช่วยด้วยตนเอง ก็ติดต่อให้ ตั้งแต่สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ ๆ น้าต้องช่วยเสมอ ความมีน้ำใจของน้านั้น คงไม่ต้องหาสิ่งใดมายืนยัน ทุก ๆ คนคงทราบและตระหนักในใจดี น้าจึงได้ชื่อว่าเป็นคนมีน้ำใจ อย่างยากยิ่งที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน บ้านบางลำภูเป็นศูนย์กลางที่พี่น้องลูกหลานจะต้องมาเยี่ยมน้าเสมอ จำได้ว่า ครั้งคุณพ่อเรียนหนังสือมาสอบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งคุณพ่อกับคุณแม่ ก็จะมาพักค้างที่บ้านนี้ น้าให้ความรักนับถือคุณพ่อคุณแม่มาก เอาใจใส่ดูแลทั้งที่พักและอาหาร ตลอดจนบริการทุก ๆ อย่างตามที่คุณพ่อคุณแม่

ต้องการ พอหลานต้องมาเรียนหนังสือในกรุงเทพ ฯ ก็มาพักบ้านนี้อีก น้าก็ดูแลเอาใจใส่ ให้ที่อยู่ที่กินอย่างดี คำน้อยไม่เคยว่ากล่าวติเตียน หรือดุว่าให้หลานน้อยใจ เสียใจ หลานบางคนที่ไม่ได้มาเรียนหนังสือ ก็มักมีเรื่องมารบกวนน้าอยู่เสมอ เดี๋ยวคนนั้นอย่างนี้ เดี๋ยวคนนี้อย่างนั้น น้าก็อารมณ์เย็นช่วยกันไปให้หายทุกข์ร้อน หลานทุกคนจึงมีความซาบซึ้ง ในบุญคุณและในความมีน้ำใจของน้าอย่างยิ่ง แม้ว่าหลานจะเขียนรำพัน อย่างไร ก็ยังไม่สมกับบุญคุณของน้าที่ให้ความรักต่อหลานทุก ๆ คนอย่าง สม่ำเสมอ เมื่อน้าย้ายไปอยู่บ้านใหม่ หลาน ๆ ก็ตามไป จากหลาน ๆ เพิ่มเป็นหลานเขยหลานสะใภ้ จากหลานเขยหลานสะใภ้ ก็เพิ่มเป็นเหลน ๆ ทุกคนรู้จักคุณตาสงัด คุณปู่สงัดดีทุกคน เวลาพบหลานเหลน ก็แจกเงิน ให้หลานเหลนทั่วหน้ากัน เป็นเงินจากน้ำใจของน้า ที่ได้จากน้ำพัก น้ำแรงของน้า ไม่ว่าน้าจะย้ายไปอยู่บ้านไหน ก็ตามไปเยี่ยม ไปเคารพ ไปคุยเสมอ ๆ บัดนี้ ไม่มีน้าที่แสนดีคนนี้อีกแล้ว ด้วยน้ามาด่วนจากไป อย่างกะทันหัน หลาน ๆ ยังไม่มีโอกาสได้ตอบแทนพระคุณให้สมกับ ความตั้งใจเลย ยังไม่ทันได้เยี่ยมเยียนดูแลน้ายามเจ็บไข้เลย หลาน ๆ ทุกคนได้แต่เศร้าใจ อาลัย และแสนเสียดายน้าเป็นที่สุด

ขอคุณความดีทั้งปวงที่น้าได้บำเพ็ญมา ช่วยดลให้ดวงวิญญาณ ของน้าจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

สงบ – สุมาลี สุวรรณแสง

และหลานสกุลสอาดบัวทุกคน

ด้วยความอาลัยพ่อหงัด

เป็นระยะเวลาอันยาวนานที่ได้พบกับพ่อหงัด (เรียกตามแม่บ้าน) ซึ่งอายุอานามจะแก่อ่อนกว่ากันไม่กี่ปี ด้วยความสนิทสนม ชอบพอในนิสัยใจคอ จึงเป็นที่ถูกอัธยาศัยกันด้วยความแนบแน่น ทำให้รู้ว่า พ่อหงัดเป็นบุรุษที่มีความวิริยะ อุตสาหะ มานะ อดทน และด้วยความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่การงาน ต่อสู้ชีวิต เลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข ความเจริญ เลี้ยงดูบุตรธิดาด้วยความรักและเมตตา ให้ความรู้ประกอบหน้าที่การงาน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทั่วทุกคน และสร้างฐานะให้ครอบครัวจนมั่นคง นับเป็นบุรุษที่น่าเอาเป็นตัวอย่างที่ดี น่าประพฤติปฏิบัติตามอย่างยิ่ง เมื่อพ่อหงัดมาจากไปด้วยเวลาอันยังไม่สมควร นับเป็นที่น่าเสียดายยิ่ง ยังความโศกเศร้ามาให้กับครอบครัว และแก่ญาติ มิตรเพื่อนฝูง ซึ่งเป็นธรรมดาของโลกที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลย

ขอให้พ่อหงัดจงจากไปด้วยความอาลัย จากใจอันแท้จริง ขอให้ดวงวิญญาณของพ่อหงัด จงไปสู่สุคติ บนสวรรค์ชั้นฟ้า ชาติหน้ามีจริง ขอให้พ่อหงัดจงมาร่วมทุกข์ร่วมสุขกันอีก.

ด้วยความรักและอาลัย

เกษียร – ชูศรี พูลทรัพย์

อาลัยคุณน้า

วันที่แปด	สิงหา	น้ามาจาก
ไม่ได้ฝาก	สิ่งใด	ไว้สั่งเสีย
มาตัดขาด	ญาติสนิท	มิตรลูกเมีย
น้าด่วนเสีย	โดยพลัน	จากกันไป
ต่อไปนี้	คงไม่มี	น้าที่รัก
คอยฟูมฟัก	ชี้แจง	แถลงไข
สิ่งใดผิด	คิดช่วยแนะ	และอภัย
ขอเพียงให้	พวกพ้อง	ก้องกังวาน
น้า ของหลาน	คนดี	ไม่มีเปรียบ
สงัด เงียบ	สงบ	สบสุขศานต์
ไทย คือไท	ใจเมตตา	หน้าชื่นบาน
หวี สุข	ทุกสถาน	สำราญใจ
ศิโรราบ	กราบกราน	ผ่านหน้าศพ
มโนนบ	ซบเร็วพลัน	ไม่หวั่นไหว
จุดธูปเทียน	เวียนร่าง	ต่างมาลัย
หลานขอให้	น้าสุขสันต์	นิรันดร์เทอญ.

จาก สงบ – รัตนา เทพเหียมหัศ

คำอาลัย

ครับ จากวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ กระผมในฐานะพนักงานผู้ใต้บังคับบัญชาของอดีตท่านผู้ช่วยผู้จัดการนายสงัด ไทยทวี กระผมเรียกท่านว่า "คุณน้า" แม้ถึงว่าท่านกับกระผมจะไม่ใช่เป็นเครือญาติกันก็ตาม แต่กระผมก็เคารพท่านเหมือนเช่นญาติผู้ใหญ่ของกระผมคนหนึ่ง

แต่มาถึงวันนี้ ท่านผู้ที่กระผมได้ให้ความเคารพและนับถือต้องมีอันต้องพลัดพรากจากกระผม และญาติ ๆ ตลอดจนเพื่อนของท่านไปอย่างมิมีวันที่จะกลับมาอีกแล้ว เมื่อกระผมได้ทราบข่าวการจากไปของท่านกระผมรู้สึกหดหู่และเศร้าใจเป็นอย่างยิ่ง อันที่จริง กระผมก็ทราบดีอยู่แล้วว่า ชีวิตของคนเราเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องมีแตกดับไปเมื่อถึงกาลเวลา แต่การจากไปของท่านมาด่วนเร็วเกินไป ซึ่งก่อนหน้าที่ท่านจะเสียชีวิตไม่กี่ชั่วโมง กระผมก็ยังคุยกับท่านอยู่เหมือนหนึ่งว่าไม่มีอะไรจะเกิดขึ้น

ท่านผู้ช่วย ฯ สงัด ไทยทวี เป็นคนมีจิตใจโอบอ้อมอารี สุขุม และเยือกเย็น ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านทุกคน และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กระผมเองก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับความเมตตาจากท่าน ในความดีอันนี้เอง กระผมจึงเชื่อว่า การจากไปของท่านจะจากไปแต่ร่างกายเท่านั้น ส่วนความดีของท่าน กระผมจะเก็บจารึกไว้ในหัวใจ

จงเป็นสุขเถิด คุณน้าสงัด ไทยทวี ที่เคารพยิ่ง.

นายศุภฤกษ์ นรินทร์
พนักงานมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๘ ตุลาคม ๒๕๓๐

อาลัยรักตา

คิดถึงตาเหลือเกิน คิดถึงแต่ก่อนที่มีตา ทำไมตาต้องมาจากไป บางครั้งหลานเผลอคิดไปว่าตายังอยู่ หรือว่าตาคงจะแอบไปเที่ยวไหน แต่มันก็ไม่เป็นความจริง เพราะไม่ว่าจะไปเที่ยวไหนตาจะเอาหลาน ๆ ไปด้วยทุกครั้ง จะอยู่ไกลหรือใกล้ตาก็ต้องให้ไปรับ วันอาทิตย์เป็นวันที่ตาหยุดงาน ตอนเช้ามืดตาจะพายาย และหลาน ๆ ไปทานโจ๊ก ซื้อขนมครกที่หมู่บ้านเศรษฐกิจ และแวะเยี่ยมเพื่อนแถว ๆ นั้น พอตอนบ่าย ๆ ตาจะให้ข้าวนกเขาที่เลี้ยงไว้หลายตัว ตาชอบดีดนิ้วเล่นกับนกเขา ตาจะเอาเทปที่อัดไว้ตอนนกเขาขันมาเปิดประชันกับเสียงนกที่กำลังขันอยู่ตอนนั้น ตาบอกว่าเสียงมันเพราะดี บางทีตาจะพาพวกเราไปว่ายน้ำ ถีบรถจักรยานเล่นกันอย่างสนุกสนานที่สามพราน มีแต่เด็ก ๆ หลายคน มีตาคนเดียวเป็นผู้ใหญ่ที่สุดในกลุ่มเด็ก ๆ วันไหนถ้าตาอยู่บ้านพวกเราจะมีความสุขเป็นที่สุด

ปรกติตาจะตื่นนอนตั้งแต่ตอนตี ๔ แล้วออกกำลังแกว่งแขนขึ้นลง และยืนเหยียบบนไม้เพื่อบริหารสุขภาพ สักพักใหญ่ ตาจะอ่านหนังสือ ทานกาแฟเป็นอาหารเช้าไปด้วย ตาไม่ทานข้าวเช้า บางวันจะทานปาท่องโก๋ตัวเดียวแล้วก็เข้าห้องน้ำ อาบน้ำ แต่งตัว เตรียมไปทำงาน ก่อนไปทำงานตาจะแจกสตางค์หลาน ๆ และเด็กข้างบ้าน คนมาสวัสดีตาตอนเช้าก็จะได้สตางค์ไปกินขนมที่โรงเรียนทุกคน หลานชอบเดินไปส่งตาก่อนไปโรงเรียนเสมอ แต่ก่อนตาจะเดินลัดทุ่งจากบ้านไปออกทางวัดม่วง เพื่อขึ้นรถเมล์ต้นสาย ตาบอกว่าเดินทางนี้อากาศดี ทำให้แข็งแรง

เป็นการออกกำลังกายไปในตัว บางวันหลานจะถีบรถจักรยานมารอรับตาที่หน้าปากซอย หลานสงสารตาที่ต้องขึ้นรถเมล์ไปทำงาน ตาคงเหนื่อยจนกระทั่งมีรถนั่งไปทำงานตาก็ยังบอกว่าสู้รถเมล์ไม่ได้ เพราะไม่ได้ออกกำลัง จึงทำให้อ้วน มาระยะหลัง ๆ ดูตาอ้วนขึ้น หลานชอบจับท้องตาเล่นถึงตาจะอ้วนไปก็จริง แต่ก็ไม่น่าเกลียด ดูตาภูมิฐาน ใคร ๆ มักชมว่าตาหล่อ และใจดีด้วย ตาของหลานเป็นคนใจบุญ ชอบทำบุญ และมักสอนหลาน ๆ ให้ทำบุญเสมอ ๆ ตาสอนไม่ให้ทำบาป ไม่ให้ฆ่าสัตว์ทำให้หลานนึกถึงตาอยู่เสมอ คงจะเป็นการยากถ้าใครมาบอกให้หลานลืม ๆ ตาเสียบ้าง เพราะการพลัดพรากจากกันเป็นของธรรมดา หลานก็ทราบดีอยู่แล้ว แต่ทำไมต้องเป็นตาของหลาน ตาของหลานเป็นคนดีจริง ๆ คนดีน่าจะอยู่กับหลานนาน ๆ

ต่อไปนี้คงจะเป็นเพียงความทรงจำที่หลาน ๆ ขอจดจำไว้ชั่วชีวิตว่าครั้งหนึ่งหลานมีพระองค์หนึ่งที่หลานเคารพบูชา ท่านได้ให้ความเมตตาความอบอุ่นต่อหลาน ๆ และทุก ๆ คน มาบัดนี้ท่านก็ยังอยู่ในจิตใจของพวกเราอยู่ตลอดเวลา หลานขอประพฤติตนเป็นคนดีให้สมกับที่ได้เกิดมาเป็นหลานตา หลานขอให้วิญญาณของตาจงไปสู่สุคติ สถิตอยู่บนสวรรค์เทอญ.

ด้วยความเคารพรักอย่างสูง

หลาน เอก – โอ๋ – ต้น

แด่...ยอดดวงใจ

ถึงแม้ความตายจะเป็นของธรรมดา ที่ย่อมเกิดกับมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ไม่มีอำนาจใด ๆ จะหยุดความตายและกำหนดเวลาแห่งความตายไว้ได้ แต่แม่และลูก ๆ ไม่คิดว่าพ่อจะด่วนจากพวกเราไปรวดเร็วเช่นนี้ และชีวิตของพ่อก็ยังไม่ได้รับความสุขสบายหรือสมหวังอย่างเต็มที่ เพียงแต่เป็นการเริ่มต้นเท่านั้น พ่อได้ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งกำลังใจกำลังกายเพื่อครอบครัว พ่อเคยพูดให้ฟังเสมอว่า กว่าพ่อจะสร้างครอบครัวสร้างฐานะมาจนถึงปัจจุบันได้ก็ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต พ่อต้องต่อสู้มาด้วยความยากลำบาก ต่อสู้กับความจน ต่อสู้กับการถูกดูหมิ่นดูแคลน พ่อไม่เคยยอมแพ้แม้แต่ความเหน็ดเหนื่อย เพื่อเลี้ยงครอบครัว เลี้ยงลูก ๆ ทั้ง ๖ คน ให้มีชีวิตที่ดี การต่อสู้ของพ่อเต็มไปด้วยคุณธรรม ชีวิตของพ่อที่เจริญขึ้นมาก็ด้วยการทำงานให้มหามกุฏ ฯ พ่อพูดเสมอว่า มหามกุฏ ฯ มีพระคุณต่อครอบครัวของเรามาก ให้ที่อยู่อาศัย ให้ชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อถึงคราวเดือดร้อนก็ได้มหามกุฏ ฯ เป็นที่พึ่ง พ่อยังพูดอีกว่า ถ้าหมดภาระต่าง ๆ มีเงิน หรือมีโชคลาภ พ่อจะตอบแทนพระคุณแก่มหามกุฏ ฯ ให้สมกับความตั้งใจ ชีวิตของพ่อผูกพันกับมหามกุฏ ฯ อย่างมาก พ่อพูดให้แม่และลูก ๆ ระลึกถึงผู้มีพระคุณ พ่อรักและเทิดทูนที่ทำงาน เพราะที่ทำงานคือส่วนหนึ่งของชีวิต อีกส่วนหนึ่งของชีวิตคือความรักครอบครัว พ่อพูดเสมอว่า ลูกคือแก้วตา แม่คือดวงใจ ต่อให้เงินหรืออำนาจใด ๆ จะมาพรากพ่อให้จากแม่จากลูก ๆ ไปไม่ได้ นอกจากความตายเท่านั้น คำพูดของพ่อเปรียบเหมือนน้ำทิพย์ชโลมใจ คิดคราใดก็เป็นสุขใจ อบอุ่นใจ และภูมิใจที่เกิดเป็นลูกพ่อ อีกส่วนหนึ่งของพ่อก็คือ

ความมีใจบุญกุศล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อทุกคน ใครมีปัญหาเดือดเนื้อร้อนใจด้วยเรื่องใด ถ้ามาขอความช่วยเหลือจากพ่อ มักจะได้รับความสำเร็จสมหวังกลับไปทุกราย นอกจากเหตุสุดวิสัยเกินแก้จริง ๆ พ่อก็จะพยายามช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบา และจะเตือนสติว่าทุกอย่างเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ความรักและความสุขของพ่ออีกอย่างคือความรักเด็กกับความสุขที่ได้อยู่ห้อมล้อมด้วยเด็ก ๆ ได้แหย่ยั่วเย้าหยอกล้อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นลูกหลานใครก็ตาม ถ้าวันไหนพ่ออยู่บ้านและมีเด็ก ๆ มาอยู่กันเต็มบ้าน ดูพ่อจะมีความสุขเป็นพิเศษ บางครั้งจะพาเด็ก ๆ ไปเที่ยวโดยมีพ่อนำเด็ก ๆ ไป ที่บ้านจึงไม่ค่อยขาดเด็ก ๆ พลอยให้แม่และลูก ๆ มีความสุขกับพ่อไปด้วย พวกเราไม่อาจลืมภาพแห่งความสุขของพ่อได้เลย ความสุขอีกอย่างที่ขาดไม่ได้ก็คือหนังสือ พ่อรักหนังสือรักเป็นชีวิตจิตใจ แทบจะไม่เคยเห็นพ่อว่างเว้นจากการอ่านหนังสือ พ่อบอกว่ายิ่งอ่านมากก็ยิ่งรู้มาก ฉลาดมาก หูตาสว่าง ทันโลก ทันเหตุการณ์ พ่อพูดให้เห็นคุณประโยชน์ของการอ่านหนังสือ

ขณะที่พ่อป่วยหนักก็ยังไปทำงาน พ่อรักงานจนลืมนึกถึงสุขภาพของตัวเอง ถ้าไม่ป่วยมากจริง ๆ พ่อก็จะไม่ยอมพักผ่อนอยู่กับบ้าน พ่ออดทนต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ยอมให้แม่และลูก ๆ รับรู้ในการเจ็บป่วย ระยะหลัง ๆ รู้สึกว่าพ่อเครียดกับงาน และบ่นว่าเหนื่อย บางครั้งหลังจากเลิกงานพ่อจะมานอนพักที่บ้านเก่า ดูท่าทางของพ่อไม่ค่อยจะสบาย พอถามด้วยความเป็นห่วง พ่อก็บอกว่าไม่เป็นอะไร ไปตรวจมาแล้ว มีแต่ความดันขึ้นเท่านั้น พ่อกลัวอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นภาระให้ครอบครัวมาคอยดูแลปรนนิบัติ กลัวว่าจะทำงานไม่ได้ ก่อนที่พ่อจะจากพวกเราไป พ่อป่วย

หนัก มีอาการหนาวสั่นผิดปรกติ จนกระทั่งแม่และคนใกล้ชิดในขณะนั้นเห็นพ่อผิดสังเกต จึงขอให้พ่อไปโรงพยาบาล ตอนแรกพ่อไม่ยอมไป แต่แม่ได้พยายามพูด ในที่สุดพ่อจึงยอมไป และโรงพยาบาลที่ใกล้บ้านที่สุดในเวลานั้นก็คือโรงพยาบาลเกษมราษฎร์ วันที่พ่อเข้าโรงพยาบาลวันนั้นเป็นวันเสาร์ ที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๓๐ เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. เศษ หมอได้ช่วยให้อาการของพ่อดีขึ้นในวันนั้น และบอกให้พ่อกลับบ้านได้ในวันรุ่งขึ้น ช่วงตั้งแต่เที่ยงของวันเดียวกัน เพื่อนร่วมงาน ญาติ มิตร ลูกหลาน ที่ทราบข่าวต่างก็มาเยี่ยมพ่อกันมากมาย ทุกคนที่มาเยี่ยมต่างดีใจที่เห็นพ่อสดชื่นเป็นปรกติ ดูเหมือนว่าไม่เป็นอะไร พ่อยังหยอกล้อทักทายกับเพื่อน ๆ ทุกคน ด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ยังบอกให้ผู้ที่มาเยี่ยมกลับไปทำงาน และบอกว่าหายแล้ววันจันทร์จะไปทำงาน พ่อคิดเรื่องงานตลอดเวลา พ่อไม่คิดว่าจะต้องมาเสียชีวิตในขณะนี้ เมื่อผู้ที่มาเยี่ยมกลับไป พ่อจึงมีเวลาพักผ่อน ตอนนั้นเป็นเวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ ๆ จนถึงเวลาประมาณบ่าย ๓ โมง พ่อเกิดอาการช๊อคและแน่นิ่งไป เวลานั้นช่างเป็นเวลานาทีวิกฤตสำหรับชีวิตพ่อ หมอได้พยายามช่วยให้พ่อฟื้นตื่นขึ้นมา แต่ก็ไม่เป็นผล ขณะนั้นมีแต่เสียงสะอื้นวิงวอน มันช่างเป็นบรรยากาศแห่งความเศร้าสลดหมดหวัง แม้แต่การอ้อนวอนภาวนาขอชีวิตพ่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านก็ไม่ประทาน พ่อหลับสนิทอย่างที่ไม่มีวันตื่นขึ้นมาอีก ตอนนั้นเป็นเวลา ๑๖.๕๐ น. การเข้าโรงพยาบาลและได้พักรักษาตัวครั้งนี้เป็นครั้งแรกและครั้งสุดท้ายสำหรับชีวิตพ่อ ที่ได้อยู่ในโรงพยาบาลเพียงแค่ ๕ – ๖ ช.ม. ลูกอยากจะโทษโรงพยาบาลทำไมไม่ช่วยชีวิตพ่อ แต่ถึงอย่างไรพ่อก็คงไม่ฟื้นขึ้นมาได้ การจากไปของพ่อ

ไม่มีแม้แต่ลางสังหรณ์ การสั่งเสีย หรือการดูแลรับใช้ใกล้ชิดจากลูก มันช่างรวดเร็วเหลือเกิน ความรู้สึกเสียใจในครั้งนี้เหมือนกับเป็นบาปทางใจของลูก ๆ ที่ขาดการดูแลเอาใจใส่ต่อพ่อเท่าที่ควร นับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ สร้างความเศร้าสะเทือนใจจนสุดที่จะบรรยายได้

ขาดพ่อก็เหมือนกับขาดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง ขาดที่พึ่งซึ่งเป็นหลักชัยของครอบครัว ขาดขวัญกำลังใจ ร่มโพธิ์ร่มไทรของแม่และลูก ๆ ลูกคิดปลอบตัวเองอยู่เสมอว่า พ่อไม่ได้จากพวกเราไปไหน พ่อยังคอยให้กำลังใจ อยู่ใกล้กับพวกเรา พ่อจากไปเพียงร่างกาย แบบอย่างความดีงามของพ่อ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นผู้ให้ ยังอยู่กับแม่และลูก ๆ ลูกเชื่อว่าเวลานี้พ่อคงเป็นสุขแล้ว เพราะพ่อเป็นผู้ที่ประกอบแต่กรรมดี มีจิตใจสะอาด ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมมาตลอดชีวิต หากบุญกุศลใดที่พ่อได้ทำมาตลอดชีวิต ทั้งบุญกุศลที่แม่และลูก ๆ ร่วมทำกันไว้ ขอให้บุญกุศลนั้น จงส่งผลให้ดวงวิญญาณของพ่อไปสู่สุคติในสัมปรายภพ และหากชาติหน้ามีจริง ขออธิษฐานให้ได้เกิดร่วมพ่อแม่ลูกเดียวกันทุกภพ ทุกชาติเทอญ.

เพื่อวิญญาณอันเป็นที่รักยิ่ง บรรลุสิ่งแสนสงบสบสุขสันต์
เพื่อวันหนึ่งในสัมปรายภพนั้น จะพบกันสมหวังดังใจปอง.

เคารพรักและอาลัยอย่างสุดซึ้ง

แม่ ๆ ลูก ๆ

ทัศนคติแห่งชีวิตและงาน

จาก

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

(หลวงอรรถสิทธิสุนทร)

รวบรวมเผยแพร่

โดย

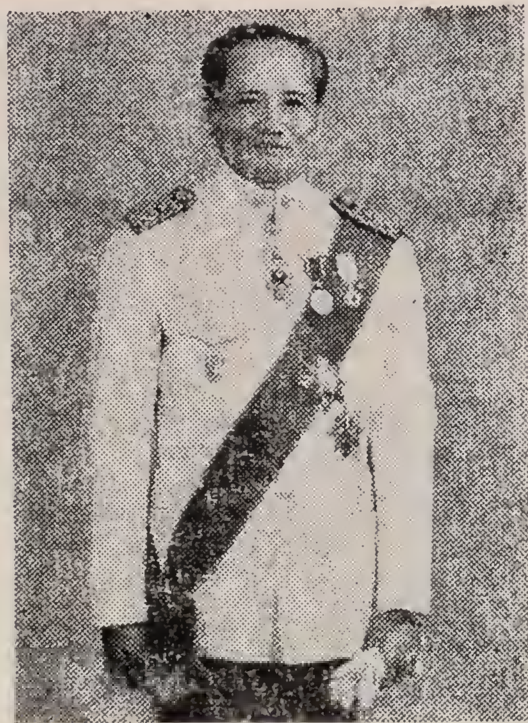
วิพุธโยคะ รัตนรังษี และ สงัด ไทยทวี

สารคดีเพิ่มพูน

สุขภาพ – วิชาการ – ปัญญา – พลังจิต – โมกขธรรม

พล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

(หลวงอรรถสิทธิสุนทร)

■ ผู้ให้คติ ■

เรียนมากรู้มากได้   กำไร
จักคิดพูดทำใด   ถูกถ้วน
เมื่อการลุล่วงไป   ไม่ผิด พลาดเอย
ทุกสิ่งที่มุ่งล้วน   จักได้ดังใจ.

■ ผู้มีอุดมการณ์ ■

สุจริตอย่างเดียวเท่านั้น   ไม่พอ
สัมฤทธิ์ผลมิก่อ   เกิดได้
สามารถเสียสละด้วยหนอ   ผลจึ่ง เกิดนา
สามสิ่งสามสอไซร้   จักต้องใช้ควบกัน.

■ ผู้มีมโนธรรม ■

อันรสธรรมนั้นแหละน้ำอมฤต   ได้ดื่มแล้วชื่นจิตพิศวง
ดับทุกข์โศกโรคภัยหายพะวง   รสสดชื่นยืนยงคงชื่นบาน
อมฤตจักสัมฤทธิ์เพราะจิตว่าง   จากกิเลสต่าง ๆ ทุกสถาน
จิตสงบสว่างและสะอาดปราศบ่วงมาร   จึงเบิกบานนิรทุกข์สุขกายใจ.

พระพุทธดำรัส

"ความรอบรู้"

- เป็นเครื่องประดับที่ล้ำเลิศ........
- เป็นแสงสว่างที่บรรเจิด........
- เป็นเครื่องบุกเบิกที่ทรงประสิทธิภาพ........
- เป็นนายปกครองตนที่ละมุนละไม ....
- เป็นเกราะป้องกันภัยที่แน่นหนา........
- เป็นตัวมหาสิริมงคลที่สูงเด่น........
- เป็นตัวอิทธิ สิ่งบันดาล และประสิทธิ์ประโยชน์สุขที่กล้าแข็ง........
- เป็นคุณเครื่องนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ ตลอดถึงความพ้นทุกข์แก่นรชนทั่วไปทุกกาลสมัย........

ดังนั้น กุลบุตรพึงใส่ใจศึกษาสรรพวิทยาการ อันเป็นบ่อเกิดของความรอบรู้ด้านต่าง ๆ ด้วยความไม่ประมาทในวัย ในสภาพความเป็นอยู่เป็นต้นเถิด.

ส.ส./ขุ.ธ./ขุ.สุ.

คำนำ

บรรดาท่านที่มีความรอบรู้สูง พร้อมกับได้มีการนำวิชาความรอบรู้แขนงนั้น ๆ ตามที่แต่ละท่านถนัด มาใช้ประกอบกรณียกิจด้านต่าง ๆ จนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากประชาชน และจากสถาบันระดับสูงในชาติว่า เป็นผู้สันทัดจัดเจนในการงาน และดำรงตนอยู่ในลักษณะของบัณฑิต สมบูรณ์ด้วยหลักวิชาในเรื่องที่เกี่ยวกับตนกับคนและกับงาน โดยมีอุดมการณ์แน่วแน่ ดำเนินชีวิตและการงาน จนเกิดความสำเร็จ เกิดประโยชน์ เกิดความสุขและความเจริญแก่ตน แก่สังคม และแก่ประเทศชาติ ทั้งที่ล่วงลับไปแล้ว และที่ยังมีชีวิตในฐานะปูชนียบุคคลอยู่ในปัจจุบันนั้น

ผู้รวบรวมเห็นว่า พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร (หลวงอรรถสิทธิสุนทร) นับเป็นบุคคลดีเด่น ซึ่งเปรียบเสมือนบุปผชาติที่บานไม่รู้โรย และเสมือนเพชรน้ำงามที่เจียระไนแล้วท่านหนึ่ง ในบรรดาท่านผู้ทรงคุณวุฒิ และทรงคุณธรรมดังกล่าวมา เพราะบุคคลทุกประเภทนับตั้งแต่นักบวช ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนแทบทั่วประเทศต่างพากันยกย่องสรรเสริญท่านโดยทั่วไป และต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า

" ท่านเป็นคนดี ดีจริง ๆ และหายาก......."

เมื่อ พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้รับการยกย่องเชิดชูว่าเป็นคนดีดังกล่าว ผู้รวบรวมจึงได้ใช้ความพยายามแสวงหาเรื่องราวความจริงและคำรับรองข้อที่ว่าท่านเป็นคนดี จากสถาบันและบุคคลระดับต่าง ๆ

ในชาติ รวมทั้งสิ่งที่เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ท่านเป็นคนดี พร้อมทั้งของดีและทัศนคติที่เกิดจากประสบการณ์ ความรอบรู้ ปัญญา การปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน และการปฏิบัติธรรม ซึ่งท่านได้ถ่ายทอดไว้ มาบันทึกรวมกันเป็นเล่ม โดยให้ชื่อว่า "**ทัศนคติแห่งชีวิตและงาน จาก พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร**" ซึ่งหวังว่าหนังสือเล่มนี้จักอำนวยคุณประโยชน์แก่ท่านผู้อ่าน ทั้งคดีโลกและคดีธรรมไปพร้อม ๆ กัน.

คำประกาศเกียรติคุณ

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

รัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ด้วยสภาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ในคราวประชุม ครั้งที่ ๓๓๖ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๙ ได้พิจารณาเห็นว่า พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ผู้สำเร็จการศึกษาเนติบัณฑิตไทย จากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม เป็นนักปกครองและนักบริหารที่มีประวัติการทำงานดีเด่น ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์และรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติอย่างเคร่งครัด จนเป็นที่ยกย่องโดยทั่วไปในหมู่ข้าราชการและประชาชน

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้ปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบสูง ทั้งในฐานะข้าราชการประจำและตำแหน่งทางการเมือง เริ่มตั้งแต่ พนักงานอัยการ อัยการจังหวัด ข้าหลวงประจำจังหวัด ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองอธิบดีกรมมหาดไทย อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมมหาดไทย และอธิบดีกรมศุลกากร ในทางการเมือง พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวกับภาษีอากร ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันยังได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย จาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นองคมนตรี นอกเหนือจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการดังกล่าวมาแล้ว พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ยังได้เคยดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสภาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ปัจจุบันยังดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการข้าราช-การพลเรือน และกรรมการกฤษฎีกา

ตลอดเวลาที่อยู่ในหน้าที่ราชการ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม เคารพต่อกฎหมายและหลักการ และได้ปราบปรามข้าราชการที่ทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างเฉียบขาด ซึ่งนอกจากจะเป็นคุณประโยชน์อย่างอเนกอนันต์ต่อประเทศชาติแล้ว ยังเป็นตัวอย่างที่ดีต่อบรรดาผู้ปกครองประเทศ ข้าราชการและประชาชนทั่วไป

โดยเหตุที่ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานดีเด่น บำเพ็ญตนอันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงดังกล่าวแล้ว สภาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ ให้ได้รับพระราชทานปริญญารัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เพื่อเป็นเกียรติสืบไป.

๘ กรกฎาคม ๒๕๑๙

คำประกาศสดุดีเกียรติคุณ

ผู้ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา
ประจำปีการศึกษา ๒๕๑๙
วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๐

ด้วยสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีมติให้ปริญญานิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตามมาตรา ๔๔ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๙๕ อันควรแก่การสดุดีเกียรติคุณ ดังต่อไปนี้ :–

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เกิดที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๗๓ ปี สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เป็นเนติบัณฑิตใน พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้วเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย ได้รับราชการตำแหน่งต่าง ๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลา ๓๘ ปีเต็ม จนครบเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๐๖ เคยดำรงตำแหน่งพนักงานอัยการ อัยการจังหวัด และข้าหลวงประจำจังหวัดหลายจังหวัด ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมมหาดไทย อธิบดีกรมศุลกากร ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยใน พ.ศ. ๒๕๑๗ และ ๒๕๑๘ ในด้านเกี่ยวกับวิชาการทางกฎหมายได้

ดำรงตำแหน่งกรรมการกฤษฎีกา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ จนถึงปัจจุบัน ด้านปราบปรามการทุจริตในราชการ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ และ ๒๕๑๘ ด้วย

ตลอดเวลาที่เริ่มรับราชการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากึ่งศตวรรษ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ได้ดำรงตนเป็นคนซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ราชการ เคร่งครัดเฉียบขาดในการรักษาระเบียบวินัยและกฎหมายของบ้านเมืองโดยสม่ำเสมอตลอดมา กิตติศัพท์ความเคร่งครัดมั่นคงในความซื่อสัตย์ ระเบียบวินัย และบทบัญญัติแห่งกฎหมายของท่านผู้นี้ เป็นที่นับถือและสรรเสริญในบรรดาสาธุชนทั่วหน้า และเป็นที่เกรงกลัวแก่เหล่าผู้ทุจริตด้วย

ในสมัยที่บ้านเมืองอยู่ในสภาวะเช่นอย่างปัจจุบันนี้ ความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ และความเคร่งครัดในการรักษาระเบียบวินัยและกฎหมายของบ้านเมือง นับว่าเป็นคุณธรรมที่หาได้ยาก และมีความสำคัญต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน และความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ ครั้นเมื่อพ้นจากตำแหน่งราชการแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งให้เป็นองคมนตรีในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ จนกระทั่งปัจจุบันนี้

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เริ่มต้นการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นสถาบันดั้งเดิม

ของคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยนี้ และต่อมาได้ดำรงชีวิตยึดมั่นในอุดมการณ์ของวิชาชีพนิติศาสตร์ตลอดมา ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศชาติ สมควรที่จะได้รับปริญญานิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อเป็นเกียรติแก่ พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร สืบไป.

คำประกาศเกียรติคุณ

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร สำเร็จประกาศนียบัตรนายดาบ จากโรงเรียนนายร้อยทหารบก เนติบัณฑิตไทย ได้รับปริญญารัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย และนิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับราชการมาด้วยความซื่อสัตย์ วิริยะอุตสาหะ จนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นตามลำดับ เคยดำรงตำแหน่งพนักงานอัยการ กรมอัยการ อัยการจังหวัด ข้าหลวงประจำจังหวัด ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองอธิบดีกรมมหาดไทย อธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย อธิบดีกรมศุลกากร กระทรวงการคลัง เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งองคมนตรีและคณะกรรมการกฤษฎีกา

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและเกียรติคุณดีเด่นในทางวิชาการ มีความรู้ ความสามารถยอดเยี่ยม และอุทิศตนให้แก่วิชาการทางรัฐศาสตร์ตลอดมา ถือได้ว่าเป็นผู้ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศชาติ และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสูงยิ่งในด้านวิชาการและวิชาชีพรัฐศาสตร์ สมควรที่จะยกย่องให้ได้รับพระราชทานปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อเป็นเกียรติสืบไป.

๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๔

สารบัญ

คำประกาศเกียรติคุณ

บท ๑
สารประโยชน์จากบันทึกการสัมภาษณ์ พล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

ของ

ข้าราชการและสื่อมวลชนระดับสูง

ลำดับ ๑
บันทึกโดยนิตยสารสไตล์

(ฉบับสรุปผลการวิจัยนักบริหารชั้นนำของเมืองไทยปี ๒๕๒๘)

ตอน ๑

■ คำสดุดีและเปรียบเทียบท่านเสมือนบุปผชาติที่บานไม่รู้โรย ■

ข้าราชการที่ได้รับการนับหน้าถือตาว่า "ตงฉิน" หรือ "เปาบุ้นจิ้น" จริง ๆ นั้น มีไม่มากนัก และยิ่งน้อยจนแทบนับนิ้วมือได้ เมื่ออยู่ในตำแหน่งระดับสูง เพราะกว่าจะผ่าพ้นระบบเส้นสาย พรรคพวก ลูบหน้าปะจมูก ตลอดจนระบบสอพลอและอามิสที่ยั่วใจขึ้นไปได้ ก็แทบล้มประดาตายกันทั้งนั้น ที่เหลือจึงพากันแคระแกรนเป็นบอนไซ อยู่ระหว่างการเดินทางอันยาวนานนั่นเอง

ฉะนั้น ข้าราชการท่านใด ที่สามารถประคองตัวไม่ยอมเป็นไม้ป่าเดียวกันมาได้ด้วยศักดิ์ศรี ความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง จนกระทั่งก้าวขึ้นสู่จุดสุดยอดของชีวิตราชการได้ จึงสมควรแก่การปรบมือให้ และน้อมใจคารวะเป็นล้นพ้น

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และปัจจุบันคือองคมนตรีสูงวัย ร่างสันทัด ตามแบบฉบับของชายไทยส่วนใหญ่ ผู้มีใบหน้าภาคภูมิ อิ่มเอิบ แจ่มใส อันแสดงถึงความบริสุทธิ์และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ จึงเป็นหนึ่งในจำนวนไม่กี่คนของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีคุณสมบัติเพรียบพร้อมดังกล่าวข้างต้น “สไตล์” มีความภาคภูมิใจที่จะนำบางส่วนของความคิดและชีวิตของท่านมาเสนอไว้ ณ ที่นี้.

ตอน ๒

■ ประวัติย่อของ พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ■

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร จบการศึกษาเนติบัณฑิต เมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๘ เริ่มต้นชีวิตทำงานด้วยการเป็นพนักงานอัยการ แล้วเป็นอัยการจังหวัด ข้าหลวงประจำจังหวัด ข้าหลวงตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยภาค เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์ อธิบดีกรมมหาดไทย อธิบดีกรมศุลกากร เลขาธิการ ก. ต. ภ. เลขาธิการ ป. ป. ป. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งองคมนตรีและกรรมการกฤษฎีกา

ต่อมาได้รับพระราชทานปริญญารัฐศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, นิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, และปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร จึงเป็นทั้งนักกฎหมาย นักปกครอง และนักบริหารที่มีฝีไม้ลายมือระดับ "จอมยุทธ" คนหนึ่งของภาครัฐบาลในสมัยของท่าน ด้วยสไตล์ของ "คนจริง" คือเป็นคนเฉียบขาด ตรงไปตรงมา ทำงานและดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อุตสาหวิริยะ และมีความเที่ยงธรรมเป็นที่ตั้ง เคร่งครัดต่อกฎหมายและหลักการ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ก่อนโน้นจนกระทั่งปัจจุบัน ท่านเป็นผู้สูงอายุคนเดียวในประเทศที่ยังทำงานอยู่ด้วยความกระฉับกระเฉงแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ จนได้รับการขนานนามด้วยความยกย่องว่าเป็น "เปาบุ้นจิ้นเมืองไทย" และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย ภูมิวุฒิ ภูมิธรรม และภูมิฐาน อันเป็นลักษณะของนักบริหารที่ดี.

ตอน ๓

■ ทัศนคติและสิ่งที่ประสบขณะรับราชการ ■

จากอัยการมาเป็นผู้ว่า ฯ

หลังจากรับราชการเป็นอัยการจังหวัดมาได้ ๙ ปีเศษ ก็คิดหันไปเอาดีทางการปกครอง เพราะมีใจชอบเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับมีความเห็นว่า "สามารถช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนโดยตรง อันถือได้ว่าเป็นกุศลอย่างหนึ่ง ซึ่งได้มาโดยไม่จำเป็นต้องไปทำบุญที่วัด" จึงได้สมัครสอบคัดเลือกเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งในสมัยนั้น คัดเลือก

จากข้าราชการตำรวจระดับผู้กำกับ อัยการจังหวัด และข้าราชการฝ่ายปกครองระดับปลัดจังหวัด ซึ่งผู้บังคับบัญชารับรอง แล้วผลการสอบคัดเลือก ก็ปรากฏว่าสมเจตนา..........

จากนั้นก็ไต่เต้าเอาดีจนต่อมาได้นั่งเก้าอี้อธิบดีกรมมหาดไทย แถมด้วยยศ พล.ต.ต. ซึ่งกรมตำรวจเสนอกระทรวงมหาดไทย ขอพระราชทานให้ในฐานะที่เป็นผู้ทำงานร่วมกันมากับฝ่ายตำรวจอย่างได้ผล ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย ในฐานะที่เป็นอธิบดีกรมมหาดไทย ในยุคนั้น

อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยผู้นี้ถือคติว่า วิธีปกครองถ้าเราสามารถทำให้คนชั่วเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องใช้การลงโทษ คนนั้นฝีมือดีที่สุด และการปกครองคนนั้นต้องอาศัยบารมี การสร้างบารมีก็ต้องประกอบกรรมดีให้เป็นที่นับถือและเชื่อถือของคนทั้งหลาย ไม่ใช่แสร้งทำ ต้องจริงจังและจริงใจ แต่การสร้างบารมีอย่างเดียวก็ไม่พอต้องรู้จักใช้อำนาจ (ที่เรียกว่าพระเดช) ด้วย คนนั้นมีทั้งดีและไม่ดีบางคนเอาความดีเข้าต่อ เขาก็ทำดี บางคนเอาความดีเข้าต่อ ยิ่งกำเริบใหญ่ นึกว่าเราเกรงกลัว บางครั้งก็ต้องใช้ความแข็งเข้าว่า

เพราะฉะนั้น คนที่จะปกครองเขาได้นี่ ต้องมีทั้งเดชและบารมีเช่นเดียวกับโลกเรามีพระจันทร์ให้แสงเย็นแล้วก็ต้องมีพระอาทิตย์ให้แสงร้อนอยู่ด้วย ถ้าโลกไม่มีพระอาทิตย์ มีแต่พระจันทร์ พืชพันธุ์และสัตว์มันก็อยู่ไม่ได้, เพราะฉะนั้น การปกครองจึงต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณให้เหมาะสมและต้องใช้ให้เป็น

หมายเหตุผู้รวบรวม =

เกี่ยวกับเรื่องนี้ท่านได้แต่งโคลงไว้ว่า :–

บารมีเปรียบได้ แสงจันทร์
เดชเปรียบแสงตะวัน ส่องหล้า
สติปัญญาเปรียบแว่นอัน วิเศษ
นี่คุณลักษณะกล้า สำหรับผู้นำชน.

ตอน ๔

■ สำคัญที่ความเป็นธรรมในสังคม ■

ในราชการปกครองเขาถือว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด ต่อไปก็เป็นความศรัทธาต่อหน้าที่ ความรู้และความสามารถที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความเสียสละแม้ชีวิต....... เสียสละประโยชน์ส่วนตัว ความสุขสบายทั้งหลายที่เป็นส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้แล้ว ก็จะทำให้คนทั้งหลายพอใจและเห็นใจ ความสำเร็จ ความสุข ความเจริญ ความสงบ มันก็จะเกิดขึ้น.......แต่ก่อนเมื่อมีเหตุอุกฉกรรจ์เกิดขึ้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องออกไปทันที ดึกดื่นเที่ยงคืนไม่รู้ ต้องไปยังที่เกิดเหตุ.......ที่เราต้องทำอย่างนี้ ก็เพื่อประโยชน์หลายประการเช่น อาจสืบสวนจับกุมคนร้ายได้ทันท่วงที แล้วก็ได้จิตใจประชาชน ได้น้ำใจคน ไม่ใช่ได้จากคนที่เป็นทุกข์เดือดร้อนเท่านั้นแต่ได้จากคนอื่น ๆ ด้วย การปกครองก็มีอย่างเดียวต้องเข้าถึงใจคน และเอาชนะใจคน บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน เขาทำผิดเราก็ไม่ช่วยถ้าเขาไม่ได้ทำผิด แต่ถูกแกล้ง เราก็ต้องหาทางช่วย ความเป็นธรรมในสังคมเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญที่สุด ในการปกครองนั้น เราต้องมีความจริงใจ ต้องเอาจริงและอย่ากลัว ต้องกล้าทำ เพื่อส่วนรวมคือประเทศชาติและประชาชน

ทุกคำพูด "สไตล์" รู้สึกได้ทันทีว่ามันหลั่งไหลออกจากใจจริงทั้งสิ้น !

ตอน ๕

■ ความหลังครั้งอยู่มหาดไทย ■

ทั้ง ๆ ที่กำลัง "มัน" กับงานปราบปรามโจรผู้ร้ายในฐานะนักปกครองมาเป็นเวลานานเกือบ ๒๐ ปี แต่ในที่สุดก็ถูกย้ายไปเป็นอธิบดีกรมศุลกากรด้วยความเสียใจและเสียดายงานที่ทำไว้ แต่เมื่อเป็นคำสั่งแล้วก็จำใจต้องปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ท่านก็ยังได้หวนกลับมานั่งเก้าอี้ตัวใหญ่กว่าในกระทรวงมหาดไทยอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะรัฐมนตรีว่าการ ความหลังครั้งอยู่มหาดไทยของท่านจึงฝังใจมาตราบเท่าทุกวันนี้.

ตอนผมจะออกจากรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย นักข่าวหนังสือพิมพ์เขามาถามผมว่า ท่านห่วงอะไรมาก ผมบอกเขาว่า ผมห่วงประชาชนมาก ใครจะมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และข้าราชการจะนับถือและเชื่อถือได้เพียงใด ในเรื่องคุณธรรมก็ดี ฝีมือก็ดี และท่านผู้นั้นจะเข้าใจต่อประชาชนและท้องที่ทั่วประเทศเพียงใด เพราะงานมหาดไทยกว้างขวางมาก ถ้าหากข้าราชการเขาไม่ยอมรับนับถือ และท่านผู้นั้นไม่เข้าใจท้องที่และประชาชนทั่วประเทศ มันก็จะเสียหายเดือดร้อนถึงประชาชน งานมหาดไทยกว้างมากคุมยาก จึงต้องถือความรับผิดชอบเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด คือความรับผิดชอบตามลำดับชั้นลดหลั่นกันลงไป ถ้าไม่ถือความรับผิดชอบแบบนี้ คือทำผิดก็เอากับผู้น้อย ผู้ใหญ่มีหน้าที่สูงกว่า เงินเดือนสูงกว่า ไม่ต้องรับผิดชอบ มันก็ไปไม่รอด

.......มีตัวอย่างเรื่องหนึ่งคือ มีการเล่นการพนันกันในตลาด อำเภอหนึ่ง เล่นมานานแล้ว ใคร ๆ ก็รู้ อำเภอและสถานีตำรวจก็อยู่ ใกล้ ๆ ตลาดเล็ก ๆ แต่พอมีผู้ไปจับได้เอาความผิดเข้าก็เอากับปลัด-อำเภอกับตำรวจเจ้าของบ่อน ส่วนนายอำเภอและผู้บังคับกองตำรวจ ซึ่งเป็นหัวหน้าเขาไม่ลงโทษ ผมก็ถามในที่ประชุม.......ผมเห็นว่า ควรลงโทษนายอำเภอกับผู้บังคับกองตำรวจด้วย ในฐานะผู้บังคับบัญชา ใกล้ชิด ไม่ตักเตือน ไม่ว่ากล่าว ไม่จับกุม ใครก็รู้ทั่วไป แต่ตัวเอง บอกว่าไม่รู้.....ปกครองกันอย่างไร เพราะฉะนั้น จึงต้องให้ออกทั้งคู่ ฐานหย่อนความสามารถและบกพร่องต่อหน้าที่ พอทำอย่างนี้เข้า อำเภอ อื่นก็กลัว ก็ระวัง.......

ตอน ๖

■ ยุคสมัยเงินคือพระเจ้า ■

ต่อข้อถามถึงเกียรติยศของข้าราชการในสมัยโน้นกับปัจจุบัน .....

แต่ก่อนนี้เศรษฐกิจไม่รัดตัว เงินเดือน ๒๐ บาทก็อยู่ได้ ข้า-ราชการมีรายได้พออยู่ มีความหวังที่จะได้เลื่อนฐานะ ถ้าไปทำชั่ว อนาคตก็หมดไป เขาก็พยายามทำดี ผู้บังคับบัญชาก็ไม่ได้เอาพวก ที่มีปริญญาเสมอไป เขาเลือกสรรคนที่มีผลงานและสามารถทำงานตาม หน้าที่บังคับการบังคับคนได้ อย่างคนที่จะเป็นนายอำเภอ เขาก็ต้องดูว่า ปกครองครอบครัวได้ไหม ถ้าไม่ได้เขาก็ไม่เอา ต้องดูครอบครัว ภรรยา อะไรต่ออะไรด้วย แม้อายุและอาวุโสยังน้อย แต่ประสบการณ์มาก ความประพฤติเหมาะสม มีความสามารถ เขาก็เลือกขึ้นไป

แต่ก่อนข้าราชการถือเกียรติและมีเกียรติดี ประชาชนให้ความนับถือให้เกียรติ สังคมก็รู้สึกว่า ข้าราชการมีหน้ามีตาและมีเกียรติ มักไม่กล้าทำชั่ว สิ่งเหล่านี้มันค้ำอยู่

เวลานี้คนทั่ว ๆ ไปมักถือเงินเป็นใหญ่ เกียรติมันก็อยู่ที่เงิน ในวงราชการก็มีไม่น้อย อันนี้อันตราย........

เวลานี้มันเปลี่ยนไป ข้าราชการมากขึ้น ทำชั่วมากขึ้น ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือ การคัดเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง เรามักไม่พิถีพิถัน เรามักไปมองเรื่องปริญญา ไปมองอาวุโส ไปมองความใกล้ชิด ความเป็นพรรคเป็นพวก ฉะนั้น ความเป็นธรรมในสังคมในหมู่ข้าราชการและประชาชนจึงลดน้อยลง ทำให้คนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขาดที่พึ่ง จะเป็นอันตราย

ตอน ๗

■ บ้านเมืองอยู่รอดเพราะข้าราชการดี ■

ด้วยท่วงทีที่ยังกระปรี้กระเปร่าพอสมกับวัย ๘๒ ปี ท่านให้ทัศนะต่อไปว่า

ผมอยู่ทางปกครองกับราษฎรมานานพอสมควร สังเกตดูราษฎรของเรานี่ แม้ไม่รู้หนังสือแต่ก็ไม่โง่ มีสัมปชัญญะรู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก แต่อธิบายไม่ได้ มันเกิดจากสัมปชัญญะเพราะศาสนาถ่ายทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน ถ่ายทอดกันทางเชื้อไข ทางการอบรม ดูให้ดีศาสนาพุทธของเราเป็นหลักของเหตุผล ตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ แต่เดี๋ยวนี้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามาก ทำให้เราเปลี่ยนไป อย่างหลักความสุภาพ

หลักสัมมาคารวะของเราถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องดี เป็นที่ผูกใจรักใคร่ของกันและกันและของคนทั่วไป แต่เวลานี้เสื่อมลงไป

ผมเห็นว่า ข้าราชการประจำถ้าเราเอาไว้ให้ดี บ้านเมืองเราจะอยู่รอด เพราะจะไปเอาชนชั้นกลางโดยมากเป็นคนต่างด้าว เกษตรกรประมาณ ๘๐% ส่วนมากยากจนช่วยตัวเองไม่ได้ จะเอาพรรคการเมืองและนักการเมืองของเราก็ยังไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคง แต่ข้าราชการประจำนี่เป็นปึกแผ่นมั่นคง แต่ก็กำลังจะเสื่อมลงเราจะทำอย่างไร ถ้าเอาข้าราชการไว้อยู่ บ้านเมืองก็อยู่ แต่ผมพิจารณาดูว่ายังอยู่ได้ ถ้าคนที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ โดยเฉพาะคนที่เป็นรัฐมนตรีและข้าราชการผู้ใหญ่ที่เป็นหัวหน้างานประจำนั้นต้องเลือกเฟ้นกันหน่อย.....แต่ละคนต้องเอาความสามารถเอาคุณธรรม เอาความรับผิดชอบเป็นหลัก และต้องสามารถทำงานได้จริง ๆ บังคับคน บังคับงานได้จริง ๆ

แล้วท่านก็ยกตัวอย่างให้ฟังว่า เมื่อครั้งยังรับราชการอยู่ที่จังหวัดหนึ่ง สมัยนั้นท่านชอบเล่นเทนนิส และในจังหวัดนั้นก็มีอยู่ ๒ สนามติดกัน แต่ละสนามก็มีเด็กเก็บลูกประจำอยู่สนามละ ๓ คน วันใดสนามหนึ่งไม่มีคนเล่น ก็เอาเด็กที่ว่างมาช่วยงานอีกสนามหนึ่ง กลายเป็นว่ามีคนเก็บลูกเพิ่มขึ้นเป็น ๖ คนในตำแหน่งละ ๒ คน ตอนนี้เองที่ท่านสังเกตว่า พอลูกออกเด็กทั้ง ๒ คนจะยืนมองตากัน แทนที่จะวิ่งไปเก็บลูกฉันใดก็ฉันนั้น ข้าราชการบางหน่วยงานก็มีมากเกินไป แล้วก็เกิดการเกี่ยงงอนกันทำงาน เหมือนเด็กเก็บลูกเทนนิสที่มัวแต่มองตากันอยู่ ทำให้งานทั้งระบบพลอยเสียหายกระทบกระเทือนไปด้วย ไม่ใช่เสียงบประมาณ

โดยใช่เหตุเท่านั้น ฉะนั้นต้องระวัง มักได้ยินแต่เสียงร้องกันว่าคนไม่พอทำงาน งานจึงไม่ได้ผลตามวัตถุประสงค์.

ตอน ๘

■ ตงฉินเกินไปหวิดไข้โป้ง ■

ค่าที่เป็นคนเอาจริงเอาจังและตรงไปตรงมา ทำให้ท่านเกือบจะต้องสละชีพเพื่อราชการไปในกาลครั้งหนึ่ง

มีอยู่คนหนึ่ง เป็นนายอำเภอ แกควรจะยิงผมมากกว่า แต่ไปยิงผู้ว่าราชการจังหวัดตายบนศาลากลาง ผมเอาแกออกเพราะไปแย่งที่ราษฎร แกเลยไปฆ่าผู้ว่าราชการจังหวัดที่ทำเรื่องชั้นต้น ผมอยู่กรุงเทพ ฯ การลงโทษคนนี้ก็อันตราย แต่ถ้าเราทำโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่มีอคติ ทำด้วยความหวังดีต่อบ้านเมือง ให้เขาสำนึก ให้เขารู้สึก ทำให้เป็นแบบอย่างอันตรายก็น้อยลง เพราะในที่สุดแล้ว คนเราต้องกลัวความผิด เอาจริง ๆ แล้วก็ไม่กล้า ปัญหาก็คือผู้ใหญ่ต้องมีคุณธรรม ต้องมีฝีมือและต้องเอาจริงจังสม่ำเสมอ

โทษในทางวินัยในราชการมีหลายอย่าง ตักเตือน ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดขั้นเงินเดือนและให้ออก อีกทางหนึ่งก็โทษในการปกครองไม่ขึ้นเงินเดือน ไม่เลื่อนชั้น ย้ายไปในที่ที่เขาควรอยู่ ทำผิดได้ยากหรือลำบาก....... วิธีปกครอง ถ้าเราสามารถทำให้คนชั่วเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องใช้การลงโทษ คนนั้นฝีมือดีที่สุด แต่ทำได้ยาก คนมันมาก.......

อย่างไรก็ตาม ถึงจะยาก ก็ยังมีวิธีการที่พอจะทำได้

ก็พูดให้เขาเข้าใจ ให้เขาเชื่อฟัง.......มันมีหลายอย่าง อย่างหนึ่งก็เรียกมาคุยเป็นส่วนตัว เตือนให้รู้ว่าเป็นอย่างนั้น อีกอย่างหนึ่งก็เกี่ยวกับการงาน แต่ละเรื่องบอกเขาว่าทำอย่างนี้มันผิด พวกที่เตือนแล้วไม่เชื่อฟัง เราก็ต้องเอาให้อยู่ ถ้าเราเอาคนนี้อยู่ คนอื่นก็ไม่กล้าเกเร ยิ่งเอาคนที่สำคัญที่สุดหัวโจกที่สุดอยู่แล้ว มันก็จะเรียบร้อย คนอื่นก็ยอม ไปเอาคนเล็ก ๆ แต่หัวโจกยังอยู่ก็บ่วยการ ความมุ่งหมายจึงอยู่ที่ต้องเอาคนที่เป็นหัวโจกให้อยู่.......

ตอน ๙

■ ระบบจะดีกว่าคนไปไม่ได้ ■

ข้าราชการก็เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ย่อมมีทั้งคนดีคนชั่ว จะทำให้คนไม่มีชั่วเลยมันทำได้ยาก แต่เราจะทำอย่างไรที่จะไม่ให้คนชั่วมามีอำนาจ ผู้บังคับบัญชาจึงต้องเลือกเฟ้นว่า ควรตั้งใคร ไม่ตั้งใครในตำแหน่งอะไร บางคนตำแหน่งเท่ากัน แต่เราจะเอาไว้ตรงไหนจึงจะเหมาะเป็นเรื่องสำคัญ ผมเคยปกครองมาคนหนึ่ง โกงเป็นเงินแสนเงินล้าน ขาดหลักฐาน เราก็เอามาไว้ตรงที่เขาโกงได้แค่เป็นสิบเป็นร้อย เขาก็เฉาและช้ำไปเอง ที่สุดก็ลาออกไปเอง ขายหน้าอยู่ไม่ได้ เป็นการลงโทษทางจิตใจ

....เพราะฉะนั้น ข้าราชการเขาจึงให้ลงโทษได้ โยกย้ายได้ บำเหน็จบำนาญอยู่กับผู้บังคับบัญชา ตำแหน่งหน้าที่ก็อยู่ที่ผู้บังคับบัญชา ปัญหาอยู่ที่ว่าผู้บังคับบัญชาดีจริงหรือไม่ ยุติธรรมจริงหรือไม่ เอาจริงหรือไม่

.... ถ้าเราไม่ชั่ว เรามีฝีมือ เรายุติธรรม เราเอาจริงก็ไม่มีอะไร คนนั้นก็จะกลัวเกรง แล้วคนอื่นก็จะไม่กล้ากระทำชั่ว ความร่วมมือมันก็เกิด

เพราะฉะนั้น ความศรัทธาต่อหน้าที่ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรู้และความสามารถของข้าราชการ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะเหตุว่าไม่มีระบบบริหารราชการใด จะดีกว่าตัวคนไปได้ ปัญหาสำคัญอยู่ที่ตัวคน ระบบดี แต่คนไม่ดี ไม่เข้าระบบ มันก็ไปไม่รอด แต่ทั้งนี้ต้องเข้าใจด้วยว่า ระบบก็สำคัญไม่ใช่ไม่สำคัญ ต้องใช้คู่กัน.

ตอน ๑๐

■ สุจริตคือเกราะบัง ■

ในการปฏิบัติราชการ ผมถือหลักความซื่อสัตย์สุจริต ความถูกต้อง ความยุติธรรม และประโยชน์ส่วนรวม เป็นสำคัญ อย่างผมเป็นอัยการครั้งแรก ผมเอาสำนวนคดีที่ทางอำเภอเขาส่งมาพิจารณาว่าพยานจริงหรือไม่จริง จะฟ้องศาลหรือปล่อย ผมตั้งปณิธานไว้เลยว่า "ฉันจะต้องเป็นผู้ที่มีการวินิจฉัยที่ถูกต้องเสมอ" เราตั้งปณิธานไว้ในใจอย่างนี้ พลิกสำนวนเราก็มีหลักใจ เป็นวันเป็นเดือนเป็นปี ในที่สุดปรีชาญาณมันก็เกิดในตัวเรา เราทำได้ เรารู้อะไรจริง อะไรเท็จ อะไรผิด อะไรถูกได้เร็ว

เพราะฉะนั้น คนที่เป็นข้าราชการ ถ้าหากมีอุดมคติอะไรยึดเหนี่ยว

ไว้และทำไปอยู่เรื่อย ๆ มันก็จะเป็นหลักติดนิสัย ในที่สุดมันก็จะได้ไม่แต่ตัวเรา แต่จะแพร่ไปถึงคนใกล้ชิดเรา ผู้ใต้บังคับบัญชาเรา.......

จากปรัชญาในการทำงานเท่าที่เราได้รับทราบจากปากคำของท่านเอง ทำให้พอมองเห็นสไตล์ในการทำงานของท่านได้ค่อนข้างแจ่มชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเป็นคนจริงจัง ตรงไปตรงมา เฉียบขาด และเป็นผู้มีความเป็นธรรมต่อทุกคน.......

หมายเหตุผู้รวบรวม =

เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำโคลงสุภาษิตไว้ว่า

ความรู้คู่เปรียบด้วย กำลัง กายเฮย
สุจริตคือเกราะบัง สาตร์พ้อง
ปัญญาประดุจดัง อาวุธ
กุมสติต่างโล่ห์ป้อง อาจแกล้วกลางสมร.

ตอน ๑๑

■ ชีวิตนักปกครองสนุกดี ■

"ที่จริงอยู่ในทางการปกครองนี่สนุกดี" พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ปรารภตอนหนึ่งด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม ได้เจอะเจออะไรแปลก ๆ มีคนแปลก ๆ เรื่องแปลก ๆ ให้เราได้ศึกษาและแก้ปัญหาก็สนุกดี และเกิดความเรืองปัญญา ถ้าเรามีหลักไว้ ผมเชื่อว่าปัญหาบ้านเมืองนี่จะแก้ไขได้.......ขอให้ใช้เวลาพอสมควร ปัญหาของเรามักทำกันชั่วคราว แล้วก็ไม่ได้แก้อะไรให้ต่อเนื่องกันไป ข้าราชการต้องตัดเรื่อง

ส่วนตัว เรื่องอคติ นี่เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด บางคนเดี๋ยวนี้แกใช้พรหมวิหาร ๔ แต่ใช้แค่ ๒ หลัก เมตตากับกรุณา มุทิตาและอุเบกขาไม่ค่อยมี อิจฉาริษยา อคติ, อุเบกขานี้คือสิ่งที่ช่วยแล้วผิด ไม่ยุติธรรม ควรวางเฉย มิฉะนั้น ก็เป็นคนอคติ เสียหายทั้งการงาน ความยุติธรรม และคุณธรรมของตน

ตอน ๑๒

■ นักบริหารโหงวเฮ้งต้องดี ■

นอกจากจะได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปกครองผู้สามารถแล้ว ท่านยังได้รับการกล่าวขวัญว่า เป็นนักบริหารยอดฝีมือคนหนึ่งของยุทธจักร แถมยังเป็นผู้รู้ในการดูบุคลิกลักษณะของคนที่เรียกกันว่า “โหงวเฮ้ง” อีกด้วย

ผมสังเกตดูผู้หลักผู้ใหญ่เก่า ๆ ความรู้หนังสือไม่เท่าไร แต่ฉลาดคนที่เขาเป็นเทศาสมัยก่อน บางคนความรู้หนังสือไม่ดี แต่ฉลาด มนุษยสัมพันธ์ดี บุคลิกลักษณะดี มีสง่าราศี มีวิธีการปกครองคนดี ใช้คนเป็น คนเราที่ดีได้เด่นได้ บุคลิกลักษณะสำคัญ วิชาความรู้ความสามารถเห็นกันได้ยาก คนเรามองเห็นกันก่อน หน้าตาท่าทีวาจามันจะบอกว่าเป็นคนอย่างไร เพราะฉะนั้น คนรุ่นเก่าที่ความรู้หนังสือเขาไม่ดีเท่าไร แต่บุคลิกลักษณะดี เป็นคนตรง ขยัน ซื่อสัตย์ และเรียนรู้เองโดยธรรมชาติ ในการงาน ในบุคคล จึงสามารถเอาดีได้ ความจริงคนเรา ถ้ารู้จักคิด รู้จักสังเกต รู้จักจดจำ รู้จักเปรียบเทียบ รู้จักอนุมาน และรู้จักพิสูจน์ไว้เป็นหลักประจำตัว อะไรมันก็ดีขึ้น เรื่องปัญญาขึ้น...

ตอน ๑๓

■ หนุ่มแก่ใช่วัดกันที่อายุ ■

ทั้ง ๆ ที่อายุเข้าปูนชรามากแล้ว ถ้าเป็นบางคนก็อาจล้มหมอนนอนเสื่อหรือป๋า ๆ เป๋อ ๆ ไปแล้ว แต่ พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร ก็ยังดูแข็งแรง และกระฉับกระเฉงผิดวัย จนหลายคนคงอยากจะรู้ว่าเคล็ดลับในการรักษาสุขภาพของท่านคืออะไร .....

ชีวิตของคนเราหลังเกษียณอายุราชการแล้ว ยังมีอยู่อีกมาก ท่านเขียนไว้ตอนหนึ่งในหนังสือเรื่องข้าราชการบำนาญ ถ้าเรารู้จักดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ไม่ "ฆ่า" ตัวตายเสียก่อนถึงเวลาอันสมควร ด้วยการปล่อยตัวให้เกิดความหงอยเหงาเปล่าเปลี่ยวหดหู่ ปล่อยชีวิตจิตใจ ปล่อยสติปัญญา ปล่อยกิริยาอาการ ปล่อยการแต่งกายไปตามยถากรรม ร่างกายและจิตใจก็จะเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสติปัญญา..... ชีวิตก็จะสั้น จึงควรรู้จักบริหารกายให้แข็งแรง กระฉับกระเฉง รู้จักบริหารจิตให้เข้มแข็งและผ่องใส รู้จักบริหารอารมณ์ให้สงบและผาสุก รู้จักบริหารสติปัญญาและดำรงตนให้ทันสมัยอยู่เป็นนิตย์ในชีวิตประจำวัน ....
....

อีกตอนหนึ่งท่านเขียนไว้ว่า

ผู้สูงอายุและข้าราชการบำนาญ ควรมองชีวิตเสมือนละครโรงใหญ่ตามที่นักปราชญ์ของโลกเปรียบไว้ .... การที่เราต้องเกษียณอายุจากราชการนั้น ก็เสมือนว่าเราได้แสดงละครในบทและเรื่องข้าราชการของเราจบลงแล้ว จึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปอาลัยอาวรณ์ถึงมันอีก นอกจากจะถือว่าเป็นบทเรียนของชีวิตฉากหนึ่ง เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ก็ต้อง

แสดงบทอื่น ๆ และเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก จนกว่าจะจบบทและเรื่องสุดท้าย เข้าโรงไป....... ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อต้องแสดงเป็นตัวอะไรในเรื่องใดแล้ว แสดงได้ "สมบท" หรือเป็นที่ "พอใจ" ของคนทั้งหลายเพียงใดหรือไม่.......

เราอำลาอดีตนักปกครองผู้ทรงภูมิธรรมออกมาเผชิญกับความจอแจของยวดยานและผู้คน สรรพสำเนียงอันอึกทึกท่ามกลางควันพิษและแดดเปรี้ยงบนท้องถนนอีกคำรบหนึ่ง .... แต่คราวนี้ด้วยความรู้สึกค่อนข้างดีขึ้นมาอีกนิด ว่าจริง ๆ แล้วในราชการนั้นใช่ว่าจะเต็มไปด้วยคนเลวไปเสียทั้งระบบก็หาไม่ คนดีก็ยังมีอยู่ มิฉะนั้น บ้านเมืองคงไม่อยู่รอดมาพร้อมกับระบบราชการจนบัดนี้ดอก.......

และถึงตรงนี้ ใครที่เคยขยอกขย้อนในลำไส้ทุกครั้งที่ได้เห็นความเป็นคนดีอย่างเหลือเชื่อของนักแสดงในบทบาทของข้าราชการผู้อุทิศตนให้กับงานและประชาชนจากภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ระยะนี้ คงเลิกคว้าปุ่มปรับช่องเพื่อรีบหลบไปดูสถานีอื่นได้แล้วกระมัง.......

ลำดับ ๒
บันทึกโดยนิตยสารอาวุโสรายเดือน

(ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗)

ตอน ๑

■ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการปกครอง ■

ท่านมีข้อคิดเกี่ยวกับการศึกษาอย่างไร

วิชาความรู้นั้นมิใช่อยู่ที่ปริญญาบัตรอย่างเดียว ผู้ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนได้ปริญญา ก็อาจศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากตำรับตำราและจากผู้ทรงคุณวุฒิ จนมีความรู้เท่าหรือดีกว่าผู้มีปริญญาได้ ถ้ามีความตั้งใจจริง มีความมานะพยายามจริง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาหาความรู้อย่างจริงจัง วิชาความรู้นั้นเรียนไม่จบ จำต้องค้นคว้าศึกษาหาความรู้ และติดตามเหตุการณ์ของโลกอยู่ตลอดเวลา ไม่เช่นนั้นก็จะตกเป็นคนล้าสมัยในไม่ช้า แม้แต่ผู้สำเร็จปริญญาสูง ๆ

ในฐานะที่ท่านรับราชการนาน และมีเกียรติประวัติดีเด่น จึงใคร่ขอได้กรุณาเล่าประสบการณ์ ซึ่งอาจเริ่มจากชีวิตที่ต่างจังหวัดก็ได้ คนต่างจังหวัดมีความรู้สึกต่อข้าราชการอย่างไร ความสัมพันธ์ของชาวบ้านต่อข้าราชการเทียบกับสมัยนี้

การออกไปรับราชการในต่างจังหวัด ขั้นแรกผมไปดำรงตำแหน่งอัยการจังหวัด ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยภาค เคยรับราชการอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทุก

ภาคของประเทศ หลังจากนั้น จึงได้เข้ามารับราชการในกรุงเทพ ฯ อีก ดำรงตำแหน่งอธิบดีหลายกรมจนเกษียณอายุ

การรับราชการในต่างจังหวัดสมัยก่อน ลำบากกว่าสมัยนี้มาก โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา ส่วนมากไม่มี จะไปไหนก็ต้องใช้ม้า เกวียน และเรือสุดแต่ท้องที่ ไม่มีถนนหนทางและยานพาหนะที่สะดวกสบายเหมือนอย่างสมัยนี้ แต่ความยากลำบากทั้งหลายนั้น มิได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด ผมถือเอาหน้าที่และความรับผิดชอบในการต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนในเขตการปกครองเป็นสำคัญ

สมัยก่อนคนต่างจังหวัดส่วนมากต่างให้ความเชื่อถือ เชื่อฟัง และร่วมมือกับทางราชการและข้าราชการดีมาก ต่างกับสมัยนี้ ข้าราชการส่วนใหญ่เอาใจใส่ทำการงานตามหน้าที่ ให้ความช่วยเหลือและให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนโดยเสมอหน้ากัน การทุจริต การดูหมิ่น การกดขี่ข่มเหง และการเบียดเบียนประชาชนมีน้อยมาก ที่มีขึ้นก็ถูกปราบปรามเอาโทษกันอย่างจริงจัง ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชนจึงเป็นไปด้วยดี ยังให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่บ้านเมืองและสันติสุขแก่ประชาชนเป็นอันดี ไม่มีเรื่องวุ่นวายเดินขบวนต่อต้าน และการประทุษร้ายเบียดเบียนกันมากมายอย่างสมัยนี้

การทุจริตของข้าราชการสมัยก่อนต่างกับสมัยนี้อย่างไร ตลอดจนปัญหาการควบคุมและปราบปราม

สมัยก่อนการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการมีน้อย ไม่มากมายเหมือนสมัยนี้ รายได้ของข้าราชการพอยังชีพไม่เดือดร้อน ข้าราชการส่วนใหญ่มีวินัยรักเกียรติ และถือหลักธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต และการงานต่างหวังความเจริญก้าวหน้าในทางราชการ ผู้บังคับบัญชาต่างประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และคอยสอดส่องดูแลการปฏิบัติตนและหน้าที่ของผู้ใต้บังคับบัญชา ใครทำดีก็ได้รับการยกย่องส่งเสริมให้บำเหน็จ ใครทำชั่วก็ต้องได้รับโทษตามกฎแห่งกรรม

การป้องกันและปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการนั้นจะต้องกระทำประกอบกันหลายทาง นับตั้งแต่การแต่งตั้งการให้บำเหน็จและการลงโทษ แต่ที่สำคัญที่สุดนั้น อยู่ที่ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจะต้องเห็นว่า การทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการ เป็นภัยใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติและประชาชน จะต้องควบคุมและปราบปรามอย่างจริงใจและจริงจังทั่วกัน และถ้าผู้ใดละเลยหรือหย่อนความสามารถ ไม่สามารถที่จะป้องกันและปราบปรามได้ ก็จะต้องพิจารณาโทษในทางปกครองหรือทางวินัยอย่างเคร่งครัด จนถึงให้ออกจากราชการฐานบกพร่องต่อหน้าที่หรือหย่อนความสามารถตามแต่กรณี มัวแต่จะเอาผิดแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำกระผิดเพียงฝ่ายเดียว ไม่เอาผิดแก่ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ตามควรแก่กรณีและฐานะแห่งบุคคลด้วย ไม่มีทางที่จะปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ราชการให้ลดน้อยลง จนไม่เป็นภัยแก่ประเทศชาติ และประชาชนได้ แต่ถึงกระนั้นก็จะต้องให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บังคับบัญชาด้วยว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นนั้น เป็นเพราะเขาปล่อยปละละเลยต่อหน้าที่ หรือเพราะหย่อนความสามารถต่อหน้าที่ ไม่ใช่พอมีการทุจริตต่อหน้าที่ขึ้น ก็เอาผิด

แก่ผู้บังคับบัญชาเสมอไป เพราะการจะไม่ให้มีการทุจริตเกิดขึ้นเลยนั้นไม่อาจเป็นไปได้ อีกทางหนึ่งที่มีความสำคัญควบคู่กันก็คือ การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ข้าราชการ ผู้แทนราษฎร และประชาชนเห็นภัยพิบัติในเรื่องการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการที่มีต่อประเทศชาติ และประชาชนอย่างหนักแน่นและสม่ำเสมอ ขอให้ช่วยกันสอดส่องดูแลป้องกันและปราบปรามในฐานะพลเมืองดีด้วยอีกทางหนึ่ง ก็จะได้รับผลดีขึ้นและเร็วขึ้น ถ้าทางราชการมีความจริงใจและปราบปรามกันอย่างจริงจังจริง ๆ โดยไม่เลือกหน้า ทำให้เขาเกิดศรัทธาและเชื่อถือแล้ว ข้าราชการที่ดี ผู้แทนราษฎร และประชาชนจะต้องให้ความร่วมมือช่วยกันป้องกันและปราบปรามแน่ อย่างน้อยก็ในทางเป็นหูเป็นตาแจ้งเหตุและข้อมูลให้แก่ทางราชการ

ท่านคิดว่าอะไรคือหลักปฏิบัติเกี่ยวกับความสำเร็จของข้าราชการฝ่ายปกครอง

เรื่องนี้สำคัญอยู่ที่บุคลิกลักษณะ และการรู้จักปฏิบัติในเรื่องอันเกี่ยวกับตนกับคนและกับงานดีพร้อมเพียงใด

ข้าราชการปกครองจะต้องมีวินัย สมรรถภาพ และการประสานงานที่ดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่มีอะไรเป็นที่น่ารังเกียจของสังคม ไม่ว่าตนหรือครอบครัว จะต้องรู้จักปฏิบัติกับคนทั่วไป ให้เขามีความพอใจ และจะต้องรู้จักปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่พอใจของประชาชน จุดสำคัญที่สุดอยู่ที่การเข้าถึงประชาชน เพราะสามารถชนะใจประชาชนได้ ก็สามารถปกครองท้องที่และประชาชนได้โดยไม่ยาก

การเข้าถึงประชาชนที่แท้จริงก็คือ การเข้าถึงจิตใจ ด้วยการแสดงให้เขาเห็นว่าเราสามารถเป็นที่พึ่งแก่เขาได้ เราห่วงใยในทุกข์สุขของเขา ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่เขา เวลาเขาประสบเคราะห์กรรมก็ช่วยเขาให้ทันท่วงที และให้ความเป็นธรรมเมื่อเขามีเรื่องเดือดร้อนโดยไม่เป็นธรรม

ตอน ๒

■ เกี่ยวกับมโนธรรมในการปกครอง ■

ทราบมาว่าท่านมีความใฝ่ใจต่อธรรมะด้วย ในแง่นี้ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ปฏิบัติงาน ท่านมีหลักยึดเหนี่ยวอย่างไร

หลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้น เป็นหลักเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ในทางนามธรรม ซึ่งตรงกับหลักวิทยาศาสตร์ทางรูปธรรมของโลก ธรรมที่นำมาปฏิบัติจะต้องยึดหลัก "ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม" ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ คือปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลักเหตุผล เหมาะสมกับกรณี กาลเทศะ และบุคคลด้วยความไม่ประมาท และมีความพอดีจึงจะเกิดผลสูงสุด เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีมากมาย ตั้งแต่ชั้นปุถุชน กัลยาณชน และอริยชนเป็นชั้น ๆ ไป จนถึงพระอรหันต์

คนเรานั้นแม้วิชาความรู้จะดีเลิศสักเพียงใดก็ตาม ถ้าจิตใจไร้ศีลธรรมเสียแล้ว วิชาความรู้นั้นก็ไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะใช้ไปในทางผิด ๆ ทุจริตเบียดเบียนทำลายผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหายร้ายแรงยิ่งกว่าคนที่ไม่มีวิชาความรู้เสียอีก หลักธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งแก่การบริหารราชการแผ่นดิน

หลักธรรมนั้น ถ้าจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็คือ ธรรมอะไรก็ตามที่

ยังให้ใจคิดชอบ ให้กายทำชอบ ให้วาจาพูดชอบในสิ่งทั้งปวงอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขทั้งแก่ตนและสังคมมนุษย์แล้ว ก็เป็นที่พึงปรารถนาทั้งนั้น เช่นเรื่องหิริโอตตัปปะ อคติ ๔ พรหมวิหาร ๔ กุศลกรรมบถ ๑๐ สัปปุริสธรรม ๗ สติสัมปชัญญะ อิทธิบาท ๔ ฆราวาสธรรม ๔ โลกธรรม ๘ ของพระพุทธศาสนาเป็นต้น ส่วนสำหรับอริยสัจ ๔ หัวใจของพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักวิชาที่สมบูรณ์ที่สุด นำมาประยุกต์ใช้ในงานและชีวิตประจำวันได้ทุกกรณี

ในช่วงชีวิตราชการของท่าน มีอะไรบ้างครับที่จะกรุณาให้ข้อคิดแก่ผู้ปฏิบัติงานรุ่นหลัง

ข้าราชการทุกคนไม่ว่าใคร ต่างก็หวังความเจริญก้าวหน้าสูงสุดในทางราชการโดยเร็วด้วยกันทั้งนั้น แต่ทางที่จะก้าวไปสู่ความเจริญนั้นย่อมมีทัศนะต่าง ๆ กันไป บางพวกก็ดำเนินไปในทางที่ต้องการให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นรัก โดยยึดคนเป็นหลักถ่ายเดียว บางพวกก็ดำเนินไปในทางยึดงานเป็นหลักถ่ายเดียว บางพวกก็ดำเนินไปในทางยึดคนและงานเป็นหลักทั้ง ๒ ทาง ผมสังเกตเห็นว่าพวกที่ยึดคนเป็นหลักมักเจริญก้าวหน้าไปได้เร็ว ทั้งเงินเดือนและตำแหน่งหน้าที่ เพราะปุถุชนเรามักถืออารมณ์ตนเป็นใหญ่กว่าเหตุผล อดเล่นพวกและอดอคติไม่ใคร่ได้ แต่พวกนี้แม้เจริญเร็วก็เป็นดังดอกเห็ด ไม่ช้าก็ร่วง เพราะไม่มีอะไรเป็นแก่นสารตัวตนของตัว

ส่วนพวกที่ยึดงานเป็นหลักนั้นมักเจริญก้าวหน้าไปได้ช้า แต่ก็มั่นคงดังเจดีย์หักโค่นได้ยาก เพราะพวกนี้ก้าวขึ้นไปด้วยลำแข้งของตัวเอง

แต่ทางที่ถูกนั้นเห็นกันว่า พวกที่เดินทาง " สายกลาง " คือยึดทั้งคนและงานเป็นหลัก เพื่อให้ได้ทั้งน้ำใจคนและการงานนั่นแหละเป็นดีที่สุด

ข้าราชการที่ดีควรถือเป็นคติว่า คนเราถ้าไม่ดีจริงใครจะช่วยอุ้มชูให้สูงขึ้นไปอย่างไร ก็ไม่อาจจะทรงตัวอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง ในทางกลับกันถ้าเราดีจริง ใครจะกดอย่างไรก็เป็นไปได้ชั่วขณะ หากดได้ตลอดไปไม่ฉะนั้น ข้าราชการจึงควรถือเป็นอุดมคติไว้ว่า "เราจะปฏิบัติหน้าที่ของเราให้ได้ทั้งงานและน้ำใจคน" แต่ถ้าไม่สามารถรักษาน้ำใจคนไว้ได้แล้ว ก็จะต้องถืองานเป็นหลัก ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้บังคับบัญชา หรือเป็นใครและตัวเราจะเป็นอย่างไร

ถ้าข้าราชการส่วนมากกล้าเสียสละตน และกล้าปฏิบัติงานดังว่านี้ได้แล้ว การงานของชาติก็จะเจริญก้าวหน้าไปโดยไม่มีเสื่อม พวกถือตนและคนเป็นใหญ่กว่างานของชาติซึ่งนำความเสื่อมมาสู่วงราชการ ประเทศชาติและประชาชนอยู่ทุกวันนี้ ก็จะลดน้อยถอยลงไปในไม่ช้า

สำหรับการงานนั้น ข้าราชการจะต้องถือหลัก "สุจริต ถูกต้อง ยุติธรรม และให้ได้ผลสมบูรณ์เสมอ" ไม่ว่าเรื่องอะไร ถ้าทำได้ดังนี้ก็จะเป็นเกราะป้องกันภัยสำหรับตน และเป็นทางเจริญทั้งแก่ตน ประเทศชาติและประชาชนสืบไป

ตอน ๓

■ เกี่ยวกับการอบรมบุตรธิดา ■

ขออนุญาตกลับมาถามเรื่องใกล้ตัวท่านที่สุดว่า ท่านมีวิธีอบรมบุตรธิดา ให้อิสระในการเลือกวิชาที่จะศึกษาและการเลือกอาชีพ รวมทั้งการการเลือกคู่อย่างไรครับ

การอบรมบุตร ผมถือหลักว่าพ่อแม่จะต้องดำรงตนให้เป็นตัวอย่าง

ที่ดีแก่ลูกในทุกทาง และฝึกให้เขารู้จักรับผิดชอบตัวเอง มุ่งมั่นต่อการศึกษา มีศีลธรรม จริยธรรม และรู้จักรักษาสุขภาพอนามัย อะไรที่ไม่ใช่อบายมุขก็ปล่อยให้ทำได้ตามอำเภอใจ

การศึกษานั้นได้ส่งเสริมให้ลูก ๆ ได้เรียนสูงทุกคน เพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา เป็นทางแห่งความเจริญและความสุขของมนุษย์ ให้การศึกษาแก่ลูกดีกว่าให้สิ่งอื่นใด ส่วนการจะศึกษาวิชาชีพอะไรจึงจะเหมาะแก่เขา และเป็นทางให้ก้าวหน้าไปได้ไกลนั้น พ่อแม่ต้องแนะนำลูกให้เข้าใจและตั้งเป้าหมายไว้ เพื่อให้ลูกมุ่งศึกษาไปในทางนั้น เพราะปล่อยให้ลูกเลือกศึกษาไปตามอำเภอใจนั้น อาจจะผิดพลาด ต้องเสียใจภายหลังได้ เนื่องจากเขายังเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ย่อมเล็งเห็นอนาคตได้ดีกว่า แต่ถ้าในที่สุดไม่อาจเป็นไปได้ ก็ต้องปล่อยตามใจเขา เพราะเรียนจบวิชาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งดีกว่าไม่จบอะไรเลย

ส่วนการเลือกคู่ครองนั้น ผมปล่อยให้บุตรธิดาเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่บังคับ เพียงแต่ให้ความเห็นว่าเป็นการควรไม่ควรอย่างไร เพราะการมีคู่ครอง ถ้าลูกกับพ่อแม่ไม่มีอะไรขัดแย้งกันได้ทุกอย่างก็จะราบรื่นและสบายใจด้วยกันทุกฝ่าย ความผิดพลาดก็จะมีได้น้อย เพราะมีการกลั่นกรองถึง ๒ ชั้น เมื่อเป็นดังนี้วงศ์ตระกูลก็จะดำรงมั่นคงเป็นปึกแผ่นสืบไป

ตอน ๔

■ เกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง ■

ปัญหาบ้านเมืองที่ยังด้อยพัฒนาอยู่ในขณะนี้ ท่านคิดว่าปัญหาอยู่ที่ตรงไหน

ประเทศเราคนไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่เกษตรกรส่วนมากยังลำบากยากจน จึงทำให้การอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมไม่เจริญตามไปเท่าที่ควร เพราะกำลังซื้อส่วนใหญ่อยู่ที่เกษตรกร การอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ก็จำต้องอาศัยวัตถุทางเกษรตกรรมเป็นสำคัญ จึงจำต้องระดมสรรพกำลังส่งเสริมเกษตรกรรมให้สมบูรณ์ก่อนอื่น เว้นแต่สิ่งอันเป็นสาธารณูปโภค

อุตสาหกรรมที่รัฐพึงส่งเสริม ปกติจะต้องเป็นอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการเกษตรไปในตัวด้วย เกษตรกรส่วนมากเวลานี้ไม่มีที่ดินของตนเอง ต้องเช่าจากนายทุน เสียค่าเช่าสูง การชลประทานก็มียังไม่ทั่วถึง ต้องเสี่ยงได้เสียสุดแต่ฝนจะบันดาล ตลาดก็ไม่เอื้ออำนวย ถูกเอารัดเอาเปรียบ หนี้สินก็รุงรัง การกระทำก็ยังขาดหลักวิชา ถ้ารัฐไม่ช่วยอย่างเต็มที่ทุกทาง เขาก็ไม่มีทางที่ช่วยตัวเองได้ มีแต่จะพากันทิ้งอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดปัญหาร้ายแรงก็จะตามมาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมือง การช่วยเกษตรกรเกี่ยวกับที่ดิน น้ำ ทุน ตลาด วิชาการ การขนส่ง และความเป็นธรรมตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผมเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วนที่สุดสำหรับบ้านเมืองเรา

ตอน ๕

■ เกี่ยวกับการใช้ชีวิตเมื่อเกษียณอายุ ■

เมื่อเกษียณแล้วนั้น ท่านรู้สึกอย่างไร และคิดว่าควรใช้ชีวิตวัยนี้อย่างไร

ข้าราชการเราเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณอายุแล้ว ก็จำต้องพ้นจากราชการไป อำนาจ หน้าที่ ยศศักดิ์ ความมีหน้ามีตาที่เคยมีอยู่ตามตำแหน่งขณะรับราชการอยู่ ก็พลันหมดสิ้นไปด้วย คนทั้งหลายที่หวังพึ่งต่างก็ห่างเหินและหายหน้าไป ถ้าไม่รู้จักปรับตนให้เข้ากับความเป็นไป ก็จะเกิดความทุกข์ ความกลัดกลุ้ม ความหงอยเหงา ความว้าเหว่ ความหดหู่ ท้อถอย ความเปล่าเปลี่ยว ความเครียด และความวิตกกังวลต่าง ๆ ขึ้นในชีวิตจิตใจ ทำให้เกิดเบื่อโลกและชีวิต เป็นผลให้สุขภาพกาย สุขภาพจิตและสติปัญญาเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดโรคและเสื่อมสมรรถภาพ เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายแพทย์เฉก ธนะสิริ กล่าวไว้ในหนังสือ " ทำอย่างไรจึงจะมีอายุยืนยาวและมีความสุข" ว่าข้าราชการบำนาญทั้งประเทศไทยเรา โดยเฉลี่ยตายภายหลังรับบำนาญเพียง ๓ ปีเท่านั้นเอง (คือเฉลี่ยตายเมื่ออายุ ๖๓ ปี) ทั้งนี้เป็นเพราะความหงอยเหงาและหดหู่ อาจเป็นสาเหตุทางด้านจิตใจที่ทำให้ห่อเหี่ยวแล้วพานตายเอาง่าย ๆ ด้วยโรคประจำตัวซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วก็จะลุกลามมากยิ่งขึ้น

ปัญหาเรื่องอำนาจจิตมีผลต่อร่างกายอย่างไรนี้ วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์สมัยปัจจุบันก็ยอมรับว่า จิตมีความสำคัญต่อกายอย่างยิ่ง โดยเมื่อจิตมีความปรารถนาอันแรงกล้าไปในทางใดแล้ว อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายก็จะปรับตัวไปตามความปรารถนาของจิตนั้น ทั้งนี้เราย่อมจะสังเกตเปรียบเทียบและอนุมานได้จากความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของเราว่า การคิด การพูดและการทำอะไรทุกอย่างเป็นไปตามอำนาจจิตปรารถนาทั้งนั้น

ข้าราชการบำนาญควรมองชีวิตเสมือนละครโรงใหญ่ ตามที่นักปราชญ์โลกเปรียบไว้ว่า โลกเป็นเวทีละคร สัตว์โลกเป็นตัวละคร ความ

เป็นไปร้ายดีในโลกเป็นเรื่องละคร การที่ต้องเกษียณอายุพ้นจากราชการนั้น ก็เสมือนว่าได้แสดงละครในบทและในเรื่องราชการของเราจบลงแล้ว ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปอาลัยอาวรณ์ถึงมันอีก นอกจากจะถือว่าเป็นบทเรียนของชีวิตฉากหนึ่ง เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ก็ต้องแสดงบทอื่นและเรื่องอื่นต่อไปอีก จนกว่าจะจบบทและเรื่องสุดท้ายแล้วเข้าโรงไป

ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อต้องแสดงเป็นตัวอะไรในเรื่องใดแล้วแสดงได้ "สมบท" เป็นที่พอใจของคนทั้งหลายเพียงใดหรือไม่นั้นสำคัญที่สุด ถ้าใครสามารถแสดงได้ "สมบท" ในเรื่องละครโลกและสามารถอบรมจิตของตนในทาง "ธรรม" จนรู้เท่าทัน "โลกธรรม" และเห็นว่า "โลกคือละคร" แล้วมีชีวิตอยู่ในโลกด้วยใจอาจหาญสดชื่นและผาสุกอยู่เป็นนิตย์ ไม่มีการเดือดร้อนใจ หวั่นใจและเกรงกลัวอะไรไม่ว่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร และกรณีจะเป็นอย่างไรตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลก และสามารถบำเพ็ญประโยชน์สำหรับตน ครอบครัว สังคมและประเทศชาติได้มากที่สุดตามฐานะ และความสามารถแห่งตน จนกว่าจะละโลกนี้ไป ก็นับได้ว่าเป็นผู้มีชีวิตที่ประเสริฐแล้ว

ชีวิตคนเราหลังเกษียณอายุราชการแล้วยังมีอยู่อีกมาก ถ้ารู้จักดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไม่ "ฆ่า" ตัวตายเสียก่อนถึงเวลาอันสมควร เพราะคนในโลกทุกวันนี้มีอายุยืนเกือบถึง ๒๐๐ ปีก็มีให้เห็นอยู่ เช่นชาวรัสเซียคนหนึ่ง ชื่อนายชิราลิ มิสลิมอฟ ในแคว้นอาเซอร์ไบยัน มีอายุถึง ๑๖๘ ปีโดยที่ยังประกอบกิจการงานได้ตามปกติ เป็นที่น่าพิศวง มีผู้ไปพิสูจน์พบปะและสัมภาษณ์กันมาก และเมื่อสัก ๓ – ๔ ปีมานี้เอง หนังสือพิมพ์

ก็ได้นำภาพถ่ายของชาวจีนคนหนึ่งชื่อ นายวูหยังอิง อยู่ในมณฑลเสฉวน อายุ ๑๔๒ ปี กำลังถีบรถจักรยานออกกำลังกายประจำวันอยู่ มาลงเผยแพร่ พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติตนของเขา ตามที่ได้สัมภาษณ์มา แม้แต่โบราณกาล คนบางคนที่ปฏิบัติตัวถูกต้องตามธรรมชาติ โดยไม่รู้วิชาสุขวิทยาและอนามัยก็เคยมีอายุยืนเกินกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว เพียงแต่มีไม่มากเหมือนคนสมัยปัจจุบันเท่านั้น ครั้งพุทธกาลก็มีนางวิสาขา มหาอุบาสิกาผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ มีชีวิตจิตใจอยู่กับ "ธรรม" และดื่มด่ำอยู่กับรสธรรมอันเป็นอมฤต จึงเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ และคุณสารสมบัติทุกประการ ตามประวัติว่า มีอายุถึง ๑๒๐ ปี และยังสามารถดำรงความเป็นเบญจกัลยาณีในรูปสมบัติไว้ได้ตลอดชีวิต เป็นที่น่าอัศจรรย์ คนไทยอายุ ๑๒๐ ปี ก็เคยมีมานานแล้วเช่นกัน ดังที่ท่านสุนทรภู่กวีเอกของไทยกล่าวไว้ในนิราศสุพรรณ โดยท่านไปพบที่บ้านทึง จังหวัดสุพรรณบุรี จึงได้บันทึกไว้ตามนิสัยนักเลงกลอน

ฉะนั้น ผู้เกษียณอายุราชการแล้วจึงไม่ควรทอดอาลัยในชีวิต ปล่อยตนไปตามยถากรรม เพราะการกระทำเช่นนั้น สภาพต่าง ๆ ไม่ว่าทางร่างกาย ทางจิต และทางสติปัญญาจะเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และเป็นที่น่าอับอายขายหน้าสำหรับลูกหลาน กับเป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งหลาย ชีวิตก็จะสั้น ควรรู้จักบริหารกายให้ร่างกายแข็งแรง และกระฉับกระเฉง รู้จักบริหารจิตให้จิตใจเข้มแข็งและผ่องใส รู้จักบริหารอารมณ์ให้อารมณ์สงบและผาสุก รู้จักบริหารสติปัญญา และดำรงตนให้ทันสมัยอยู่เป็นนิตย์ในชีวิตประจำวัน ประกอบกับความปรารถนาอันแรงกล้า ที่จะมีชีวิต

ยืนยาวและมีสุขภาพสมบูรณ์อยู่ในโลกเพื่อกระทำประโยชน์ตน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบไป สุดแต่จะกระทำได้ในทางใด ให้นานที่สุดที่จะเป็นไปได้ ความหนุ่มแก่นั้นไม่ใช่วัดกันที่อายุเท่านั้น จะต้องคำนึงถึงกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา และกำลังความสามารถเป็นสำคัญประกอบด้วย

เรื่องการเกษียณอายุนี้ แต่ละประเทศก็กำหนดไม่เหมือนกัน ทุกวันนี้วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์เจริญขึ้น การบำรุงรักษาสุขภาพทั้งทางกายและจิตดีขึ้น อายุเฉลี่ยคนในโลกสูงขึ้น บัดนี้บางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาถึงกับยกเลิกการเกษียณอายุในวงราชการไปเลย แต่ทั้งนี้บุคคลเหล่านั้นจะต้องมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ ไม่มีโรคประจำตัวด้วย นายแพทย์หทัย ชิตานนท์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแพทย์เชี่ยวชาญทางด้านสมอง กล่าวว่า จากการศึกษาในต่างประเทศพบว่า ผู้อยู่ในวัยสูงอายุ ถ้าไม่มีโรคประจำตัว จะมีเชาวน์ปัญญาสูงกว่าคนหนุ่มสาว เพราะนอกจากสมองยังดีอยู่แล้ว ยังมีประสบ-การณ์ในชีวิตและการงาน ได้ผ่านชีวิตและงานมามาก จะมีความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ยิ่งถ้าคนเราใช้สมองของตนให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ เช่น ขยันในการอ่านหนังสือเพิ่มพูนสติปัญญาความรู้ เพื่อเป็นอาหารของสมอง และคิดเขียนเรื่องต่าง ๆ อยู่เสมอ จะทำให้สมองของคนนั้นมีสภาพดีขึ้นตลอดเวลา เพราะแขนงและกิ่งก้านของเซลล์ประสาทจะงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ คนเหล่านี้จึงมีประสิทธิภาพในการทำงานสูง

ตอน ๖

■ เกี่ยวกับข้อปฏิบัติตนของผู้สูงอายุ ■

ผู้สูงอายุมักบ่นถึงความว้าเหว่ ความหงอยเหงาของชีวิต ท่านมีคำแนะนำอย่างไรเพื่อให้มีความสุขใจเกิดขึ้น

มนุษย์มีกายกับจิตเป็นของคู่กันและเกี่ยวข้องถึงกันเสมอ กายดำรงอยู่เป็นปกติสุขเพราะอาหารเป็นสิ่งสำคัญฉันใด จิตก็ฉันนั้น กายมีวัตถุธาตุและอุตุเป็นอาหาร จิตมีปีติและรสแห่งธรรมกับสิ่งประเล้าประโลมใจต่าง ๆ เป็นอาหาร ความสุขกายและจิตจะบังเกิดได้ก็ต้องรู้จักบริหารกายและจิตในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ให้จิตใจเข้มแข็งและผ่องใสอยู่เสมอ

การที่จะไม่ให้เกิดความว้าเหว่ หงอยเหงานั้น จำต้องฝึกจิตให้รู้เท่าทันโลกธรรมและมองชีวิตเสมือนละคร และให้จิตใจมีสิ่งประเล้าประโลมใจในสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรมอยู่เสมอ ชีวิตจิตใจจึงจะไม่เกิดว้าเหว่หงอยเหงา เช่น ด้วยการทำงานที่ใจรัก ใฝ่ใจในธรรม ในธรรมชาติในการกีฬา ในการบริหารกายและจิต ในการท่องเที่ยว ในศิลปกรรมในวรรณกรรม ในการสมาคม ในการศึกษาหาความรู้และกระทำความดีในการบำเพ็ญกุศล ในการบำเพ็ญประโยชน์ช่วยทุกข์ผู้อื่น สุดแต่ใครจะพอใจในทางใด เพราะว่าสิ่งเหล่านี้จะยังให้เกิดความสุขใจขึ้นได้

ลำดับ ๓
บันทึกสัมภาษณ์พิเศษโดยวารสารข้าราชการ

(ฉบับประจำเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๙)

สัจธรรมแห่งชีวิตประการหนึ่งก็คือ ในความเป็นราชการนั้น ใครหลายคนอาจจะพ้นจากราชการไปเมื่ออายุครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ หรืออาจจะพ้นไปด้วยเหตุอื่นได้ก่อนหน้านั้น แต่ก็คงมีใครอีกบางคนที่ใช้ชีวิตทั้งชีวิตอยู่ในราชการ และเมื่อพ้นจากราชการด้วยเหตุสูงอายุนั้นแล้ว ก็ยังทำคุณประโยชน์ให้แก่ราชการ ให้แก่แผ่นดินต่อไปอีกยาวนานและไม่รู้จบ

๒๓ ปีเต็ม นับจากวันเกษียณอายุ สุภาพบุรุษผู้เป็น "**ผู้ใหญ่**" ในแผ่นดินท่านหนึ่งยังคงมี "**ราชการ**" ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อยังคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอยู่อีก ด้วยประสบการณ์ ด้วยความเจนจัดในข้อราชการและในชีวิต ด้วยภูมิปัญญาอันหนักแน่น และด้วยภูมิธรรมอันสะอาด และสว่างไสว

ย่อหน้าข้างบนนั้นคือการกล่าวนำถึง "ผู้ใหญ่" วัย ๘๓ ที่เป็นหลักแก่แผ่นดิน และแก่ราชการมาโดยตลอด **พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร องคมนตรี**

ด้วยความอนุเคราะห์ในการติดต่อขอนัดหมายให้ของ**คุณผาสุขนิตย์ บึณฑะรุจิ** ผู้อำนวยการกองประมวลบัญชีและรายได้ กรมบัญชีกลาง และด้วยความกรุณาตอบรับของท่านองคมนตรี วารสารข้าราชการถือว่านี่เป็นโอกาสที่ดีและเป็นมงคลสำหรับการได้ทำงานชิ้นนี้

อยากให้คุณนั่งอยู่ด้วยเหลือเกินในนาทีนั้น นาทีที่สายแดดสวยใสส่องลอดผ่านร่มไม้ครึ้มหลังตึกสีขาว ๒ ชั้น เงาร่มของต้นไม้นั้นช่วยกรองสีสันของแดดเดือนเมษายนได้มาก จนแทบไม่รู้สึกถึงความร้อนในตอนสายจัดของวันที่เรานั่งอยู่ตรงหน้าท่านองคมนตรี เพื่อกราบเรียนถามข้อสัมภาษณ์นี้

บุคลิกภาพของพลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร จากความรู้สึกแรกสัมผัสในวันนั้นก็คือ ท่านเป็น "ผู้ใหญ่" วัย ๘๓ ที่ดูแข็งแรงเกินอายุ ท่าทางกระฉับกระเฉง สุภาพเปิดเผยและจริงจัง แววตายังเป็นประกายสดใสแจ่มจรัสขณะฟื้นความหลังในชีวิตให้ฟังด้วยท่วงท่าที่เต็มอกเต็มใจและมีความสุข

วารสารข้าราชการมีคำถามเพียงไม่กี่คำถาม และตั้งใจเอาไว้ว่าจะไม่พยายามแทรกคำถามขัดจังหวะการบอกเล่าของท่านองคมนตรี ข้อความที่จะปรากฏในบทสัมภาษณ์บทนี้จึงมีลักษณะเหมือนการไหลรินอันแช่มช้าสม่ำเสมอของกระแสน้ำ และเครื่องเทปบันทึกเสียงทำหน้าที่ดูดซับความฉ่ำเย็นของหยาดน้ำนั้น

อยากให้คุณนั่งอยู่ตรงนั้นด้วยเหลือเกิน เมื่อเราเริ่มต้นคำถามแรกในวันนั้น

– ขอกราบเรียนถามเกี่ยวกับความเป็นมาของอาชีพการรับราชการ เปรียบเทียบระหว่างสมัยของท่านกับสมัยปัจจุบัน

ก่อนที่เราจะใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนฉบับแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ นั้น เราอยู่ในระบอบราชาธิปไตย พระบรมราชโองการของพระเจ้าแผ่นดินเป็นกฎหมายอยู่ในตัว กรมต่าง ๆ ก็จะมี

ระเบียบ พิธีการของตัวเอง โดยมากจะใช้หลักตกลงกับกระทรวงการคลัง เอาเงินมา แล้วก็จะไปจัดสรรเองว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายเท่าไหร่ พัสดุเท่าไหร่ เงินเดือนเท่าไหร่ ไม่ได้เสนอเป็นพระราชบัญญัติงบประมาณกำหนดรายจ่ายโดยละเอียดอย่างทุกวันนี้ สมัยนั้นไม่มีสำนักงบประมาณ แต่เดิมอยู่รวมกับกรมบัญชีกลาง

ข้าราชการแต่เดิมก็ไม่มีการสอบแข่งขันเขาคัดเลือกเข้าไปบรรจุตามความเหมาะสมของแต่ละตำแหน่ง ใครที่อยากรับราชการเมื่อยังไม่มีอัตราเงินเดือนก็ต้องไปฝึกหัดเพื่อหาความชำนาญก่อน พอมีอัตราว่างจึงจะได้บรรจุ ส่วนการเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งก็เหมือนกับในปัจจุบัน คือมีอัตราว่างก็เลื่อนกันขึ้นไป โดยมากก็ดูตามอาวุโส แต่ความเหมาะสมที่สามารถจะทำงานได้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญด้วย

แต่เดิมข้าราชการไม่ได้เงินเดือนขึ้นกันทุกปี บางทีหลาย ๆ ปียังไม่ได้ขึ้นก็มี แต่เขามีวิธี คือ บางปีให้เหรียญตรา บางปีให้ยศคล้าย ๆ กับทางทหาร จากรองอำมาตย์ตรี – โท – เอก อำมาตย์ตรี – โท – เอก มหาอำมาตย์ตรี – โท – เอก พออีกปีหนึ่งก็อาจจะให้บรรดาศักดิ์มีตั้งแต่หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา สิ่งเหล่านี้ถือเป็นบำเหน็จด้วย เหรียญตราก็ดี ยศก็ดี บรรดาศักดิ์ก็ดี เงินเดือนก็ดี ไม่จำเป็นต้องให้พร้อมกันไปหมด เขาให้สลับกันไป ช่วยให้ข้าราชการมีความรู้สึกว่าตัวเองได้บำเหน็จอยู่เรื่อย ๆ แม้ว่าจะไม่ได้เป็นตัวเงิน แต่ก็เป็นวิธีชดเชยทางจิตใจอย่างหนึ่ง

สมัยนี้ขึ้นกันทุกปี ข้าราชการก็ไปได้เร็วมาก ท้ายที่สุดก็ไปตันกัน

– ข้อแตกต่างระหว่างการสอบกับการคัดเลือก ท่านจะกรุณาเปรียบเทียบได้หรือไม่

การคัดเลือกนั้นก็ดีไปอย่างหนึ่ง คือควบคุมในเรื่องความประพฤติและความสุจริตได้ง่าย การคัดเลือกนั้นไม่ใช่จะดูแต่ความรู้เท่านั้น เขาดูความเหมาะสมด้วย สมัยก่อนการศึกษาไม่แพร่หลาย มหาวิทยาลัยยังไม่มี มีแต่เรียนทางครูบ้าง ทางรัฐศาสตร์บ้าง ไม่อย่างนั้นก็เรียนกฎหมายที่เป็นโรงเรียนของกระทรวงยุติธรรม เรียนแล้วก็ใช้วิธีศึกษางานกับคนอื่น เรียนงานกับคนที่เขามีความรู้สูงกว่า ทำงานไปด้วย เรียนงานไปด้วย ใครมีความสามารถมากขึ้นเขาก็เลื่อนตำแหน่งให้

อย่างตำแหน่งนายอำเภอหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ก่อนนี้ก็ไม่มีปริญญาอะไร เรียนจบแล้วก็ไปทำงาน เริ่มเป็นตั้งแต่เสมียนไป เป็นปลัดอำเภอ นายอำเภอ ปลัดจังหวัด แล้วก็เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดก็แล้วแต่จะคัดเลือกเอา เขาถือบุคลิกภาพเป็นสำคัญ เทศาบางคนหนังสือไม่ดี แต่มีมนุษยสัมพันธ์ดี บุคลิกดี ที่จะให้คนเกรงขาม ยอมอยู่ในบังคับบัญชาหรือยอมเชื่อฟัง คนเหล่านี้ก็ไม่ต้องทำงานเอง ใช้วิธีปกครองคน ใช้ให้คนที่มีความรู้ไปทำตามที่ตัวสั่งไป แต่แน่ละ ก็ยังสู้คนที่มีความรู้ความสามารถและมีบุคลิกลักษณะดีพร้อมกันด้วยไม่ได้ การเลือกเฟ้นคนเหล่านี้ เขาจะดูว่าสามารถทำงานในตำแหน่งนั้นได้ไหม ได้พิสูจน์ความสามารถนั้นแล้วหรือยัง เช่นดูการปกครองครอบครัว อย่างคนที่จะมาเป็นนายอำเภอแล้วยังปกครองครอบครัวให้ดีไม่ได้ เขาก็ไม่เอามาเป็นหรอก เขาจะดูประวัติโดยละเอียดว่ามีความเสียหายอะไรหรือไม่ แต่เท่า

ที่ผมสังเกต คนที่เก่ง ๆ นั้น เขามักจะมีมนุษยสัมพันธ์ดี ปกครองคนดี และใช้คนเป็น ทำให้คนร่วมมือได้ อันนี้สำคัญ

การได้รับเงินเดือนขั้นต้นของข้าราชการก็ไม่เหมือนกัน อย่างผู้พิพากษา พอใครได้เป็นก็รับเงินเดือน ๓ ชั่ง หรือ ๒๔๐ บาท ซึ่งมากกว่าคนอื่น อัยการก็ได้ ๑๐๐ บาทบ้าง ๑๕๐ บาทบ้าง แต่พวกนี้เขาไม่ได้หวังเรื่องเงินเดือนเท่านั้น หวังไปข้างหน้า เงินนี่เพียงอาศัยอยู่กินและอาศัยฝึกการทำงาน

– สำหรับข้าราชการอื่น ๆ โดยทั่วไป ขั้นต้นได้เงินเดือนเท่าไร ?

ได้ ๒๐ บาท เงิน ๒๐ บาทนี่นะคุณ ดีกว่า ๒,๐๐๐ บาทเดี๋ยวนี้กระมัง อยู่ได้สบาย ไม่เดือดร้อน แล้วในที่สุดมันก็ขึ้นไปเรื่อย ๆ

– อย่างที่ท่านได้กรุณาเล่ามานี้ หมายความว่าเกียรติภูมิของตำแหน่งผู้พิพากษาจะสูงมาก ?

เราจำเป็นเพราะเราต้องการเอกราชทางศาล ต้องการให้ฝรั่งเชื่อถือ กรมหลวงราชบุรี ฯ ท่านไปศึกษาที่ต่างประเทศมา ท่านก็ถูกขอให้มาเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเมื่อพระชนมายุสัก ๒๕ ปี

เมื่อก่อนนี้ฝรั่งเขาไม่ขึ้นศาลไทย ซึ่งเราก็พยายามที่จะให้เรื่องนี้เป็นอำนาจของเรา เพราะเมื่อคนต่างประเทศเข้ามามาก ข้อพิพาทมันก็มากขึ้น ทั้งทางแพ่งและทางอาญา เราจึงต้องทำให้เขาเชื่อว่าเราให้ความยุติธรรมกับเขาได้

หลักการปกครองก็เหมือนกัน ความยุติธรรมนั้นสำคัญที่สุด ความยุติธรรมทางการปกครอง รวมถึงโอกาสในการเข้ารับราชการ การ

เลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่ง ต้องตัดเรื่องส่วนตัวออกไป เวลารับราชการต้องไม่มีส่วนตัว ถ้าเราให้ความยุติธรรมกับข้าราชการทั่วไป ใครดีก็ได้ขึ้น ใครไม่ดีก็ไปไม่ได้ ถ้าเห็นว่าใครมีความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ตลอดจนผลงานที่ได้แสดงมาดีก็ให้เขาสูงขึ้น ข้าราชการที่ได้รับความยุติธรรมก็จะไปทำดีขึ้น ชาติบ้านเมืองก็เจริญ

บ้านเมืองของเราต้องมีรากฐาน ผมเห็นว่าความยุติธรรมนี่สำคัญที่สุด จะต้องให้เกิดทุกวงการ แล้วทุกอย่างก็จะดีขึ้น อีกอย่างหนึ่งก็คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ หรือที่เราเรียกว่าความสามัคคี ซึ่งจะมีได้อย่างไรถ้ามัวเล่นพวกเล่นพ้อง มัวอคติกันอยู่ มัวไม่ยุติธรรมกันอยู่ เพราะฉะนั้น ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติจะมีขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยรากฐานความยุติธรรมเป็นส่วนใหญ่

– ขอกราบเรียนถามถึงความรู้สึกของสังคมที่มีต่ออาชีพการรับ-ราชการ

เมื่อก่อนนี้ทั้งข้าราชการและประชาชนส่วนใหญ่ก็เชื่อกันว่า สิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยง เป็นคำพังเพยในสมัยโบราณจริง หมายความว่า การรับราชการดีกว่าเป็นพ่อค้า สมัยก่อนนั้น แม้แต่ลูกพ่อค้าก็ยังอยากเข้ารับราชการ แต่ก็เข้าได้บ้าง เข้าไม่ได้บ้าง โอกาสไม่ดีเท่ากับลูกของคนที่มีชาติตระกูลเคยฝึกปรือกันมา ซึ่งอันนี้ที่จริงก็ไม่ดี เพราะทำให้คนที่เขามีความรู้ความสามารถไม่ได้เข้ามาทำงาน รัชกาลที่ ๗ ท่านจึงได้ทรงวางแบบแผนในเรื่องการเข้ารับราชการ ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นก็ยังเป็นสมัยราชาธิปไตยอยู่ พระองค์ท่านมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนมาร่วมกันสร้างชาติ และต้องการให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในชาติ

งานราชการเดี๋ยวนี้หายาก ดูอย่างเรื่องครูที่มีตำแหน่งไม่มาก คนมาสมัครสอบกันเป็นหมื่น ๆ เราผลิตคนออกมาเกินความจำเป็น สมัยก่อนนี้เราขาดครู ไม่มีใครสอน พวกครูที่จบวิชาครูมีไม่พอ ก็ต้องไปเอาพวกจบ ม. ๖ มาสอน เขาก็เลยตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้น พอหลังเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม มาแล้ว ก็มีการบีบให้เป็นมหาวิทยาลัย เป็นวิทยาลัย ครูถึงได้เต็มบ้านเต็มเมือง นี่เป็นเพราะเราไม่ได้ตั้งตามเหตุผลแต่ตั้งเพราะความกลัว เพื่อจะให้เรื่องมันสงบไปพักหนึ่ง ๆ

ความจริงเรื่องการปกครองบ้านเมืองจำเป็นต้องผ่อนสั้นผ่อนยาวแต่ก็ต้องดูตามสมควร ถ้าเราไปผ่อนเพื่อยอมคนหมู่มากแล้ว ต่อไปก็แก้ปัญหาอะไรไม่ไหว เหมือนเรื่องครูนี่เต็มไปหมดจนต้องเปลี่ยนสภาพนี่เห็นว่าเขากำลังจะเปลี่ยนไปสอนอะไรอย่างอื่นเหมือนกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

เดี๋ยวนี้มันกลับกัน ที่ว่าสิบพ่อค้าไม่เท่าหนึ่งพระยาเลี้ยงนั้น มันเลื่อนมาเรื่อย ๆ จนกลับกัน ถ้าอยากจะรวยมันต้องเป็นพ่อค้า แต่ถ้าจะช่วยชาติบ้านเมืองอย่างเต็มที่ก็ต้องเป็นข้าราชการ โอกาสที่จะช่วยชาติบ้านเมืองมีมาก เพราะตำแหน่งหน้าที่โดยตรงของงานที่เราทำอยู่ก็เพื่อประเทศชาติและประชาชน พูดถึงเรื่องนี้แล้ว เดี๋ยวนี้กิจการค้าใหญ่โตเกียรติภูมิของพ่อค้าก็สูงขึ้น ไม่ต่างอะไรกับข้าราชการ สายสะพายก็ได้เหรียญตราก็ได้ บางคนไปได้ยศได้อะไรต่ออะไร หรูหรามาก สมัยนี้เงินเป็นพระเจ้า จะเอาอะไรก็ได้ จนมีบางคนพูดว่า "มีเงินต้องติดคุกด้วยหรือ" พูดกันถึงอย่างนี้ เราเป็นข้าราชการฟังแล้วเจ็บใจ เป็นการ

ดูหมิ่นข้าราชการชัด ๆ ถึงจะมีเงินล้นฟ้า แต่ถ้าทำผิดก็ต้องติดคุก ถ้าเราถือเรื่องนี้เป็นหลักแล้ว ทุกอย่างมันก็จะเรียบร้อย เงินก็จะไม่มีอิทธิพล

แต่ก่อนนี้เขาถือเกียรติยศชื่อเสียงเป็นเรื่องสำคัญ สำคัญยิ่งกว่าเงิน การทุจริตในข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มีน้อยมาก ไม่ใช่ไม่มี แต่ก็ถูกดูถูกเหยียดหยาม บางคนถึงขั้นต้องเปลี่ยนนามสกุล บ้านเมืองอย่างที่ผมเล่ามานี่จึงต้องยึดหลักความยุติธรรมในทุก ๆ เรื่อง ถ้าทำได้จริงทุกคนก็จะใช้ความสามารถแข่งขันกันทำงานเพื่อประเทศชาติและประชาชน

ผมเห็นว่าการสร้างความยุติธรรม สร้างระเบียบแบบแผนอันดีไว้ให้แก่ชาติ เป็นการสร้างชาติที่ถาวร

เวลานี้ถ้าจะไปติดต่อราชการ จะต้องมีน้ำร้อนน้ำชาไหม ? ถ้ายังมีอย่างนี้เป็นการสร้างชาติหรือทำลายชาติ ? การเป็นข้าราชการนั้น เราต้องเอาใจเขามาใส่ใจเรา อะไรที่ทำได้ก็ทำให้ด้วยความสุภาพเรียบร้อย อะไรทำให้ไม่ได้ก็ชี้แจงให้เข้าใจ อย่างนี้ก็เป็นการสร้างระเบียบแบบแผนที่ดีเพื่อความเจริญของประเทศชาติ

– ขอกราบเรียนถามประวัติการรับราชการของท่าน

“ผมเป็นทหารเมื่ออายุ ๒๐ ถูกเกณฑ์ ผมสมัครเป็นนักเรียนนายดาบ เพื่อจะได้มีโอกาสเรียนกฎหมายต่อ คือก่อนหน้าถูกเกณฑ์ผมเรียนกฎหมายมาแล้วปีหนึ่ง ตอนเป็นนักเรียนนายดาบผมสอบกฎหมายได้ภาคหนึ่ง พอจบออกมาจึงสอบได้ภาคสอง พออายุ ๒๓ ปี ก็เข้ารับราชการเป็นอัยการ

เป็นอัยการนี่ต้องฝึกหัดก่อน เงินเดือนไม่มีหรอก ราว ๆ ๖ เดือน มีอัตราว่างจึงได้บรรจุ กินเงินเดือน ๑๐๐ บาทอยู่ ๖ เดือน ก็ถูกสั่งให้ไป

เป็นอัยการจังหวัดได้ ๑๕๐ บาท ผมเป็นอัยการอยู่ ๙ ปีเศษ จึงไปสอบคัดเลือกได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จากนั้นก็มาเป็นข้าหลวงภาค รองอธิบดีกรมมหาดไทย / อธิบดีกรมราชทัณฑ์ / อธิบดีกรมมหาดไทย และอธิบดีกรมศุลกากร

สิ่งหนึ่งที่อยากจะเล่าให้ฟังตรงนี้ก็คือ เมื่อท่านองคมนตรีเล่าถึงประวัติการรับราชการนั้น มีลักษณะเป็นการฟื้นความหลังอันแจ่มชัดอย่างแม่นยำ คำถามที่วารสารข้าราชการขอทราบเกี่ยวกับลำดับ และระยะเวลา ปีพอศอ ที่อยู่ในตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง แต่ละจังหวัดนั้นได้รับคำตอบกลับมาในทันที เขียนมาถึงตรงนี้แล้วก็รู้ว่า บรรยายอย่างไรก็คงทำให้ท่านผู้อ่านเข้าใจไม่ได้ว่าท่านองคมนตรีตอบในลักษณะที่ต่อเนื่องอย่างไร

พลิกแฟ้มประวัติที่บันทึกไว้เมื่อ ๑๐ กว่าปีก่อนขึ้นมาดู เคยเขียนเอาไว้ว่า พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร สำเร็จการศึกษาชั้นเนติบัณฑิต (พ.ศ. ๒๔๖๘) เริ่มเข้ารับราชการเป็นพนักงานอัยการ (ธันวาคม ๒๔๖๙) มีการโยกย้ายไปเป็นอัยการจังหวัดพิจิตร – อุตรดิตถ์– พิษณุโลก และเพชรบุรี ย้ายจากกรมอัยการมาสังกัดกรมมหาดไทย (ธันวาคม ๒๔๗๙) ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดสิงห์บุรี – ระยอง – เพชรบุรี – ยะลา – สุพรรณบุรี – นครปฐม – อุบลราชธานี และเป็นข้าหลวงตรวจการมหาดไทย ภาค ๓ และภาค ๑ ตามลำดับ

เป็นรองอธิบดีกรมมหาดไทย (เมษายน ๒๔๙๓) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (กรกฎาคม ๒๔๙๓) เป็นอธิบดีกรมมหาดไทย (๒๔๙๔) ตุลาคม ๒๔๙๘ เป็นอธิบดีกรมศุลกากรจนครบเกษียณอายุ เมื่อ พ.ศ.

๒๕๐๖ เมื่อเกษียณอายุแล้วได้รับแต่งตั้งเป็นข้าราชการการเมืองตำแหน่งเลขาธิการ ก. ต. ภ. จนถึงตุลาคม ๒๕๑๕

ที่บันทึกไว้อย่างย่นย่อแค่ ๒ ย่อหน้านั้น คือการเดินทางในราชการทั้งชีวิตของท่านองคมนตรี ซึ่งได้กรุณาเล่าถึงประสบการณ์ในการทำงานแต่ละตำแหน่ง แต่ละจังหวัด ความรู้สึกนึกคิด และเหตุผลสำหรับการถูกย้ายในบางตำแหน่ง ซึ่งบางเรื่องนั้น ท่านองคมนตรีฟื้นความหลังได้อย่างละเอียดลออ แต่กำชับว่าผมเล่าให้คุณฟังได้ แต่คุณเอาไปเขียนไม่ได้

– ท่านไม่เคยรับราชการตำรวจ แต่มียศทางตำรวจ ?

สมัยที่ผมเป็นอธิบดีกรมมหาดไทยได้ร่วมมือกับอธิบดีกรมตำรวจคือคุณเผ่าปราบปรามโจรผู้ร้ายในส่วนภูมิภาคจนสงบราบคาบ ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข เขาก็เลยขอพระราชทานยศให้ผม ไม่ใช่ผมได้คนเดียวนะ ผู้ว่าราชการภาคอีก ๒ ท่าน ก็ได้ยศพันตำรวจเอกเหมือนกัน

พอปราบโจรผู้ร้ายสงบ เราก็วางแผนจะปราบผู้มีอิทธิพล แต่ก็ยังไม่ได้ลงมือ ผมก็ถูกย้ายไปเป็นอธิบดีกรมศุลกากร เขาอ้างว่าให้ไปช่วยหาเงิน ผมเองรู้สึกว่าใครที่มีความรู้ความสามารถก็หาเงินได้ แต่เรื่องการดูแลให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขนี่ไม่ใช่เรื่องง่าย และผมก็รักงานนี้ที่สุด

– แผนปราบปรามผู้มีอิทธิพลได้ดำเนินการต่อไปหรือไม่ หลังจากที่ท่านไปอยู่ที่กรมศุลกากร

ไม่หรอก นี่เป็นลักษณะนิสัยของคนเป็นอันมากที่ไม่ชอบทำอะไรซ้ำของใคร เมื่อขึ้นมาใหม่ก็ต้องทำอะไรใหม่ ของเดิมดี ๆ ที่มีอยู่ไม่คิดจะสานต่อ จนในหลวงรัชกาลปัจจุบันท่านต้องพระราชทานพระบรม-

ราโชวาทให้คิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ว่าอะไรดี ๆ ที่เรามีอยู่เดิมก็ปรับปรุงแก้ไข ทำให้ดียิ่งขึ้น ไม่ใช่ทอดทิ้งทำแต่สิ่งใหม่อยู่เรื่อย แล้วก็ไม่มีอะไรเสร็จ อย่างนี้ก็ไม่เป็นผลดีกับประเทศชาติ

อีกอย่างหนึ่งก็คือ การเห่อของฝรั่ง พวกที่ไปเรียนเมืองนอกมา มักจะเห็นว่า ระเบียบหรือวิธีการที่เราใช้ปฏิบัติอยู่นั้นไม่ถูกต้อง พระ-พุทธเจ้าท่านสอนเอาไว้ดีมากเกี่ยวกับเรื่องทางสายกลาง หรือพิณ ๓ สาย ขึงตึงไปก็ไม่เพราะ หย่อนไปก็ไม่เพราะ ต้องขึงให้พอดี ๆ

ผมเคยอ่านหนังสือที่ฝรั่งเขาเขียนถึงบ้านเมืองของเรา เขาบอกว่า พวกข้าราชการของเรามีความรู้น้อย แต่สามารถปกครองบ้านเมืองให้อยู่รอดและร่มเย็นเป็นสุขได้ เขาจึงสรุปว่าข้าราชการประจำของไทยดี แต่เขาถูกเพียงครึ่งเดียว ที่จริงแล้วพระมหากษัตริย์ของเราดี ทรงพระปรีชาสามารถ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ศาสนาของเราดี ศาสนาพุทธสอนให้คนใช้เหตุใช้ผลเป็นเรื่องใหญ่ สอนตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ครอบครัว ตลอดจนส่วนรวม หลักทางศาสนาพุทธดีหมด แล้วก็ปลูกฝังกันมาตามสายเลือด มาเป็นชั่วคน ฝึกปรือกันมาอยู่เรื่อย เพราะฉะนั้น สิ่งนี้ช่วยให้ชาติเรารอดได้

– หลังจากที่ท่านเกษียณอายุราชการแล้ว ท่านยังช่วยงานราชการด้านใดบ้าง

ผมเกษียณอายุปี ๒๕๐๖ ๒๐ กว่าปีมาแล้ว ผมก็มาเป็น ก. พ. คุณจินดาขอให้มาช่วยก็อยู่มานาน มาลาออกสมัยคุณเกรียงศักดิ์ ผมเป็นเลขาธิการ ก. ต. ภ. อยู่ประมาณ ๓ ปี เป็นที่ปรึกษานายก ฯ สมัยท่านอาจารย์สัญญาเป็นนายกรัฐมนตรี และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

มหาดไทยอยู่ ๘ เดือน สมัยอาจารย์เสนีย์เป็นนายกรัฐมนตรี ก็มีการมาทาบทามอีก มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอีก ตอนนั้นผมจะไปเป็นองคมนตรีอยู่แล้ว ก็ต้องมาอีก แต่รัฐบาลอาจารย์เสนีย์ไม่ได้รับความไว้วางใจจากสภาตอนแถลงนโยบาย ตอนหลังก็มีคนมาชวนอีก ผมก็ปฏิเสธไป

ปัจจุบันผมเป็นกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งมีประชุมอาทิตย์ละ ๒ วัน และมีการประชุมองคมนตรี อาทิตย์ละ ๒ วัน

ผมมีความรู้สึกว่า การทำงานเป็นอาหารของจิต ทำให้มีชีวิตชีวาไม่เหงา ชีวิตเกิดความกระตือรือร้น ต้องค้นคิด บังคับให้ต้องศึกษา คนเราถ้าใช้สมองอยู่เสมอ อ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์ คิดเขียนหนังสือที่มีประโยชน์ สมองก็จะไม่เสื่อม เซลล์สมองนั้นตายได้ แต่มันก็เกิดแตกแขนงได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม การที่จะทำงานนั้น ก็ต้องดูสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญาความสามารถเป็นตัวชี้ว่าควรจะทำงานหรือไม่

และเมื่อไหร่ก็ตามที่เราผสานส่วนที่ดีของคนหนุ่มสาวกับคนสูงอายุมารวมกันได้ ผสานวิชาการกับสภาพการและศิลปแห่งการใช้เข้าด้วยกัน บ้านเมืองก็จะเจริญ จึงไม่ควรดูถูกกัน ดังที่เป็นอยู่

– ดูท่านยังแข็งแรงอยู่มาก อยากจะขอความกรุณาทราบวิธีการรักษาสุขภาพของท่าน

ผมว่าต้องใช้สมองอยู่ตลอดเวลา อ่านบ้าง เขียนบ้าน สมองจะไม่เสื่อม อีกทางหนึ่งก็ต้องออกกำลังกายซึ่งมีประโยชน์ไม่ต่างกับอาหารและการพักผ่อน ผมเชื่อว่าแรงเกิดเพราะแรงใช้ ดูอย่างมือสองมือ

เกิดมาพร้อมกัน เราใช้มือขวามากกว่า มือขวาก็แข็งแรงกว่า ทางที่สำคัญที่สุดก็คือ การพยายามรักษาจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใสอยู่เสมอ

ทุกวันนี้ผมเล่นกอล์ฟตอนเช้า วันละ ๙ หลุม เว้นวันอาทิตย์ ทำอย่างนี้แล้วได้ออกกำลังกาย ได้แสงแดด ได้อากาศบริสุทธิ์ จากนั้นก็บริหารร่างกาย ๔ ส่วน คือ อก ท้อง ข้อต่อ และคอ

– เท่าที่ทำงานมาทั้งหมด ท่านรักงานด้านไหนมากที่สุด ?

ผมรักงานมหาดไทย เพราะช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนได้โดยตรง ผมมองเห็นความไม่เป็นธรรมในสังคมอยู่มาก เพราะฉะนั้นข้าราชการคนไหนกดขี่ข่มเหงราษฎร ถ้าอยู่ในอำนาจผม ผมเอาออกหมด ผมมองเห็นความทุกข์ยากของประชาชนที่ไม่ได้รับความยุติธรรมแล้วผมต้องการช่วยพวกเขา

ถ้าบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนได้ ก็ไม่ต้องไปทำบุญที่ไหนอีก

ทั้งหมดนั้นเป็นเพียงบางส่วนของความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์และความหลังของ "ผู้ใหญ่" ท่านหนึ่งในวงราชการ ในแผ่นดินผู้ผ่านความเป็นอัยการ ๔ จังหวัด ข้าหลวง ๘ จังหวัด ข้าหลวงตรวจการ ๒ ภาค อธิบดี ๓ กรม และ ฯลฯ จนกระทั่งอยู่ในตำแหน่งองคมนตรีในวันนี้ เป็นการเดินทางยาวนานที่สะอาด บริสุทธิ์และงดงาม เคารพนบไหว้ได้อย่างสนิทใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถือเป็นคุณค่าแห่งแผ่นดินได้โดยแท้จริง

กราบอำลามาด้วยความรู้สึกอัน "เต็ม" อยู่ในหัวใจ สำหรับช่วงเวลา ๒ ชั่วโมงที่ได้สัมผัส ได้ดูดซับความรู้สึกนึกคิดอันมีค่าเหล่านั้นมา และถ่ายทอดออกมาสู่ท่านผู้อ่านได้เพียงบางส่วนตามกำลังสติปัญญาความสามารถในการรับรู้

จึงขอบอกอีกครั้งหนึ่งว่า อยากให้คุณนั่งอยู่ด้วยเหลือเกินในเวลานั้น

ลำดับ ๔

คำสดุดี พล. ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

(จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสท์)

Elections will be fair and clean-Kukrit

THE general election would be fair and clean since none of the proposed Cabinet Ministers picked by Prime Minister Sanya Dharmasakti hope to be candidates, summed up the Speaker of the National Legislative Assembly M.R. Kukrit Pramoj yesterday.

He praised the selection of Pol Maj—Gen Luang Atthasith Sitthisunthorn as new Interior Minister, saying that Prof Sanya has picked the best man for the job.

Luang Athasith, he said, was a candidate for the Magsay say Award when he served in the Customs Department, besides he is an honest man.

He however expressed surprise over the proposed appointment of General Kruan Suthanin as Defence Minister.

Referring to the naming of Cabinet Ministers, M.R. Kukrit said that it entirely depended on the Prime Minister and he had chosen the men to build up his team to continue with the work of the Government until the holding of the next general elections.

The Speaker also felt that the selection of the nine Cabinet members from the so-called Group 99 in the Assembly was not due to any pressure from the group.

"I believed and members of the group always said that they had no political ambitions in their work as legislative officials" he said.

He felt that the weekly meeting of the group was merely to adapt themselves to the functions of assemblymen which were thrust on them.

Prime Minister Sanya has picked them because they are qualified men and capable of holding the positions they have been assigned.

"I too feel so," he said.

"Prof Sanya should find no difficulty in completing his team nor choosing the remaining Cabinet Ministers"

"I however feel that the announcement of the Cabinet may have to be postponed until next week," he added.

Meanwhile, political observers and other politicians yesterday hailed Pol Maj—Gen Luang Atthasith Sitthisunthorn's appointment as Interior Minister.

All of them said that they were certain that the next general elections would be held without any hitch and hoped to have a clean election too with him in this post.

"Mr Luang's appointment will make the ministry officials ranging from the Under-Secretary of State for Interior to the district officers to be very careful. If they are dishonest and inefficient they may find themselves in hot water," said some politicians.

Another politician praised him saying that he would be the best minister ever appointed to this post.

A talented man bows out

ONE of the most unfortunate consequences of the fall of the Seni Government is the departure of Police Major General Luang Atthasith from the post of Minister of Interior. His appointment at the beginning of the Sanya regime, immediately after the October 1973 Revolution, was a controversial one, both because of his age, and his position in the then controversial Police Department. But at the end of his year-and-a-half tenure of office. he had proved himself one of the leading lights in the Cabinet, and one of the truly great men to have headed the ministry.

The Interior Ministry did not gain its reputation of "Mafia Ministry" under General Prapass. For years, its power, its responsibilities and its tremendously unwieldy bureaucracy has made it feared more than respected, and its officials have been far from the most responsible in the country.

True, there have always been exceptions, and many Interior Ministry personnel are of top quality. Too often, though, it has been the haven of the greedy and the corrupt. Add to this its position governing virtually every facet of day to day life, from policing to education to administration, and the word Mafia is not misused.

Luang Atthasith, though, was ready to reckon with this. He unfortunetely got little chance to reorganise the Ministry—and its reorganisation is far more essential than a mere replacement of incompetent personnel—but he did weed out much bad wood, he did dismiss some of the flagrant offenders against the people, he did keep the people from being totally dissatisfied during a tumultuous era, and he did administer the elections with such efficiency that they were relatively violencefree.

All this is very much to his credit as a man. As for the institution of the ministry itself, we can only hope. We can only hope that the next government, whether of M.R. Kukrit Pramoj or anyone else, understands that the Ministry of

Interior should not be—rather, should NEVER be—the haven of a few politicals and businessmen out to enrich themselves. They must realise its true importance to the people's happiness as a whole, not for the satisfaction of those who serve in the ministry.

This may not be the easiest task in the world. But with the example of Luang Atthasith to remember, the new government must make the effort of acknowledging the importance, as well as the great responsibility of this ministry for the future of the country.

Atthasith's code lost on MPs

SIR: Your editorial "a talented man bows out" is worthy of praise besides being well-written, it was also deserving of a man like Luang Atthasith. It absolved him from the chaos attributed to the Sanya government and advocated for a higher code of conduct among government officials and politicians.

Luang Atthasith is a man who not only knew what was right but knowing what was right, did what had to be done without fear of the consequences. He is a fine example of a man who knows his duty, shoulders his responsibility and executes it with courage. None of our current representatives can be said to come within a mile of this good, capable and courageous man.

We are being deceived by representatives so-called "ours" Even the Socialists are only socialists in name. Prudhisan Jumbala was right in his article "Case of Personal Revenge." How could Socialists acquicsce to be ruled by parties they themselves called tyrants-and capitalists? We are intrigued!

Our representatives are neither innocent nor do they believe that what they have done is right. They are dishonest and resort to a secret ballot in order to hide this from the electorate.

We, the electorate, pass a vote of no confidence in our current representatives and join with Prudhisan Jumbala and our silent majority representative, Major Anant Senakhant, in calling upon Mom Seni to dissolve Parliament and call for new elections. If the MPs are still not convinced that the public has lost faith in them, call new elections and the results will surely be convincing.

Had Mom Seui said that he would dissolve Parliament if his government failed to obtain a vote of confidence, the thought of losing 15,000 baht a month would have given the Seni government a majority far beyond his expectations.
This, we believe, is the material the majority of our MPs are

made of—money!

Despite the defeat of Mom Seni, he can stand tall. He lost with dignity. He did not try to win support at any costs. He merely stated his stand and let the others accept or reject his government.

Mom Kukrit not only nominated himself as the next Prime Minister by delivering a devastating attack in the vote of confidence debate but he also had the audacity to propose a national government with no opposition. Is this the promised saviour who has come to save us from tyrannical rule. Are we going to have a Prime Minister who advocates for dictatorship? As your columnist Anuraj said, his inference is that we are not ready for democracy. We beg to differ with Mom Kukrit. It is he who is not ready for democracy.

Let us not be fooled if Mom Kukrit becomes prime minister. The real government is a Dharma Sangkom-Chart Thai coalition. Why then doesn't General Pramarn or a Dharma Sangkom candidate become Prime Minister? The reason is that then it would become too obvious that this is a revival of the UTPP government and it would be unacceptable to the people. Therefore it became necessary to appoint a prime minister form another party to cover up the real identity of the government. This we believe, is the role of Mom Kukrit.

Prapass and Thanom are having the last laugh on us.

Yours faithfully,
Udom Tamada

ลำดับ ๕
บันทึกโดยวารสารอัยการ

(ฉบับประจำเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑)

ตอน ๑

■ คุณธรรมของนักกฎหมาย ■

ในนามของวารสารอัยการ กระผมขอกราบขอบพระคุณใต้เท้าที่กรุณาให้พวกกระผมเรียนสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมนักกฎหมายว่าควรจะเป็นอยู่อย่างไร และมีสิ่งใดบ้างที่ใต้เท้าจะกรุณาให้ข้อคิดเห็น และข้อแนะนำสำหรับนักกฎหมายรุ่นหลัง ๆ ซึ่งบางท่านอาจจะยังสงสัยในปัญหาเหล่านี้ว่าเขาควรจะวางตัวกันอย่างไร และควรจะมีหลักยึดเหนี่ยวในการทำงานกันอย่างไรบ้าง

ฉะนั้น โอกาสแรก กระผมขอกราบเรียนถามความเห็นของใต้เท้าว่านักกฎหมายทั่วไปควรจะมีหลักคุณธรรมและมีหลักยึดในการทำงานอย่างไรบ้าง

ก่อนที่จะตอบคำถามนี้ ผมใคร่ที่จะชักชวนให้เห็นความสำคัญของกฎหมายที่มีต่อบ้านเมืองในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่การบัญญัติการรักษาและใช้กฎหมายก่อน ถ้าเราต่างเห็นคุณค่าของกฎหมายที่มีต่อบ้านเมืองและสังคมตลอดจนตัวเราเองแล้ว ก็จะทำให้คนเคารพกฎหมาย และช่วยรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายดีขึ้น การ

ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น เราถือกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ประชาชนและประเทศชาติจะเป็นอย่างไรนั้น กฎหมายเป็นหลักสำคัญที่สุด แต่โดยมากเรายังไม่ใคร่สำนึกในความสำคัญกันนัก คล้าย ๆ กับอากาศสำคัญที่สุดต่อชีวิต แต่ว่ามันมีอยู่เป็นปกติ เราก็เลยไม่ใคร่สนใจและลืมนึกถึงความสำคัญไป การปกครองระบอบประชาธิปไตยอำนาจสูงสุดเป็นของปวงชน แต่ปวงชนไม่อาจใช้เอง จึงต้องให้ปวงชนเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ และจัดตั้งรัฐบาลตลอดจนควบคุมดูแลฝ่ายบริหาร เมื่อกฎหมายออกมาแล้ว ฝ่ายบริหารก็มีอำนาจหน้าที่บริหารให้เป็นไปตามกฎหมาย และเมื่อมีข้อโต้แย้งกันระหว่างรัฐกับเอกชนก็ดี ระหว่างเอกชนด้วยกันก็ดี ก็ต้องมีผู้ชี้ขาดให้การเป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งเป็นอำนาจของศาล ถ้าทุกคนปฏิบัติตามกฎหมาย ทุกอย่างก็เรียบร้อย ความผาสุกในชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนถึงความสามัคคี ความมั่นคงของชาติ และความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ก็จะตามมา

ฉะนั้น บ้านเมืองจึงมีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายออกใช้โดยชอบธรรม แล้วบริหารกฎหมายนั้น ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ

กฎหมายที่ออกใช้นั้น ถ้ามีองค์กรประชาสัมพันธ์ให้ปวงชนเห็นความสำคัญ และมีความเข้าใจตลอดจนคอยติดตามประเมินผล แล้วปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและชอบธรรมอยู่ตลอดไป ก็จะได้ผลสมบูรณ์ในทางความร่วมมือกันปฏิบัติและในทางอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนยิ่งขึ้น

คำถามเรื่องนักกฎหมายว่าควรจะมีหลักคุณธรรมและมีหลักยึดในการทำงานอย่างไรนั้น ใคร่ขอให้เข้าใจในเบื้องต้นว่า คนเรานั้นมีเรื่องสำคัญที่จะต้องสัมพันธ์ และปฏิบัติอยู่เพียง ๓ เรื่องด้วยกันเท่านั้น คือ เรื่องอันเกี่ยวกับตน เรื่องอันเกี่ยวกับคน และเรื่องอันเกี่ยวกับงาน ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า เรารู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องทั้ง ๓ นี้ได้ดีเพียงใดหรือไม่ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ความสุข ความทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อมอยู่ที่ตรงนี้ ดังนั้น ผมจึงเห็นว่าชีวิตของคนเราไม่ว่าจะเป็นนักกฎหมาย เป็นนักอะไรก็ตามแต่ การรู้จักปฏิบัติกับตน รู้จักปฏิบัติกับคน และรู้จักปฏิบัติกับงานเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ความสำเร็จ ความสุข และความเจริญจะมีได้เพียงนั้น สำคัญอยู่ที่การรู้จักปฏิบัติในเรื่องทั้ง ๓ นี้ และสิ่งเหล่านี้จะเป็นไปโดยสมบูรณ์ได้ ก็จำต้องอาศัยความรอบรู้ ความประพฤติ บุคลิกภาพ ความสันทัดจัดเจน และศิลปของตนเป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องสำรวจและปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยใช้หลักการคิด การสังเกต การจดจำ การเปรียบเทียบ การอนุมาน และการพิสูจน์ เป็นทางศึกษาและฝึกอบรมตนจากชีวิตและงานประจำวัน

สำหรับคำถามที่ว่า นักกฎหมายทั่ว ๆ ไปควรจะมีหลักคุณธรรมอย่างไรนั้น ตามความเห็นของผม เห็นว่านักกฎหมายที่ดีจะต้องมีภูมิธรรมและภูมิวุฒิสูง มีอุดมคติที่จะรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย และเทิดทูนความยุติธรรมให้สถิตมั่นอยู่ในแผ่นดิน โดยที่จะไม่ยอมตกเป็นทาสของอคติใด ๆ ที่จะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องดำรงตนให้อยู่ในฐานะเป็นที่นับถือและเชื่อถือของสังคม และจะต้องมีความรอบรู้ โดยศึกษาหาความรู้อย่างไม่รู้จบ โดยเฉพาะกฎหมายจะต้องรู้อย่างแตกฉาน และมีความชำนาญ

ในภาษาไทยทั้งภาษาพูดและเขียน เพราะมีความจำเป็นต้องใช้ควบคู่กันไป ไม่ว่าการบัญญัติกฎหมาย การตีความกฎหมาย การบันทึกเรื่องราว และการทำคำวินิจฉัย สิ่งสำคัญที่สุดก็คือจะต้องรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรจริง อะไรเท็จ อะไรผิด อะไรถูก ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายซึ่งจะต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมตนเองจนเป็นวิสัย และเกิดปรีชาญาณหยั่งรู้ในเหตุและผลที่จะเป็นผู้วินิจฉัยได้ถูกต้องเสมอ และโดยไม่ชักช้า

ส่วนที่ถามว่า ควรจะยึดหลักในการทำงานอย่างไรนั้น ผมเห็นว่าการทำงานนั้นจะต้องยึดหลักกระทำด้วยใจศรัทธาและทำให้ดีที่สุด และจะต้องทำให้ถูกต้อง ทำด้วยความสุจริตและยุติธรรม และให้บังเกิดผลโดยสมบูรณ์ด้วย จนเป็นปกติวิสัยแห่งตน

ตอน ๒

■ ความเป็นธรรมตามกฎหมาย และความเป็นธรรมตามความเป็นจริง ■

ใต้เท้าได้กล่าวถึงเรื่องความเป็นธรรม เป็นที่ทราบกันดีว่า การให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนนั้น ย่อมมีทั้งในด้านกฎหมายและในด้านตามความเป็นจริง กระผมรู้สึกว่าพวกเรานักกฎหมาย เช่นอัยการมีข้อตะขิดตะขวงใจกันมาก ในกรณีที่เรารักษาความเป็นธรรมตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ขณะเดียวกันก็ทราบดีว่า ประชาชนเขามีความคิดว่าเขาไม่ได้รับความเป็นธรรมที่ได้รับตามความเป็นจริงเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนมีความรู้สึกว่า เรามองกันในแง่กฎหมายกันมากไป ดังนั้น กระผมจึงขอกราบเรียนใต้เท้าว่า ระหว่างความเป็นธรรมตามตัว

บทกฎหมาย กับความเป็นธรรมตามความเป็นจริงนี้ ใต้เท้าคิดว่าน่าจะผสมผสานกันได้มากน้อยเพียงใด

นักกฎหมายจำต้องคำนึงถึงนิติธรรม และมโนธรรมควบคู่กันไปด้วยเสมอ แต่ว่าเมื่อความเป็นธรรมตามความเป็นจริงไม่อาจจะเป็นไปได้แล้ว เราก็ต้องยึดกฎหมายเป็นหลัก มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นผู้บัญญัติกฎหมายเสียเอง ผิดหลักอำนาจอธิปไตยซึ่งรัฐธรรมนูญได้แบ่งแยกไว้และจะกลายเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ และจะเป็นอันตรายต่อส่วนรวม แต่เราก็จะต้องใช้กฎหมายนั้นให้เกิดประโยชน์ที่สุดแก่ผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมตามความเป็นจริง ความผิดทางอาญานั้นกฎหมายวางหลักไว้ให้ศาลใช้ดุลพินิจตลอดการกำหนดโทษ ลดโทษ และรอการลงโทษได้ในหลายกรณี ในกรณีที่ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจได้ ก็จำเป็นที่จะต้องถือกฎหมายเป็นหลัก เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลต้องดำเนินการตามกฎหมาย และผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ทางแก้ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นนั้นอาจทำได้โดยออกกฎหมายนิรโทษกรรม หรือมีการพระราชทานอภัยโทษ และหรือแก้กฎหมายเสีย

แต่สำหรับฝ่ายบริหารอย่างพนักงานสอบสวน อัยการนั้นผมเห็นว่ากรณีจำเป็นและเป็นความยุติธรรมอย่างยิ่งและสำคัญแก่ส่วนได้เสียของประเทศและประชาชนอย่างยิ่ง ก็จำเป็นต้องกระทำในบางกรณี ตัวอย่างกรณีมีผู้ให้สินบนแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงหนึ่ง พนักงานสอบสวนกันเอาไว้เป็นพยานจนรัฐมนตรีผู้นั้นถูกฟ้องลงโทษ แล้วกลับสอบสวนเอาเขาเป็นผู้ต้องหาส่งมาฟ้องอีกอย่างนี้ เห็นชัดว่าไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง

และถ้าเราขืนทำไป ต่อไปใครจะเชื่อถือ ใครจะชี้หลักฐานให้ ใครจะมาเป็นพยาน ซึ่งจะเสียหายต่อชาติบ้านเมืองอย่างยิ่ง เพราะคนทำผิดไม่มีใครรู้เห็นนั้นมีมากมาย จำต้องอาศัยผู้ร่วมกระทำผิดที่ไม่ใช่ตัวการสำคัญชี้หลักฐานและกันไว้เป็นพยานเอาโทษตัวการที่สำคัญ เพราะความจำเป็นและเรื่องเช่นนี้ เราถือเป็นหลักปฏิบัติกัน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว การที่อัยการไม่ฟ้องในคดีนั้นเป็นความจำเป็นทั้งในความยุติธรรม และประโยชน์ส่วนรวมของชาติบ้านเมืองสมควรต้องทำสำหรับฝ่ายบริหาร แต่ทั้งนี้ต้องเป็นข้อยกเว้น และจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น

ตอน ๓

■ หลักนิติศาสตร์และหลักรัฐศาสตร์ ■

ใต้เท้าได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นแก่กระผมและเพื่อน ๆ เกี่ยวกับเรื่องให้ความยุติธรรมตามความเป็นจริง และความเป็นธรรมตามกฎหมายแล้ว เผอิญมีข้อสงสัยสำหรับพวกนักกฎหมายเราต่อไปอีกว่า ในฐานะที่เป็นนักกฎหมายนี้เราจะยอมรับทางหลักรัฐศาสตร์ได้มากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น ใต้เท้าได้เคยมีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งอัยการจังหวัดมาก่อน และต่อมาได้ทำงานด้านฝ่ายปกครองหลายตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด อธิบดีกรมการปกครอง และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย งานทั้ง ๒ อย่างนี้ทางฝ่ายกฎหมายหลายท่านบอกว่าเป็นไปไม่ได้ที่นักกฎหมายจะยอมรับหลักรัฐศาสตร์มาใช้ หากโอนไปทำงานด้านปกครองก็จะมีปัญหา กระผมจึงขอกราบเรียนถามใต้เท้าว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ที่หลักรัฐศาสตร์กับหลักนิติศาสตร์นั้นจะนำมาร่วมกันในการทำงานได้ โดยไม่เกิดผลเสียหายแก่ประเทศชาติ

โดยปกติในทางการปกครองนั้น เราต้องใช้ทั้งหลักนิติศาสตร์ และหลักรัฐศาสตร์ร่วมกันเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

เรื่องนี้ผมเห็นว่าต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป ยากที่จะวางหลักแน่นอนได้ จะไม่ยอมใช้เสียเลยก็น่าจะไม่ถูก สำหรับฝ่ายบริหารซึ่งต่างกับศาล บางกรณีก็อาจจำเป็นต้องใช้หลักรัฐศาสตร์อย่างพนักงานสอบสวนกันผู้ร่วมกระทำผิดไว้เป็นพยานด้วยความจำเป็น เพื่อที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองตามที่ปฏิบัติกันมา และอัยการไม่ฟ้องผู้ให้สินบนดังกล่าวมาก็เป็นเรื่องใช้หลักรัฐศาสตร์นั่นเอง แต่ว่าต้องเป็นข้อยกเว้น ปกติกฎหมายต้องเป็นหลัก

ตอน ๔

■ นักกฎหมายกับผู้บังคับบัญชา ■

โดยที่ใต้เท้าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์อย่างสูงในเรื่องการบริหารงานบุคคล โดยเฉพาะได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในทางปกครองมาแล้วหลายตำแหน่ง กระผมขอกราบเรียนถามใต้เท้าว่า ในฐานะพวกเราเป็นนักกฎหมายมาจากหลายฝ่าย เช่นเป็นข้าราชการบ้าง เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจบ้าง ซึ่งมีผู้บังคับบัญชาหลายระดับชั้น ในการปฏิบัติงานของพวกเรานักกฎหมายที่เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจจำต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งบางคนก็คิดว่าการปฏิบัติตามคำสั่งโดยเคร่งครัดอาจทำให้เสียหลักการเป็นนักกฎหมาย ขณะเดียวกันในแง่ของการปกครอง เราก็จำต้องยอมรับคำสั่งผู้บังคับบัญชา กระผมจึงขอกราบเรียนถามใต้เท้าว่า ในด้านการทำงานนั้นนักกฎหมายจะควรรับคำสั่งผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่ามากน้อยเพียงไร

เรื่องนี้จำต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไปว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ โดยหลักการแล้วเราไม่ควรทำตามคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือศีลธรรม หรือทำให้เสียต่อศักดิ์ศรีของนักกฎหมาย และความเป็นมนุษย์ของเรา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้บังคับบัญชาระดับไหน คนเรานั้นแม้ตำแหน่งจะต่ำแต่จิตใจจะต้องสูง ยอมทำตามคำสั่งเขาเสียเรื่อย ไม่ว่าผิดถูกอย่างไร ควรไม่ควรอย่างไร ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ย่อมไม่มีทางเจริญก้าวหน้าไปได้ไกล

ตามที่ผมเคยเห็นมา ข้าราชการแบ่งได้เป็น ๓ พวก พวกหนึ่งยึดคนเป็นหลัก พวกหนึ่งยึดงานเป็นหลัก พวกหนึ่งยึดทั้งคนและงานเป็นหลักทั้ง ๒ ทาง ตามความสังเกตของผมเห็นว่าพวกยึดคนเป็นหลักนั้นมักเจริญก้าวหน้าไปได้เร็วทั้งเงินเดือนและตำแหน่งหน้าที่ เพราะคนทั่ว ๆ ไปมักถืออารมณ์เป็นใหญ่กว่าเหตุผล อดเล่นพวกและอดอคติไม่ค่อยได้ แต่พวกนี้แม้เจริญเร็วก็เป็นดั่งดอกเห็ด ไม่ช้าก็ร่วง เพราะไม่มีอะไรเป็นแก่นสารตัวตนของตัว ส่วนผู้ที่ยึดงานเป็นหลักนั้นมักเจริญก้าวหน้าไปได้ช้า แต่ก็มั่นคงดั่งเจดีย์ หักโค่นได้ยาก เพราะพวกนี้ก้าวขึ้นไปด้วยลำแข้งของตัวเอง แต่ทางที่ถูกนั้นเห็นกันว่าพวกที่เดินทางสายกลางคือยึดทั้งคนและงานเป็นหลักเพื่อให้ได้ทั้งน้ำใจคนและการงานนั่นแหละเป็นดี แต่ก็เป็นเรื่องพูดง่ายทำยาก เว้นแต่จะได้ผู้บังคับบัญชาที่ดีพร้อมจริง ๆ ซึ่งนาน ๆ จึงจะได้พบ เรื่องนี้ข้าราชการที่ดีน่าจะถือเป็นคติว่าคนเราถ้าไม่ดีจริง ใครจะอุ้มชูให้สูงส่งขึ้นไปอย่างไรก็ไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ตลอดรอดฝั่ง เพราะตัวของตัวย่อมจะกดตัวของตัวให้ต่ำลงสู่ระดับสมดุลย์วันหนึ่ง ไม่เร็วก็ช้า กลับกัน ถ้าเราดีจริงใครจะกดอย่างไรก็เป็นไปได้

ชั่วขณะ หาอาจกดได้ตลอดไปไม่ เพราะเราทรงตัวอยู่ได้ด้วยลำแข้งของเราเอง มีกำลังดันตอบกำลังกดอยู่ในตัว ซึ่งในที่สุดย่อมจะผลักดันตัวของตัวให้สูงขึ้นสู่ระดับสมดุลย์ได้วันหนึ่ง ปัญหาอยู่ที่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น

ซึ่งเรื่องนี้ข้าราชการควรจะถือเป็นอุดมคติว่าเราจะปฏิบัติหน้าที่ของเราให้ได้ทั้งงานและน้ำใจคน แต่ถ้าไม่สามารถจะรักษาน้ำใจคนไว้ได้แล้วก็จะต้องยึดงานเป็นหลัก ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นผู้บังคับบัญชาหรือเป็นใคร และตัวเราจะเป็นอย่างไร ถ้าข้าราชการส่วนมากกล้าเสียสละตนและกล้าปฏิบัติงานดังว่านี้ได้แล้ว การงานของชาติก็ย่อมจะเจริญก้าวหน้าไปไม่มีเสื่อม พวกถือตนและคนเป็นใหญ่กว่าการงานของชาติซึ่งนำความเสื่อมมาสู่วงราชการอยู่ทุกวันนี้ก็จะลดน้อยถอยลงไปในไม่ช้า แต่อย่างไรก็ดี การที่เราจะไม่ทำตามคำสั่งนั้นไม่ใช่ใช้วิธีงัดข้อกับผู้บังคับบัญชา จะต้องกระทำด้วยความสุภาพ ชี้แจงให้เขาเข้าใจในเหตุและผล ซึ่งความจริงเรื่องนี้ก็มีกฎหมายเป็นหลักให้กระทำได้อยู่แล้ว ถ้าไม่มีทางเข้าใจกันได้เราจะไปอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร ก็ควรรักษาความดี ความถูกต้องและความเป็นมนุษย์ของเราไว้ สิ่งทั้งหลายมันมีทางชดเชยกันเสมอ ความดีความสามารถที่อัดแน่นอยู่ในตัวเรา เมื่อถึงโอกาสมันจะไม่ขึ้นเฉย ๆ มันจะพุ่งขึ้นชดเชย หากเราดีจริง สามารถจริง ถ้าเรายอมตัวในสิ่งผิด ๆ อย่างนั้น เราก็ไปไม่ได้ไกล ยิ่งถ้าเป็นเรื่องผิดกฎหมายอาจต้องถูกฟ้องถูกติดคุก ถ้าเป็นเรื่องผิดศีลธรรมก็ต้องรับผิดทางวินัย ทุกวันนี้ผู้ใหญ่มักทำการทุจริตและประพฤติมิชอบได้ง่าย ๆ ก็เพราะผู้ใต้บังคับบัญชายอมทำตามคำสั่งโดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบนั่นเองเป็นเรื่องสำคัญที่สุด

สำหรับกรณีที่เป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจนั้นก็ต้องใช้หลักเดียวกันกับข้าราชการดังกล่าวมาเป็นทางปฏิบัติ ไม่มีอะไรต่างกัน

ตอน ๕

■ นักการเมืองกับนักกฎหมาย ■

กระผมขอกราบเรียนปัญหาต่อไปว่า ปัจจุบันนี้นักการเมืองได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ โดยเป็นรัฐมนตรีหรือเลขานุการรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งทางการเมือง และตามกฎหมายข้าราชการพลเรือนนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมีอำนาจย้ายหรือแต่งตั้งถอดถอนข้าราชการพลเรือนได้โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน กระผมจึงขอกราบเรียนถามใต้เท้าว่า ข้าราชการประจำที่เป็นนักกฎหมายนี้ควรจะวางตัวอย่างไร ที่จะไม่ให้เกิดข้อขัดข้องในแง่ของการบริหารทางการเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ให้เสียความเป็นนักกฎหมาย

ปัญหาเรื่องข้าราชการการเมืองกับข้าราชการประจำสำคัญแก่ความเสื่อม ความเจริญของประเทศและประชาชน และการงานของชาติมาก ไม่ใคร่คิดกัน มักเอาเรื่องความเหมาะสมทางการเมืองเป็นเรื่องสำคัญกว่าการคิดถึงจิตใจของข้าราชการประจำ ถ้าได้ข้าราชการการเมืองที่มีคุณธรรมสูง มีวัยวุฒิเหมาะสม เป็นสุภาพบุรุษ ความรู้ ความสามารถแม้จะไม่มีมากนักพอที่ข้าราชการประจำจะให้ความเคารพนับถือได้โดยไม่ต้องฝืนใจก็ย่อมจะเป็นคุณด้วยกันทั้งข้าราชการประจำ ข้าราชการการเมืองและการงานของชาติ ถ้าตรงกันข้ามก็จะยุ่งยากเสียหายด้วยกัน

สำหรับผมมีความห่วงใยในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่งมานานแล้ว เพราะผมถือว่ากลไกแห่งความเสื่อมความเจริญของชาติตามสถานการณ์ที่เป็นมาและกำลังเป็นอยู่นั้น ข้าราชการประจำเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุด ข้าราชการการเมืองที่ตั้งมาควบคุมกระทรวงต่าง ๆ นั้น เป็นผู้บังคับบัญชามีอำนาจให้คุณและให้โทษแก่ข้าราชการประจำได้ทั้งทางนิตินัย พฤตินัย และทางปกครอง ไม่ต่างกับเสนาบดีสมัยก่อนเท่าใดนัก

อย่างไรก็ดี ข้าราชการประจำควรถือว่าเราเป็นข้าราชการ มีหน้าที่ทำงานเพื่อประเทศชาติ และประชาชนจะต้องสนองนโยบายของรัฐบาลและข้าราชการการเมืองที่ชอบ ไม่ว่าเราจะเห็นด้วยหรือไม่ ข้าราชการประจำกับข้าราชการการเมืองจำต้องกลมเกลียวกัน ช่วยกันทำงานเพื่อประเทศ และประชาชน เราควรทำหน้าที่ของเราอย่างดีที่สุด ไม่ว่าจะได้คนเช่นไรมาเป็นผู้บังคับบัญชา โดยยึดหลักการทำนองเดียวกับข้าราชการประจำกับผู้บังคับบัญชาที่เป็นข้าราชการประจำ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นแหละเป็นหลักปฏิบัติ

ควรระลึกว่าคนเรานั้นถ้าอ่อนแอเขาก็มักดูหมิ่น ถ้าแข็งกระด้างก็มีแต่ศัตรู การวางตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะตามควรแก่กรณี บุคคล กาลเทศะ และโดยควรแก่อัธยาศัยไมตรีเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเราดีจริงทั้งความประพฤติ ความรู้ และความสามารถในการงาน ผมว่าคนทั้งหลายย่อมจะให้ความยำเกรง เราจะอยู่กับคนทุกชนิดได้ โดยยังรักษาความดีความถูกต้องไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ตอน ๖

การป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการปราบปรามการทุจริตที่ใต้เท้าได้กรุณาพูดไว้ตอนท้ายนี้ กระผมได้ทราบว่าใต้เท้าเป็นผู้ที่ได้ทำการปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจังมาแล้ว เช่นสมัยเป็นรัฐมนตรีมหาดไทยก็เคยลงโทษทางวินัยข้าราชการ ปลดผู้ว่าราชการจังหวัดออกจากราชการกรณีทุจริตมาแล้ว จึงกราบเรียนถามใต้เท้าว่า ขณะนี้ประเทศไทยกำลังประสบเรื่องการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการกันอย่างมาก จนขนาดต้องตั้งคณะกรรมการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการขึ้นมา ใต้เท้ามีความเห็นอย่างไรบ้างว่า การป้องกันปราบปรามการทุจริตที่เรากระทำอยู่นี้ได้ผลจริงจังหรือไม่ และควรมีการป้องกันอย่างไรบ้าง

เรื่องนี้เป็นความรู้สึกของผมตั้งแต่เริ่มเป็นผู้บังคับบัญชามา ข้า-ราชการที่ทุจริตนั้นผมไม่เอาไว้ ไม่ใช่ว่าผมชอบใช้อำนาจและมีความสุข ความจริงไม่ชอบใช้อำนาจและก่อศัตรู แต่ว่าจำเป็นต้องทำตามหน้าที่ มิฉะนั้นชาติบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ถ้าเต็มไปด้วยข้าราชการทุจริต

ข้าราชการนั้นอย่าว่าแต่ทุจริตเลย แม้แต่ไร้สมรรถภาพเกียจคร้าน ไม่เอาการเอางาน บกพร่องในความประพฤติ ก็ไม่ควรอยู่ในราชการ เพราะชาติบ้านเมืองและประชาชนไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากเขา กลับให้โทษทำลาย และยิ่งทุจริตด้วยแล้วไม่ควรจะให้อยู่อย่างยิ่ง บำนาญก็ไม่ควรให้ได้รับ เพราะเรามีบำนาญก็เพื่อตอบแทนความดีที่เขาได้มีต่อประเทศชาติและราชการ

ที่มีกฎหมาย ปปป. ขึ้นมานั้น ผมเองก็มีส่วนอยู่ด้วย ขณะนั้นเป็นรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย และผมเป็นเลขา ปปป. ที่ตั้งขึ้นโดยที่ยังไม่มีกฎหมายรับรองด้วย ความมุ่งหมายมีอยู่ว่าจะเป็นทางป้องกันและปราบ-ปรามข้าราชการทุจริตและประพฤติมิชอบให้ลดน้อยถอยลงได้ทางหนึ่งจนไม่เป็นภัยต่อชาติที่จะให้หมดไปคงเป็นไปไม่ได้ ความจริงเรื่องนี้กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เขามีอำนาจหน้าที่อยู่แล้ว แต่เขาไม่ใคร่ทำการป้องกันและปราบกันอย่างจริงจัง เรามี ปปป. ขึ้นเพื่อจะเอาไว้กำกับและกระตุ้นให้ทำกันอย่างจริงจัง ถ้าเขาไม่ทำ ปปป. ก็ทำหรือช่วยกันทำ

เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องซ้ำซ้อนก้าวก่ายอำนาจหน้าที่กันอย่างไร เพราะ ปปป. ไม่มีอำนาจลงโทษ มีอำนาจหน้าที่สืบสวนและสอบสวนเสมือนพนักงานสอบสวนเท่านั้น เสร็จแล้วก็ส่งเรื่องให้กระทรวงทบวงกรมเจ้าสังกัดหรือพนักงานสอบสวนดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป มีคนค้านว่าไม่มีอำนาจลงโทษแล้วตั้งขึ้นทำไม อำนาจหน้าที่เป็นของคู่กัน ความจริงไม่มีอำนาจลงโทษ แต่ก็มีอำนาจสืบสวนสอบสวนอย่างพนักงานสอบสวน ถ้าส่งเรื่องไปกระทรวงทบวงกรมหรือพนักงานสอบสวนไม่ร่วมมือไปช่วยเหลือกันในทางมิชอบ ก็มีผู้บังคับบัญชาหลายชั้นตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงมาและยังมี ก. พ. และ ก. ต่าง ๆ ที่มีอำนาจอย่าง ก. พ. ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมที่จะเสนอเรื่องทางวินัยให้นายกรัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษหรือเพิ่มโทษได้อีกชั้นหนึ่ง จึงตัดปัญหาเรื่องการก้าวก่ายอำนาจกันและการแตกแยกกัน ถ้า ปปป. ทำสำนวนให้ดีและรัดกุมแล้วก็ไม่มีทางที่ผู้บังคับบัญชาหรือพนักงานสอบสวนจะช่วย

กันได้ ถ้าขืนช่วยก็ดำเนินการทางวินัยและทางอาญาหรือทางปกครองแก่เขาได้

งานของ ปปป. เกี่ยวกับความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการนั้น ปปป. จำต้องอาศัยอำนาจและบารมีของนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลบังคับบัญชากระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งมีอำนาจให้คุณและให้โทษทั่วไปแก่ข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ ทั้งทางนิตินัยพฤตินัยและทางปกครองเป็นสำคัญเป็นประการแรก ประการต่อมาก็อยู่ที่ความเชื่อถือ และสมรรถภาพในการทำงานของ ปปป. เองเป็นสำคัญ ถ้านายกรัฐมนตรีและ ปปป. ต่างมีความจริงใจและจริงจังในเรื่องนี้ โดยเห็นว่าตามสถาน-การณ์ที่เป็นอยู่ การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการเป็นภัยมหันต์แก่ประเทศชาติและประชาชน จำต้องร่วมมือกันป้องกันและปราบปรามอย่างเต็มที่เด็ดขาดและจริงจังไม่เลือกหน้า ใครไม่ให้ความร่วมมือก็จัดการกันไปตามควรแก่กรณีและบุคคลแล้ว ความร่วมมือจากกระทรวงทบวงกรมและสถาบันต่าง ๆ จากข้าราชการที่ดี และจากประชาชนก็จะตามมา เพราะการเอาจริงของนายกรัฐมนตรี ความเชื่อถือและสมรรถภาพของ ปปป. โดยไม่ต้องสงสัย

ส่วนปัญหาการวิ่งเต้นและการช่วยเหลือกันนั้นสำคัญอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาที่เป็นหัวหน้าส่วนราชการและ ก. พ. ตลอดจน ก. ต่าง ๆ ที่มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับ ก. พ. ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบควบคุมและให้นายกรัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจเช่นเดียวกับนายกรัฐมนตรีสั่งตามที่เห็นสมควรอีกชั้นหนึ่งเกี่ยวกับการลงโทษทางวินัยของกระทรวงทบวงกรม

ต่าง ๆ จะเห็นภัยและเอาจริงในเรื่องนี้เพียงใด ความจริงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นผิดก็ดี ให้ได้รับโทษในสถานเบาก็ดี นอกจากเป็นการผิดวินัยอย่างร้ายแรงฐานทุจริตต่อหน้าที่มีโทษถึงไล่ออกจากราชการแล้ว ยังเป็นความผิดตามมาตรา ๑๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญาฐานปฏิบัติหรือละเว้นปฏิบัติการตามหน้าที่โดยทุจริต หรือโดยมิชอบ มีโทษจำคุกถึง ๑๐ ปี อีกสถานหนึ่ง ใครกระทำผิดก็ต้องดำเนินการกันอย่างจริงจังทั้งทางวินัย ทางอาญาและทางปกครอง สุดแต่จะดำเนินการได้ในทางใดทางหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่งในการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการที่สำคัญ ๆ เช่นตำแหน่งรัฐมนตรี ปลัดกระทรวง อธิบดี และผู้ว่าราชการจังหวัด จะต้องเพ่งเล็งถึงภูมิธรรมให้มากยิ่งกว่าภูมิวุฒิ ทั้งจะต้องเป็นคนเข้มแข็งสามารถบังคับการงานและคนในบังคับบัญชาให้ดำเนินไปโดยชอบได้ กับจะต้องถือหลักความรับผิดชอบกันอย่างเคร่งครัดและจริงจังในอันที่จะต้องช่วยกันป้องกันและปราบปรามการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการให้ลดน้อยลง ถ้าใครไม่สามารถรับผิดชอบได้โดยควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ จะโดยละเลยหรือหย่อนสมรรถภาพก็ตาม จะต้องเอาผิดแก่ผู้บังคับบัญชาฐานบกพร่องต่อหน้าที่หรือหย่อนความสามารถอย่างน้อยก็จะต้องงดบำเหน็จให้สำนึกตัว และเมื่อได้ให้เวลาพอสมควรแล้ว ใครไม่สามารถรับผิดชอบงานตามตำแหน่งหน้าที่ได้ ก็ไม่ควรให้อยู่ในราชการต่อไป เราไม่ควรเห็นแก่ส่วนบุคคล ควรเห็นแก่ประเทศและประชาชนส่วนรวมเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นบ้านเมืองจะประสบภัยพิบัติเพราะข้าราชการที่ไร้สมรรถภาพ ทุจริตและประพฤติมิชอบ

ขณะนี้การทุจริตและประพฤติมิชอบ ยังมีเป็นภัยต่อประเทศและประชาชนอย่างยิ่งอยู่ ปัญหาเรื่องนี้อยู่ที่เอากันจริงจังแค่ไหน ถ้าเอากันจริงจังไม่ใช่เรื่องยากจนสุดวิสัยจะแก้ได้ ความเห็นของผมเห็นว่า มีทางเป็นไปได้ โดยอาศัยนัยดังกล่าวนั้นเป็นทางดำเนินการ และกระชับให้เกิดการร่วมมือกันอย่างจริงจังทั้งส่วนราชการ สถาบันต่าง ๆ และประชาชน

บท ๒
ท่านจะเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีได้อย่างไร

โดย

พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

(๑๔ กันยายน ๒๕๑๖)

ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ท่านนายกสมาคมนักบริหารงานบุคคลแห่งประเทศไทย ขอให้ข้าพเจ้ามาบรรยายเรื่อง "*ท่านจะเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีได้อย่างไร*" อันเป็นหัวข้อเรื่องที่กำหนดให้ไปแก่บรรดาสมาชิกของสมาคม และผู้ที่สนใจในการบริหารงานบุคคลในวันนี้นั้น ข้าพเจ้ามีความยินดีและเต็มใจ *เพราะข้าพเจ้าถือเป็นคติอยู่ว่า การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น เป็นความดีเพราะยังให้เกิดประโยชน์และความสุขด้วยกันทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับ* แต่เนื้อความที่จะบรรยายตามหัวข้อเรื่องนั้น จะมีสาระประโยชน์คุ้มค่าหรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่แก่วิจารณญาณของท่านผู้ฟังแต่ละคน เพราะคนเรานั้นต่างจิตต่างใจกัน อาจมีความคิด ความเห็น ความเชื่อต่างกันได้ ยิ่งถ้าวิถีและอุดมคติแห่งชีวิตก็ยังแตกต่างกันอีกด้วยแล้ว ความขัดแย้งกันในทางความคิด ความเห็นและความเชื่อ ก็ย่อมจะมีได้มาก และรุนแรงยิ่งขึ้น ในเรื่องนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ให้เป็นหลักพิจารณาว่า อย่าเชื่อเพียงเพราะเหตุว่า ได้มีการสอนสืบต่อกันมา เพราะฟังมาด้วยตนเอง เพราะคาดคะเนเอาเอง เพราะผู้พูดเป็นครูอาจารย์

เพราะมีสมอ้างในตำราเท่านั้น ให้เชื่อเหตุเชื่อผลด้วยตนเอง อันเป็นหลักอิสระในทางความเชื่อถือ ซึ่งเป็นหลักที่มีประโยชน์แก่ทางดำเนินชีวิตและการงานของมนุษย์เราเป็นอย่างยิ่ง

ท่านนายกสมาคมนักบริหารงานบุคคลแห่งประเทศไทย เชิญให้ข้าพเจ้ามาบรรยาย เรื่องผู้บังคับบัญชาที่ดีควรเป็นอย่างไรในวันนี้ ข้าพ-เจ้าเข้าใจว่าคงจะเชิญมาในฐานะที่ข้าพเจ้าเคยรับราชการในทางปกครองมานาน และเคยเป็นผู้บังคับบัญชาในระดับต่าง ๆ มามาก คงมีความประสงค์จะให้ข้าพเจ้าพูดเรื่องนี้ จากประสบการณ์ของชีวิต และการงานที่เคยผ่านมา มากกว่าจะมีความประสงค์ให้พูดตามหลักวิชา เพราะข้าพเจ้าไม่ได้เรียนมาในทางรัฐประศาสนศาสตร์ เรียนมาแต่ในทางนิติศาสตร์ จะอย่างไรก็ตาม อันวิชาความรู้นั้น ย่อมเกิดได้มีได้หลายทางด้วยกัน ทั้งจากการเรียน จากการคิด และจากประสบการณ์ แม้บ่อเกิดแห่งวิชาความรู้ทั้ง ๓ ทาง จะมีความเกี่ยวพันกันอยู่ก็ตาม วิชาความรู้อันเกิดจากประสบการณ์นั้น ควรถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะได้รู้แจ้งเห็นจริงจากชีวิตและงานจริง ๆ ด้วยตนของตนเอง ย่อมจะนำไปใช้ได้ผลจริงยิ่งกว่าทางอื่น

ต่อแต่นี้ข้าพเจ้าจะได้พูดถึงเรื่อง "ท่านจะเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดีได้อย่างไร" ตามหัวข้อเรื่องที่กำหนดให้ต่อไป แต่ขอให้เป็นที่เข้าใจระหว่างกันเสียก่อนว่า เรื่องผู้บังคับบัญชาที่ดีควรเป็นอย่างไร ที่จะพูดกันในวันนี้นั้น เป็นเรื่องผู้บังคับบัญชาในวงราชการ อันเป็นการบริหารงานสาธารณะหรือการบริหารราชการแผ่นดินโดยตรงเท่านั้น

ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชานั้นเป็นของคู่กัน เมื่อมีผู้บังคับ

บัญชาก็ย่อมต้องมีผู้ใต้บังคับบัญชา และยังจะต้องมีงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นหน้าที่อันเป็นวัตถุประสงค์ในการให้เกิดมีการบังคับบัญชานั้นด้วย จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งเสียไม่ได้ เพราะผู้บังคับบัญชานั้นหมายถึงผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน เพื่อให้งานในหน้าที่ที่ตนเป็นหัวหน้ารับผิดชอบอยู่ดำเนินไปโดยมีประสิทธิภาพ ประหยัด และพัฒนาตามอุดมคติแห่งการบริหารของรัฐเพื่อสวัสดิการสังคม และมีอำนาจหน้าที่ที่จะบังคับบัญชาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้เป็นไปตามความประสงค์นั้นด้วย ดังนั้น จึงแบ่งประเด็นของเรื่องผู้บังคับบัญชาที่ดีควรเป็นอย่างไร ตามที่จะพูดกันในวันนี้ ได้เป็น ๓ ประเด็นด้วยกันคือ กรณีอันเกี่ยวกับตนคือตัวผู้บังคับบัญชา ๑ กรณีอันเกี่ยวกับคนคือคนใต้บังคับบัญชา ๑ กรณีอันเกี่ยวกับงานคืองานในหน้าที่ ๑ กรณีทั้ง ๓ นี้เกี่ยวเนื่องกัน และสัมพันธ์กันประดุจลูกโซ่ ทั้งในความสำเร็จ ความเสื่อมและความเจริญ กล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้บังคับบัญชาที่ดีนั้น จะต้องเป็นผู้รู้จักปฏิบัติในเรื่องอันเกี่ยวกับตน รู้จักปฏิบัติในเรื่องอันเกี่ยวกับคนในบังคับบัญชา รู้จักปฏิบัติในเรื่องอันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ดีพร้อมทุกอย่างนั้นเอง สำหรับองค์คุณอันพึงประสงค์ที่จะยังให้สัมฤทธิ-ผลในเรื่องดังกล่าวนั้น จากการศึกษา การสังเกตและประสบการณ์ของข้าพเจ้าเห็นควรมีดังนี้

๑. กรณีอันเกี่ยวกับตน

๑.๑ *ภูมิวุฒิ* ผู้บังคับบัญชาที่ดี จะต้องมีความรู้เฉพาะอันเป็นวิชาการในหน้าที่โดยตรงให้แตกฉาน จะต้องมีความรู้ในวิชาการแขนงอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่โดยหลัก และจะต้องมีความรู้ทั่วไปอย่างดี

เพราะวิชาความรู้ดังว่านี้มีส่วนสัมพันธ์และเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นเครื่องมืออันจำเป็นสำหรับใช้แก้ปัญหาและปฏิบัติงาน การสั่งงานและการริเริ่มงานในหน้าที่ ตลอดจนใช้ในการฝึกสอนผู้ใต้บังคับบัญชา ให้มีสมรรถภาพที่จะร่วมมือกันปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี สมัยนี้ผู้เข้ารับราชการเรียนจบมหาวิทยาลัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีปริญญาสูง ๆ กันมาก ถ้าผู้บังคับบัญชาผู้เป็นหัวหน้างานหย่อนภูมิวุฒิเสียแล้ว ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ซึ่งมีภูมิวุฒิสูงกว่าดีกว่า ก็ย่อมจะขาดความเชื่อถือในความรู้ความสามารถของหัวหน้างาน อันจะเป็นชนวนให้การปกครองบังคับบัญชา และการงานในหน้าที่เสื่อมเสียไป แต่เรื่องนี้ควรเป็นที่เข้าใจกันว่า วิชาความรู้นั้น ไม่ใช่อยู่ที่ปริญญา หรือประกาศนียบัตรอย่างเดียว ผู้ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนได้ปริญญา หรือประกาศนียบัตรก็อาจศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากตำรับตำราและจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ จนมีวิชาความรู้เท่าหรือดีกว่าผู้มีปริญญา หรือประกาศนียบัตรได้ ถ้ามีความตั้งใจจริง มีความมานะพยายามจริง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยนช์แก่การศึกษาหาความรู้อย่างจริงจัง อย่าลืมคติที่ว่า ความรู้อาจเรียนทันกันหมด และควรระลึกว่าวิชาความรู้นั้นเรียนไม่รู้จบ จำต้องค้นคว้าศึกษาหาความรู้ และติดตามเหตุการณ์ของโลกอยู่ตลอดเวลา

๑.๒ *ภูมิธรรม* คนเรานั้นแม้วิชาความรู้จะดีเลิศสูงส่งสักเพียงใดก็ตาม ถ้าความประพฤติไม่ดี ไม่มีวินัย จิตใจต่ำไร้ศีลธรรมและวัฒนธรรมเสียแล้ว วิชาความรู้นั้นก็ไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะใช้ไปในทางผิด ๆ ทุจริต เบียดเบียน และทำลายผู้อื่นให้เดือดร้อนเสียหายได้ร้ายแรงเสียยิ่งกว่าคนที่ไม่มีวิชาความรู้เสียอีก เปรียบเสมือนปืนกลกับปืนแก๊ปที่มี

ความร้ายแรงต่างกันมากฉะนั้น ผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้างานที่มีภูมิธรรมต่ำนั้น ย่อมจะใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์ตน และพวกพ้องของตน ยิ่งกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งไม่เป็นตัวของตัวเอง เอาเยี่ยงอย่างประพฤติตาม และเป็นที่รังเกียจของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีภูมิธรรมสูง ตลอดจนสังคมทั่วไป ภูมิธรรมของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด ในการบริหารงานสาธารณะหรือราชการแผ่นดิน

ภูมิธรรมนั้น ถ้าจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็คือ คุณธรรมอะไรก็ตามที่ยังให้ใจคิดชอบ ให้กายทำชอบ ให้วาจาพูดชอบในสิ่งทั้งปวง อันเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขทั้งแก่ตนและสังคมมนุษย์แล้ว ก็เป็นภูมิธรรมที่พึงปรารถนาทั้งนั้น เฉพาะในที่นี้ ข้าพเจ้าขอยกหลักธรรมในพระพุทธ-ศาสนา และความคิดเห็นขึ้นพูดเพียงบางประการ เพื่อประกอบเรื่องเพียงย่อ ๆ เพราะมีเวลาจำกัด และเพื่อความเหมาะสมกับท่านผู้ฟัง ซึ่งต่างมีการศึกษาดีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ธรรมและความคิดเห็นที่ใคร่จะยกขึ้นพูดก็คือ

หิริโอตตัปปะ หิริได้แก่ความละอายใจตนเอง ไม่อาจทำชั่วทำผิดทั้งในที่ลับและที่แจ้ง โอตตัปปะได้แก่ความเกรงกลัวต่อความทุกข์และความเสื่อมเสีย อันเป็นผลต่อการทำชั่วทำผิดนั้น ซึ่งเป็นธรรมสำหรับคุ้มครองโลก

กุศลกรรมบถ ได้แก่การเว้นจากการฆ่า การลักและการประพฤติผิดในกาม เรียกว่ากายสุจริต เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูด

คำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ เรียกว่าวจีสุจริต เว้นจากการโลภอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่น เว้นจากการพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และมีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม เรียกว่ามโนสุจริต อันเป็นธรรมให้ถึงซึ่งความสวัสดี

สัปปุริสธรรม ได้แก่การเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล อันเป็นธรรมที่จะให้รู้จักปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวกับตน คนและงานได้เหมาะสม

สติสัมปชัญญะ สติได้แก่การระลึกก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด สัมปชัญญะได้แก่การรู้ตัวอยู่ทุกขณะที่กำลังทำอยู่ พูดอยู่ คิดอยู่ อันเป็นธรรมที่ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ให้เป็นผู้อยู่ในอำนาจเหตุผล ไม่ปล่อยให้อารมณ์ซึ่งเกิดจากโลภะ โทสะ โมหะชักนำไปในทางทำผิด พูดผิด และคิดผิด คนไทยจึงพูดกันจนติดปากว่า "สติปัญญา" เพราะปัญญาถ้าขาดสติสัมปชัญญะเสียแล้ว ก็ย่อมจะใช้ไปในทางผิด ๆ เสมือนเรือใบที่ขาดหางเสือ ย่อมจะแล่นเปะปะไปสุดแต่คลื่นลมจะซัดและพัดพาไปฉะนั้น

สัจธรรม เป็นคนถือความสัตย์ มีความจริงต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อบุคคลอื่นทั้งกายวาจาและใจ

ขันติธรรม มีความอดทนต่อการงาน การกระทบกระทั่ง การสะเทือนใจและความเจ็บใจทั้งหลายที่จะต้องผจญจากบุคคลและการงาน

น้ำใจนักกีฬา รู้จักแพ้ รู้จักชนะ และรู้จักให้อภัย ไม่ทำอะไรแก่ใครด้วยใจอคติ

การเสียสละ ยอมเสียสละทุกอย่างเพื่อส่วนรวม กล้าพูดและกล้าทำในสิ่งที่ถูกที่ชอบ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แม้จะต้องเหนื่อยยากลำบากตรากตรำ และเสี่ยงภัยอันตรายต่าง ๆ ก็ยอมเสียสละ

ขอทำความเข้าใจไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ข้อธรรมในพระพุทธศาสนาบางประการที่ข้าพเจ้ายกขึ้นกล่าวประกอบเรื่องนั้น มีความมุ่งหมายในขอบเขตว่า ควรถือเป็นหลักปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดีจะพึงปฏิบัติได้เท่านั้น มิได้มีความมุ่งหมายถึงขั้นโลกุตระแต่ประการใด

๑.๓ *ภูมิฐาน* ผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานจะต้องมีภูมิฐานดี กล่าวคือจะต้องมีบุคลิกลักษณะการเป็นผู้นำ จะต้องมีความสง่าผ่าเผย ความสะอาดหมดจด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความพอเหมาะพอดีของรูปร่าง เครื่องแต่งกาย ท่วงทีกิริยาท่าทาง และวาจา เพราะผู้ที่มีภูมิฐานดีนั้น แสดงถึงบุคลิกลักษณะแห่งการเป็นหัวหน้า ทำให้คนทั้งหลายพึงใจ ยำเกรง ไม่ตั้งรังเกียจ หากมีอะไรบกพร่องก็ควรหาทางแก้ไขเสียเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ด้วยการฝึกหัดฝึกฝนอบรมตัวเอง และอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิในทางนั้น ๆ ช่วยเหลือ แม้รูปร่างหน้าตาส่วนสัดของร่างกายก็มีทางแก้ได้ด้วยวิชาการแพทย์ และการบริหารร่างกายตามหลักวิชา พึงระลึกด้วยว่าร่างกายกับจิตใจนั้นเป็นของคู่กัน ผู้ใดมีความรู้ ความฉลาด มีภูมิธรรมสูง จิตใจบริสุทธิ์และประณีต ย่อมจะมีสง่าราศีและมีเสน่ห์ส่งเสริมภูมิฐานให้เด่นยิ่งขึ้น

๑.๔ *ความจัดเจนและศิลปะ* ผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้างานที่ดีจะต้องมีความจัดเจนเกี่ยวกับคน งาน การพูด การเขียน และการคิด ตลอดจนมีศิลปะในการใช้ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นแก่การปฏิบัติกับคนและงาน ถ้าขาดความจัดเจนในเรื่องดังกล่าว และขาดศิลปะในการใช้เสียแล้วก็จะไม่สามารถปฏิบัติกับคนในบังคับบัญชาให้เป็นที่พึงใจ และปฏิบัติงาน

ในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพได้ ความจัดเจนและศิลปะในการใช้เกี่ยวกับการปฏิบัติกับคน งาน การพูด การเขียนและการคิดนี้ ไม่อาจหาได้จากการเรียนในโรงเรียน จากตำรับตำรา และการคิดเอา นอกจากชีวิตและงานประจำวัน ซึ่งจักต้องกระทำด้วยความตั้งใจจริง และสม่ำเสมอ โดยใช้หลักการคิด สังเกต จดจำ เปรียบเทียบ อนุมานและพิสูจน์ เมื่อเสร็จงานวันหนึ่ง ๆ จะต้องสำรวจตัวเองว่า ในการติดต่อกับบุคคลก็ดี ในการปฏิบัติงานก็ดี ในการพูดจาก็ดี ในการเขียนก็ดี ในการคิดก็ดี มีอะไรบกพร่องควรแก้ไขก็จำไว้ และแก้ไขเสียในวันต่อไป มีอะไรถูกต้องเหมาะสมดีแล้ว ก็จดจำเอาไว้เป็นทางปฏิบัติต่อไปเช่นเดียวกัน โดยวิธีดังว่านี้ ความบกพร่องต่าง ๆ ก็จะค่อย ๆ หมดไป ความดีงาม ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความแนบเนียนและความสันทัดจัดเจน และศิลปะต่าง ๆ ก็จะมีและดีขึ้นเรื่อย ๆ อันจะทำให้ชีวิตและงานสมบูรณ์ได้วันหนึ่ง

๒. กรณีอันเกี่ยวกับคนในบังคับบัญชา

๒.๑ *ความกลมเกลียวกัน* ใช้หลักสังคหวัตถุธรรม อันเป็นธรรมเครื่องเหนี่ยวคนทั้งหลายให้กลมเกลียวกันคือ

(๑) การให้ ให้สิ่งที่ควรให้แก่เขาบ้างตามโอกาส เพราะการให้เป็นการแสดงถึงมิตรจิตมิตรใจ และเป็นการผูกมิตรไมตรีต่อกัน

(๒) พูดจากับเขาโดยสุภาพ ใช้วาจาที่ชวนฟัง วาจาดีมีค่าอนันต์

(๓) ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เช่นเมื่อเขามีเรื่องเดือดร้อนพอช่วยเขาได้โดยชอบ ก็ช่วยเหลือเขาตามสมควร ถ้าเขามีอะไรบกพร่อง จะเกิดความเสียหาย ก็ตักเตือนให้แก้ไขด้วยความหวังดี

(๔) วางตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ไม่ถือว่าตำแหน่งยศศักดิ์สูงกว่าแล้วไม่แสดงอัธยาศัยไมตรีต่อกัน และให้เกียรติกันตามสมควร

ทั้งนี้เพื่อแสดงน้ำใจและความมีมนุษยสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อความกลมเกลียวกัน โดยยึดหลักในเรื่องเอาใจเขามาใส่ใจเราให้มาก เราชอบไม่ชอบอย่างไรฉันใด คนอื่นก็ฉันนั้น

๒.๒ *คุณภาพของข้าราชการ* นักรัฐประศาสนศาสตร์กล่าวไว้ว่า "คุณภาพของการบริหารงานสาธารณะนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความศรัทธาในหน้าที่ ความรู้ ความสามารถและความซื่อสัตย์สุจริตของข้าราชการ ไม่มีระบบบริหารงานใด จะดีไปกว่าตัวบุคคลผู้ปฏิบัติงานนั้น" ข้าพเจ้าเห็นว่า คำกล่าวนี้ชอบด้วยเหตุผล และถูกต้องกับความเป็นจริง ฉะนั้น ผู้บังคับบัญชาที่ดีนอกจากตัวเองจะต้องมีคุณสมบัติดังว่า ครบถ้วนบริบูรณ์ ไม่ขาดตกบกพร่องแล้ว ยังจะต้องหาทางที่เหมาะสมที่จะต้องให้ข้าราชการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีคุณสมบัติเช่นว่านั้นโดยทั่วกันด้วย จะโดยวิธีอบรมชี้แจงในการประชุม ในการเปิดให้มีการฝึกอบรมเป็นคราว ๆ ในการพูดจากันเฉพาะตัว หรือในงานเฉพาะเรื่องอย่างไรก็แล้วแต่ความเหมาะสม สุดแต่กรณีและบุคคล เพราะลำพังแต่ตัวผู้บังคับบัญชานั้นแม้จะดีเลิศสักเพียงใด ถ้าข้าราชการในใต้บังคับบัญชาผู้ร่วมงานไม่ดีแล้ว การงานในหน้าที่ก็ไม่อาจบรรลุผลสมประสงค์ได้ มีแต่จะเสื่อมทรามลงจนเกิดความเสียหายแก่งานที่ตนมีหน้าที่รับผิดชอบ และแก่ส่วนรวมคือประเทศและประชาชนได้ในที่สุด เมืองไทยมีสิ่งที่จะต้องพัฒนาอีกมาก ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังยากจน ยังขาดเงินที่จะใช้จ่ายเพื่อบำรุงประเทศและประชาชนอีกมาก ข้าราชการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เงินเดือนข้าราชการกับ

ค่าครองชีพก็ยังไม่สมดุลกัน การที่จะเพิ่มเงินเดือนข้าราชการได้เหมาะสมตามหลักวิชาการบริหารงานบุคคลนั้น มีอยู่ทางเดียวคือจะต้องเพิ่มคุณภาพของข้าราชการขึ้น ลดปริมาณข้าราชการลง ใช้คุณภาพแทนปริมาณ ถ้าข้าราชการโดยทั่วไปดี มีความศรัทธาในหน้าที่ มีความรู้ความสามารถ มีความซื่อสัตย์สุจริต อุทิศเวลาให้แก่ราชการเต็มที่ และมีการประสานงานกันดีแล้ว คนน้อยก็เสมือนคนมาก ดีเสียกว่ามีข้าราชการมากแต่หย่อนคุณภาพมากนัก เรื่องคุณภาพกับปริมาณนี้จะเห็นได้จากสงครามท้องถิ่นระหว่างอิสราเอลกับอาหรับ ซึ่งอิสราเอลมีพลเมืองประมาณ ๓ ล้าน สามารถเอาชนะอาหรับที่ล้อมอยู่โดยรอบ ซึ่งมีพลเมืองประมาณ ๓๐ ล้าน ได้ทุกครั้งภายในเวลาอันรวดเร็ว พื้นที่ที่เป็นทรายขาดน้ำ ชาวอาหรับปกครองมานานยังทำอะไรไม่ใคร่ได้ พออิสราเอลเข้าปกครองภายในเวลาไม่กี่ปี ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขโดยยึดหลักวิชาให้เป็นที่เพาะปลูกได้ทั่วไป ทำให้เป็นที่พิศวงของประเทศต่าง ๆ ได้ฉันใด การบริหารราชการแผ่นดินโดยยึดหลักคุณภาพของข้าราชการเป็นสำคัญแทนปริมาณก็ฉันนั้น

๒.๓ *ความยุติธรรม* การดำเนินการให้ข้าราชการในใต้บังคับบัญชามีคุณภาพนั้น นอกจากจะให้เขาปรับปรุงตัวเอง ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและให้การศึกษาอบรมฝึกปรือแก่เขาแล้ว ผู้บังคับบัญชาที่ดียังจะต้องสอดส่องดูแล ให้การปูนบำเหน็จ และการลงโทษเป็นไปโดยยุติธรรมสม่ำเสมอ ปราศจากอคติอันเกิดจากความรัก ความชัง ความกลัวหรือความเขลา เพราะถ้ามีความอยุติธรรมเกิดขึ้นไม่ว่าในทางให้บำเหน็จหรือลงโทษ ก็เท่ากับส่งเสริมความชั่วและคนชั่ว ทำลายความดีและคนดีนั่นเอง

๒.๔ *การให้บำเหน็จ* ไม่ว่าในการเลื่อนเงินเดือน เลื่อนชั้นหรือเลื่อนตำแหน่ง ผู้บังคับบัญชาที่ดีควรคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความประพฤติตามวินัยและผลของงานที่ผู้นั้นกระทำเป็นสำคัญ ผู้ไม่มีความรู้ ความสามารถ ไม่ประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัยอันดี และไม่มีผลงานโดยควรแก่หน้าที่ ไม่ควรพิจารณาเลื่อนเงินเดือน หรือเลื่อนชั้นให้ เพราะจะทำให้ผู้นั้นไม่สำนึกตนและปรับปรุงแก้ไขตนให้ดีขึ้น ทั้งยังจะเป็นเยี่ยงอย่างแก่คนอื่น คนที่ดีอยู่แล้วก็จะเสียไป ทำให้เสียทั้งคนไม่ดีและคนดี เสียทั้งเงินและราชการ ตลอดจนระเบียบแบบแผนอันดี ตัวผู้บังคับบัญชาเองก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ไม่สำนึกในความรับผิดชอบที่มีอยู่ต่อส่วนรวม ยิ่งถ้าเป็นการเลื่อนตำแหน่งให้เป็นผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะเสียหายร้ายแรงหนักขึ้น ประสิทธิ-ภาพของงานอยู่ที่การรู้จักเลือกสรรใช้คนให้เหมาะกับงานและตำแหน่ง ถ้าแต่งตั้งคนดี มีความสามารถ ความประพฤติ และนิสัยจิตใจเหมาะแก่งานและตำแหน่งได้เพียงใด เขาก็จะไปปรับปรุงแก้ไขริเริ่ม และจัดทำทั้งการงานและคนในบังคับบัญชาให้ดีขึ้น ถ้าแต่งตั้งคนที่ไม่ดีไม่เหมาะสมให้ดำรงตำแหน่งงานที่ดีอยู่แล้ว คนที่ดีอยู่แล้วก็จะเสื่อมลง ที่ไม่ดีอยู่แล้วก็จะเลวลงยิ่งขึ้น

๒.๕ *การลงโทษ* ผู้บังคับบัญชาที่ดีที่สุดนั้น คือผู้ที่สามารถแก้คนในใต้บังคับบัญชาที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้ โดยไม่ต้องใช้การลงโทษ โดยหาทางปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีทั้งวินัย สมรรถภาพและการประสานงานกันด้วยดี กรณีที่ไม่ใช่ความเสียหายร้ายแรง ถ้าได้ใช้ความพยายามทุกทาง และให้เวลาโดยสมควรแล้ว ผู้ใดไม่ปรับปรุง

แก้ไขตนให้ดีขึ้น ก็ควรใช้การลงโทษกันไปตามควรแก่กรณี โดยไม่เลือกหน้าและหวาดเกรงภัยใด ๆ เพราะเป็นหน้าที่ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อประเทศและประชาชน เวลานี้มีเสียงโจษกันอยู่มากว่า มีข้าราชการเป็นอันมากไม่เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ใช้เวลาราชการและตำแหน่งหน้าที่หาประโยชน์โดยมิชอบ ทำให้ศรัทธาของประชาชนที่มีอยู่ต่อทางราชการและข้าราชการเสื่อมไปมาก บ้านเมืองก็อยู่ในภาวะที่ไม่ปกติ ผู้ก่อการร้ายกำลังทำสงครามจิตวิทยา และสงครามแบบกองโจร พยายามชิงพื้นที่และพลเมืองไปเข้ากับฝ่ายตนอยู่ ถ้าไม่ช่วยกันกำจัดข้าราชการที่ไม่ดีออกไปและส่งเสริมข้าราชการที่ดีให้ช่วยกันทำงานเพื่อประเทศ และประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้เกิดความพอใจแก่ประชาชน ๆ จะได้ร่วมมือกันช่วยป้องกันและสร้างความเจริญแก่ประเทศแล้วก็จะเป็นความประมาทต่อสถานการณ์ที่กำลังเป็นอยู่อย่างยิ่ง ข้าราชการที่ไม่ดีนั้น แม้จะไม่มีกรณีปรากฏชัดว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงอันจะลงโทษไล่ออก ปลดออกได้ เพียงมีความบกพร่องในความประพฤติบกพร่องต่อหน้าที่ เจ็บป่วย ลาบ่อย ๆ หรือหย่อนความสามารถด้วยเหตุใด ๆ ก็ให้พ้นจากราชการได้ไม่ยาก การที่มักกล่าวกันว่าข้าราชการไทยเข้าง่ายออกยากนั้นไม่เป็นความจริง ความบกพร่องอยู่ที่การปฏิบัติกฎหมายนั้นมีทางทำได้ไม่ยาก ควรระลึกว่าเราจะสงสารเห็นแก่คนส่วนน้อย หรือจะเห็นแก่คนส่วนใหญ่ และประเทศชาติดี อย่างไหนผิดอย่างไหนถูก อย่างไหนควรทำอย่างไหนไม่ควรทำ

๒.๖ *สวัสดิการ* แม้ขณะนี้ทางราชการจะได้ช่วยเหลือข้าราชการเรื่องค่าเล่าเรียนบุตร เรื่องค่ารักษาพยาบาลสำหรับตนเอง ภรรยา บุตร

และบิดามารดา ตลอดจนออกค่าภาษีเงินได้แทนให้อยู่แล้ว แต่ข้าราชการจำนวนมาก ยังมีความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย เครื่องอุปโภคบริโภคซึ่งมีราคาแพง ยานพาหนะที่สะดวกสบายต่อการมาทำงาน และกลับบ้าน แหล่งที่จะหยิบยืมเงินได้โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแพง เมื่อเกิดมีความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องใหญ่ก็จริง แต่บางกรณีส่วนราชการระดับกรม หรือเทียบเท่าก็อาจดำเนินการช่วยเหลือกันได้เอง ซึ่งเห็นมีบางแห่งกระทำอยู่ ถ้ามีทางใดที่จะดำเนินการได้ ก็จะเป็นทางช่วยข้าราชการภายในปกครองบังคับบัญชาให้เอาใจใส่การงานในหน้าที่ และทำให้มีความกลมเกลียวกันระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดีทางหนึ่ง

๒.๗ *การรู้จักคนและใช้คน* คนเราย่อมมีนิสัยจิตใจ ความรู้ความสามารถและความสันทัดในกรณีต่าง ๆ กัน การรู้จักคนในบังคับบัญชาดีและใช้เขาให้ถูกทาง ให้ทำงานที่เหมาะสมกันเป็นทางที่สำคัญยิ่ง ที่จะให้การปกครองบังคับบัญชาและการงานดำเนินไปโดยเรียบร้อยราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

๓. กรณีเกี่ยวกับงาน

ผู้บังคับบัญชาที่ดี จักต้องรู้จักริเริ่มการงาน รู้จักแก้ปัญหาและปฏิบัติงานในหน้าที่ให้สำเร็จไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บังเกิดผลสมบูรณ์ โดยจะต้องยึดหลักว่าการปฏิบัติหน้าที่นั้น จะต้องกระทำโดยสุจริตถูกต้องยุติธรรม และให้ได้ผลสมบูรณ์เสมอไป การที่จะเป็นได้จำต้องอาศัยทั้งภูมิวุฒิ ภูมิธรรม ภูมิฐาน ความจัดเจนต่าง ๆ และศิลปะดังได้กล่าวแล้ว ประกอบกันให้เหมาะสมแก่กรณี

การทำงานนั้นจะต้องรู้จักประเด็นแห่งกรณีข้อเท็จจริงและวิเคราะห์ตามหลักวิชาและเหตุผล แล้วตกลงใจและดำเนินการต่อไปให้เป็นการสุจริตถูกต้องยุติธรรมและได้ผลสมบูรณ์

งานที่ดีนั้นนักรัฐประศาสนศาสตร์กล่าวว่า จะต้องแบ่งรูปงานและจัดระบบการบริหารที่เหมาะสม มีข้าราชการดีและมีการบริหารงานบุคคลในวงราชการดี ประชาชนมีความสนใจในราชการ และคอยระมัดระวังดูแลส่วนได้เสียต่าง ๆ ของส่วนรวม คำกล่าวนี้เป็นหลักการที่ถูกต้อง เพราะสิ่งทั้ง ๓ นี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เกื้อกูลกันและควบคุมกำกับกันให้การบริหารงานสาธารณะ หรือการบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปโดยสุจริตถูกต้อง ยุติธรรมและได้ผลสมบูรณ์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม คือประเทศและประชาชนได้สม่ำเสมอ ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ปัญหามีว่าขณะนี้การบริหารราชการแผ่นดินของเรามีสิ่งทั้ง ๓ นี้สมบูรณ์แล้วหรือยัง ข้าพเจ้าเห็นว่ายังขาดอยู่ สมาคมนักบริหารงานบุคคลแห่งประเทศไทยมีส่วนที่จะช่วยกระตุ้นและหาทางส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ได้ แม้จะต้องใช้ความพยายามและเวลาอยู่มากก็ตาม ถ้าทำได้สำเร็จก็จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารราชการแผ่นดิน และจักเป็นเกียรติประวัติแก่สมาคมนักบริหารงานบุคคลแห่งประเทศไทยอย่างยิ่งสืบไป.

นักปกครอง

■ หลักการปฏิบัติต่อตน – ต่อคน ต่องาน ■

(ซึ่งคุณพิบูล รัตนจันทร์ (นักปกครองระดับสูง) ได้บันทึก
สรุปไว้ในลักษณะกวีวจนสุภาษิต)

นักปกครองดีพึงมีลักษณะประจำ มีภูมิวุฒิภูมิธรรมและภูมิฐาน
รู้จัดเจนในบุคคลและการงาน อรรถสิทธิ์ท่านสอนเน้นเป็นคุณธรรม
ภูมิวุฒิมีความรู้คู่หน้าที่ ภูมิธรรมประพฤติดีไม่ใฝ่ต่ำ
ภูมิฐานมีบุคลิกการเป็นผู้นำ รู้คนรู้งานที่ทำซ้ำจัดเจน
งานใหญ่ไม่อาจทำคนเดียวได้ เขาจึงให้มีผู้ช่วยช่วยวิ่งเต้น
มอบงานให้ทุกคนฝึกฝนให้เป็น ใครจัดเจนงานใดใช้ถูกคน
มอบงานใดต้องให้เขาใช้สิทธิ์ อย่าทำเองแต่ใกล้ชิดติดตามผล
ใครทำดีก็ยกย่องต้องใจคน ช่วยคิดค้นแก้ปัญหาอย่าว่าใคร
อีกหนึ่งนั้นจงทำตนให้คนรัก ถือหลักสังคหวัตถุสี่ที่แจ่มใส
คือทานการให้ส่วนที่ควรให้ สิ่งใดชอบควรได้ให้ทุกทาง
ปิยวาจาสนทนาไพเราะหู สมานัตตาเป็นผู้ถ่อมตนคนไม่ห่าง
อัตถจริยาทำประโยชน์หมดทุกทาง คนไม่จางมีแต่รักนักปกครอง
หัวหน้าดีลูกน้องมีน้ำใจภักดิ์ ทุกคนรักสมัครใจใช้สมอง
ได้งานได้น้ำใจได้ปรองดอง ทั้งยกย่องว่าเราดีมีฝีมือ
นี่คือลักษณ์นักบริหารชั้นหัวหน้า ท่านว่าเราทำได้ใครก็นับถือ
ผู้ใหญ่ดึงผู้น้อยดันเพื่อนกันช่วยอีกมือ ผลก็คือความก้าวหน้าผาสุกเอย.

บท ๓
อำนาจจิตและธรรม

โดย

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

■ จิตฺเตน นียติ โลโก = โลกอันจิตย่อมนำไป ■

คำว่า โลก เป็นคำกว้าง น่าจะหมายถึงทั้งโลกนี้และโลกหน้า เพราะไม่ว่าโลกไหนแม้แต่นิพพาน จิตย่อมนำไปด้วยกันทั้งนั้น ในที่นี้หมายถึงโลกมนุษย์และตัวมนุษย์ซึ่งมีจิตและกายคู่กัน

– พุทธศาสนสุภาษิตนี้ แสดงให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกมนุษย์และตัวมนุษย์นั้น จะเป็นไปร้ายดีอย่างไร ย่อมเป็นไปตามอำนาจของสิ่ง ๆ เดียว คือ "จิต" ที่จะนำให้เป็นไป จิตจึงมีความสำคัญที่สุด ไม่ว่าการคิด การพูด และการทำอะไร

หลักธรรมมีว่า มนุษย์ เมื่อกิเลสเกิดขึ้นเมื่อใด จิตก็จะขุ่นมัว ความคิดก็จะชั่ว คำพูดก็จะชั่ว การกระทำก็จะชั่ว และความทุกข์ก็จะตามมา เมื่อกิเลสไม่เกิดขึ้น จิตก็จะผ่องใส ความคิดก็จะดี คำพูดก็จะดี การกระทำก็จะดี และความสุขก็จะตามมา ทั้งนี้ ย่อมจะสังเกตและพิสูจน์ได้จากตัวของตัวเอง และจากผู้อื่น ในชีวิตประจำวันทั้งของตัวและสังคมมนุษย์ อันเป็นสัจธรรม

เนื่องจากจิตมีความสำคัญที่สุดดังกล่าว หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์เห็นความสำคัญของจิต ให้สำรวมจิต และให้

ฝึกอบรมจิต ให้ถึงซึ่งสันติสุข เป็นจิตเกษม ปราศจากทุกข์ จากกิเลส เครื่องทำจิตให้เศร้าหมองต่ำทราม นำทุกข์มาสู่ตน โดยสอนให้ละการกระทำชั่วทั้งปวง ให้กระทำดีให้ถึงพร้อม และให้อบรมจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใสถึงที่สุด จนปราศจากสรรพกิเลส เครื่องทำจิตให้เศร้าหมองต่ำทราม และทำให้เกิดทุกข์

เหตุที่จิตกลัดกลุ้ม ขุ่นมัว
กิเลสนั่นแหละเป็นตัว ก่อกลุ้ม
โดยจิตพ่ายอารมณ์ยั่ว ยุแหย่
กำจัดกิเลสคลักคลุ้ม จักต้องแจ้งสัจธรรม

ผู้ใดรู้เท่าแล้ว โลกธรรม
ย่อมไม่อาจครอบงำ จิตได้
สบชังจึ่งไม่นำ ทุกข์สู่ ตนนา
เพราะว่าเป็นเรื่องไร้ ประโยชน์ซ้ำระกำใจ

จิตสะอาดและประณีตด้วย คุณธรรม
สิ่งแวดล้อมงามส่ำ พรั่งพร้อม
บำเพ็ญประโยชน์ประจำ ช่วยทุกข์ กันแล
สามสิ่งนี้จักน้อม จิตให้เกษมสันต์

บัวเกิดอยู่กับน้ำ โคลนตม
ชูช่อดอกงามสม ผ่องแผ้ว
คนอยู่กับโลกอารมณ์ ดูเยี่ยง บัวนา
อยู่เยี่ยงบัวได้แล้ว จักแผ้วผ่องเกษม

ตัณหามูลเหตุให้ เกิดทุกข์
ก่อเกิดโรคเคล้าคลุก ไต่เต้า
หมดตัณหาหมดทุกข์สุข สงบ
สิ้นทุกข์สบสุขเข้า สู่ห้วงนฤพาน

จิตสิ้นอาสวะแล้ว จิตเกษม
มีแต่ญาณศานติเปรม ประเสริฐแท้
ราคะโทสะโมหะไป่เล็ม ก่อทุกข์ อีกนอ
สภาพธรรมะฉะนี้แล้ เที่ยงแท้นฤพาน

มนุษย์มีกายกับจิตเป็นของคู่กัน การบริหารกายและการบริหารจิตในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ให้จิตใจเข้มแข็ง และผ่องใสอยู่เสมอ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง กายดำรงอยู่ได้เพราะอาหารฉันใด จิตก็ฉันนั้น กายมีวัตถุธาตุและอุตุเป็นอาหาร จิตมีปีติและรสแห่งธรรมและสิ่งประเล้าประโลมใจเป็นอาหาร

พุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า "อาโรคฺยปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง" นั้น ย่อมจะมิได้หมายถึงโรคเฉพาะทางจิตเท่านั้น ย่อมจะหมายความถึงโรคทางกายด้วย เพราะกายกับจิตหรือรูปธรรมกับนามธรรมนั้น เป็นของคู่กัน อิงอาศัยกัน เกื้อกูลกัน และสัมพันธ์กันทั้งทางดีและทางร้าย

ปัจจุบันนี้เชื่อกันแล้วว่า โรคกายกับโรคจิตนั้น เนื่องมาจากโรคทาง "จิตใจ" อันเกิดจากกิเลสหรืออารมณ์ เครื่องทำจิตให้เศร้าหมองต่ำทราม และทำให้เกิดทุกข์ของมนุษย์ปุถุชนอยู่เป็นประจำวันนั้นเอง

เป็นส่วนสำคัญที่สุด ซึ่งทำให้โรคกายกับโรคจิตเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากความเห็นของแพทย์ผู้มีชื่อเสียง ๒ ท่าน ดังต่อไปนี้

นายแพทย์ประสพ รัตนากร กล่าวไว้ว่า มีคนไข้มาปรึกษา โดยมีอาการต่าง ๆ กัน เช่น ปวดท้องเป็นประจำ เป็นลมพิษ หอบหืด ปวดตามข้อกระดูก ความดันโลหิตสูง เป็นแผลในกระเพาะอาหาร ลำไส้อักเสบ ปวดศีรษะเรื้อรัง รักษาไม่หายขาด ได้กระทำการค้นคว้ากับเพื่อนหมอชาวสวิสกับแคนนาดามานาน พบว่า โรคเหล่านี้ สาเหตุมาจาก "จิตใจ" เพราะมีอารมณ์หงุดหงิด ไม่เชื่อตัวเอง ริษยา ฉุนเฉียว มีความทะเยอทะยาน กระตือรือร้นจัด หวาดระแวง ลังเล โมโหง่าย ชอบลงโทษตัวเอง มีความขมขื่นอยู่ตลอดเวลา

โรคเหล่านี้เกี่ยวกับ "จิตใจ" ก็เพราะมันไปกระตุ้นประสาทส่วนกลาง ทำให้เกิดผันแปรทาง "อารมณ์" แล้วก็แปรไปถึงระบบประสาทไปสู่อวัยวะ ทำให้เกิดโรคดังกล่าว

นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในเรื่องโรคอ่อนเพลียใจสั่นหรือโรคตับไหวใจเต้นหรือโรคชีวิตว่า แต่ถ้าวันไหน "สบายใจ" เช่น ไปเที่ยว หรือไม่คิดมาก อาการดังกล่าว (คืออาการอ่อนเพลียใจสั่นหรือตับไหวใจเต้น) จะหายไป ให้แพทย์ตรวจก็ไม่พบโรคบ้าง เป็นโรคหัวใจอ่อนบ้าง โรคประสาทอ่อนบ้าง บางคนอาจกินยาบ้าง ฉีดยาบ้าง แต่อาการไม่ดีขึ้น หรือดีขึ้นชั่วคราวแล้วกลับเป็นใหม่อีก เกิดความทุกข์ทรมานและทอดอาลัยตายอยาก โรคดังกล่าวอาจเรียกว่าเป็นกันทุกบ้าน มากบ้างน้อยบ้าง อาจเรียกว่า "โรคชีวิต" เพราะเป็นของประจำชีวิตของคนจำนวนมาก โรคนี้ไม่ใช่โรคหัวใจ แม้จะมีอาการใจสั่นหรือ

ใจเต้น ไม่ใช่โรคประสาทหัวใจ โรคหัวใจอ่อน เพราะไม่มีโรคที่ตัวหัวใจ ยิ่งเจ้าตัวว่า "เราไม่หายแล้ว" มากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้โรคกำเริบ ไม่มีทางหาย

วิธีรักษา

๑. จะต้องทำจิตใจให้เข้มแข็ง มีความมั่นใจ และบอกตนเองทุกวันว่า "เราต้องหาย ๆ"

๒. เลิกยึดมั่นว่าตนเป็นโรค

๓. ถ้านอนไม่หลับก็ใช้ยาช่วยบ้าง

๔. พยายามทำจิตใจให้เบิกบานทุกวัน ถ้ามีความวิตกกังวล หดหู่ท้อแท้ กลัดกลุ้ม โรคจะไม่หาย

๕. ไม่ควรหยุดงานเพื่อรักษาตัว งานที่ทำ ถ้าทำมากพอใจโรคยิ่งหายเร็ว

๖. ออกกำลังกายทุกวัน

๗. ต้องไถ่ถอนใจจากเรื่องของตัวเองให้มากที่สุด อย่าคิดและหมกมุ่นอยู่แต่ในเรื่องของตัวเอง

๘. ฝึกฝนความรัก หรือแผ่เมตตา ช่วยทุกข์ผู้อื่น ให้อภัยผู้อื่น

๙. ฝึกการหายใจให้เต็มปอด หายใจเข้าช้า ๆ ลึก ๆ หายใจออกไปจนสุด ทำช้า ๆ เข้าออก ๆ ให้กำหนดใจไว้ตามลมหายใจเข้าออก เมื่อหายใจเข้าก็ให้รู้ว่าหายใจเข้า หายใจออกก็ให้รู้ว่าหายใจออก

๑๐. สวดมนต์บ่อย ๆ ตั้งจิตเป็นสมาธิอยู่ในคำสวด จะทำให้ "ใจสบาย เกิดโรคน้อย"

๑๑. เจริญปัญญาให้รู้เท่าทันสภาวธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสรรพสิ่งทั้งหลาย

แนวทางที่กล่าวมาทั้งหมด คือ "การบริหารกายและการบริหารจิต" ซึ่งแม้คนที่ไม่คิดว่าตนเป็นโรคชีวิตก็ควรปฏิบัติเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางที่จะทำให้มีโรคน้อย อายุยืน ทำงานได้มาก นำความสุขมาสู่ตนและผู้อื่น

อย่าว่าแต่โรคภัยไข้เจ็บทางกายและทางจิตเลย แม้แต่เรื่องอันเกี่ยวแก่สุขภาพกาย สุขภาพจิต และการมีอายุยืน ก็สำคัญอยู่ที่ "อำนาจจิต" จะเห็นได้จากการที่มีการทดสอบจากผู้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี และมีอายุยืน ซึ่งนายแพทย์ เอส. เจ. วันเพลท์ นายกสมาคมแพทย์แห่งอังกฤษนานมาแล้วกล่าวไว้ว่า "บรรดาบุคคลอายุร้อยล้วนมีภาวะแห่งจิตตรงกันอย่างหนึ่ง คือ มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก ถ้าบุคคลรู้จักใช้ "อำนาจจิต" เข้าส่งเสริมร่างกายและจิตใจแล้ว ผู้ชายอาจมีอายุถึง ๒๕๐ ปี และผู้หญิงอาจมีอายุถึง ๒๐๐ ปี เพราะผู้ชายแข็งแรงกว่าสตรี โดยธรรมชาติ" ซึ่งเรื่องนี้ แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคยตรัสกับพระอานนท์ ถึงอำนาจธรรมและอำนาจความปรารถนาแห่งจิตไว้ว่า

"อานนท์ อิทธิบาท ๔ ประการ อันบุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่รองรับ ให้เกิดขึ้นมั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ปรารภหนักแน่นแล้ว **เมื่อบุคคลนั้นปรารถนา** เขาพึงตั้งอยู่ได้กัปหนึ่ง หรือยิ่งกว่ากัป"

"อานนท์ อิทธิบาท ๔ ประการนั้น อันตถาคตนี้แล ได้เจริญ

ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่รองรับ ให้เกิดขึ้นมั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ปรารภหนักแน่นแล้ว **ถ้าตถาคตปรารถนา** ตถาคตก็พึงตั้งอยู่ได้กัปหนึ่ง หรือยิ่งไปกว่ากัปหนึ่งดังนี้"

ธรรมที่ชื่อว่า อิทธิบาท ๔ ก็คือ ฉันทะ ความพึงใจปรารถนาสิ่งนั้น วิริยะ ความพากเพียรให้ได้สิ่งนั้น จิตตะ ความมีจิตใจจดจ่อต่อสิ่งนั้น วิมังสา การพิจารณาหาเหตุผลเพื่อให้บรรลุในสิ่งนั้น เป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสัมฤทธิผล เป็นธรรมกลาง ๆ ใช้ได้ในกรณีทั่ว ๆ ไป

กัปในที่นี้น่าจะหมายถึงยืนยาวกว่าปกติธรรมดา เช่น ๑๐๐ ปี หรือกว่า ๑๐๐ ปี คงจะมิได้หมายความอย่างพจนานุกรม ซึ่งให้ความหมายไว้ว่า กัป คือ "ระยะเวลาอันยาวนานเหลือเกิน ซึ่งโบราณถือว่าโลกประลัยครั้งหนึ่ง" เพราะสุดวิสัยสำหรับมนุษย์

วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ในสมัยปัจจุบัน ก็ยอมรับว่าจิตมีความสำคัญแก่กายอย่างยิ่ง โดยเมื่อจิตมีความปรารถนาอันแรงกล้าไปในทางใดแล้ว อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายก็จะปรับตัวไปตามความปรารถนาของจิตนั้น เพราะจิตนั่นเองเป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งหลายและความรู้สึกทุกอย่างที่ปรากฏแก่ประสาท ก็มาจากจิตเป็นเบื้องต้น เรื่องนี้พอจะสังเกตเปรียบเทียบและอนุมานได้จากความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของเราว่าทุกอย่างเป็นไปตามที่จิตปรารถนาทั้งนั้น ไม่ว่าการคิด การพูด และการทำอะไร

ผู้ที่จะมีชีวิตยืนยาวได้นั้น มิใช่เพียงมีความปรารถนาอย่างเดียว จะต้องรู้จักบริหารกายให้กายแข็งแรงและกระฉับกระเฉง รู้จักบริหารจิต

ให้จิตเข้มแข็งและผ่องใส รู้จักบริหารอารมณ์ให้อารมณ์สงบและเป็นสุขอยู่เป็นนิตย์ ในชีวิตประจำวันเป็นประจำ ประกอบกันไปกับความปรารถนาอันแรงกล้าของจิตนั้นด้วย

อายุขัยของคนเรานั้น ตามประวัติความเป็นมาแต่เดิมก็น้อยมาก แล้วเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมนุษย์รู้จักปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักสุขวิทยาและอนามัยมากขึ้น ทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต เมื่อเจ็บไข้ก็สามารถเยียวยารักษาได้เกือบทุกอย่าง แม้แต่ผ่าตัดสมอง การเปลี่ยนหัวใจและอวัยวะต่าง ๆ ที่เสียไป ก็เป็นไปได้แล้ว

อย่างไรก็ดี แม้แต่โบราณกาลมา คนบางคนที่ปฏิบัติตัวถูกต้องตามธรรมชาติ โดยไม่รู้วิชาสุขวิทยาและอนามัย ก็เคยมีอายุถึง ๑๐๐ ปีมาแล้ว เพียงแต่มีไม่มากเหมือนปัจจุบันนี้เท่านั้น ครั้งสมัยพุทธกาลนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นชีวิตจิตใจ มีชีวิตจิตใจอยู่กับธรรม และดื่มด่ำอยู่กับรสธรรมอันเป็นอมฤตจึงเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติทุกประการ ตามประวัติว่า มีอายุถึง ๑๒๐ ปี และยังดำรงความเป็นเบญจกัลยาณีในรูปสมบัติ ไว้ได้จนตลอดชีวิต ซึ่งเป็นที่อัศจรรย์

คนไทยอายุ ๑๒๐ ปี ก็เคยเห็นมีมานานแล้วเช่นกัน ดังเช่นสุนทรภู่ กวีเอกของไทย กล่าวไว้ในนิราศสุพรรณว่า

ฝ่ายตาอายุร้อยยี่ สิบแถม
ยายสิบแปดปีแกม กับร้อย
ตามองช่องเข็มแหลม ตลอดแน่ แม่เอย
ฟันปากหมากเคี้ยวจ้อย แจ่มอ้วนนวลขาว

โดยท่านไปพบสองคนผัวเมียนั้นที่บ้านทึง เมืองสุพรรณบุรี จึงได้บันทึกเรื่องราวที่พบเห็นไว้ตามวิสัยนักเลงกลอน

เมื่อไม่นานมาชาวรัสเซียคนหนึ่ง ชื่อ นายชิราลิ มิสลิมอฟ ในแคว้นอาเซอร์ไบยัน ก็มีอายุถึง ๑๖๘ ปี เป็นที่น่าพิศวง มีผู้ไปพบปะและสัมภาษณ์กันมาก และเมื่อสัก ๓ – ๔ ปีมานี้เอง หนังสือพิมพ์ก็ได้นำภาพถ่ายของชาวจีนคนหนึ่ง ชื่อ นายวูหยังอิง อยู่ในมณฑลเสฉวน อายุ ๑๔๒ ปี กำลังถีบรถจักรยานออกกำลังกายประจำวันอยู่ มาลงเผยแพร่ พร้อมกับวิธีปฏิบัติตัวของเขา ตามที่ได้สัมภาษณ์มา

จิตปรารถนาอยู่ยั้ง ยืนยง
อิทธิบาทสี่มั่นคง เพรียบพร้อม
ชีวิตจักดำรง ถึงกัป
พุทธพจน์นี้ควรน้อม ปฏิบัติพร้อมกายใจ

บริหารกายเพื่อให้ แข็งแรง
บริหารจิตให้เข้มแข็ง ผ่องแผ้ว
บริหารอารมณ์เพื่อจรัสแสง เป็นสุข นิตย์แล
เป็นประจำได้แล้ว อยู่ได้ยิ่งร้อยฉนำ

แก่อายุแต่ไร้ โรคภัย
สมองสติปัญญาไม่ไถล แจ่มแจ้ง
กายไม่งกเงิ่นใจ ยังหนุ่ม
แก่ดั่งนี้ไม่แล้ง ประโยชน์ล้ำบำเพ็ญ

ที่ข้าพเจ้านำเอาความเห็นของนายแพทย์สมัยปัจจุบัน และพุทธ-ธรรมมากล่าวประกอบเรื่องนั้น นอกจากเพื่อประโยชน์ทางสุขภาพกายและสุขภาพจิตแล้ว ก็ใคร่ที่จะให้เห็นว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดเพียงใด ไม่ใช่แต่เฉพาะเพื่อบรรลุมรรคผลในทางธรรมตามขั้นตอนเท่านั้น แม้ทางโลกก็เป็นน้ำอมฤต เป็นอาหารของจิต เป็นยาป้องกันโรค เป็นยารักษาโรค และเป็นยาอายุวัฒนะที่ประเสริฐอย่างไร

อันรสธรรมนั่นแหละน้ำอมฤต ได้ดื่มแล้วชื่นจิตพิศวง
ดับทุกข์โศกโรคภัยหายพะวง รสสดชื่นยืนยงคงชื่นบาน
อมฤตจักสัมฤทธิ์เพราะจิตว่าง จากกิเลสต่าง ๆ ทุกสถาน
จิตสงบสว่างและสะอาดปราศบ่วงมาร จึงเบิกบานนิรทุกข์สุขกายใจ

ภาคผนวก

ยาอายุวัฒนะ

ชาวบอสตันเฒ่าตะกอ แห่ง ส. ป. อเมริกา
ผู้มีอายุอย่างน้อย เพิ่งครบร้อยปีพอดี
อย่างมากมีอายุ ลุร้อยสี่ปีหนอ
รวมเฒ่าตะกอสิบนาย บรรยายแก่หนังสือข่าว
กล่าวอายุยืนว่าไม่ยาก หากประพฤติวัตรได้
ครบสิบข้อบอกไว้ อยู่ได้ร้อยฉนำยิ่งนา

๑. ใจสบาย

ใจผาสุกช่วยให้ สบายกาย
กายเจ็บแต่ใจสบาย ช่วยได้
ใจทรุดฉุดกายสลาย รับโรค เร็วแล
กายทรุดใจทรุดให้ เร่งรู้ระวังมรณ์

๒. ทำงานมาก ๆ

สังวรหน้าที่ไว้ จงดี
งานมากชีวิตินทรีย์ มากได้
ออมแรงอ่อนแรงมี แต่หมด แรงลง
แรงเกิดเพราะแรงใช้ เสพได้นิทราดี

๓. อย่าเดือดร้อนรำคาญ

อย่ามีแต่เดือดร้อน รำคาญ
จิตจักได้ชื่นบาน อยู่ได้
แกงหกวิดคืนจาน ข้าวอีก ได้ฤๅ
ดีเดือดเลือดเผาไหม้ เร่งให้ตายเยาว์

๔. กินข้าวบ้าน

หนวดเต่าเขากระต่ายตั้ง โต๊ะอร่อย จริงแล
รสมากหลากเลี้ยงบ่อย บ่มไข้
ข้าวบ้านรสน้อยหน่อย อร่อยมาก เหมือนกัน
มีแต่คุณโทษไร้ สุขได้สม่ำเสมอ

๕. เป็นคนเลี้ยงง่าย

บำเรอตนแต่น้อย ควรนัก
กินง่ายหลับง่ายจัก ง่ายเลี้ยง
ติดชินหมดสิ้นสัก แต่ส่วน สะดวกดาย
อยู่ที่ไหนนั้นเพี้ยง อยู่บ้านบานใจ

๖. ออกแรงมาก (เอ็กเซอร์ไซส์)

เอ็กเซอร์ไซส์ไป่ทิ้งเพื่อ สุขภาพ บำเพ็ญ
เว้นแต่งานเหงื่ออาบ มากแล้ว
อาศัยกิฬาทราบ เชิงเล่น สนุกแล
สนุกเหนี่ยวมิให้แคล้ว คลาดทิ้งเอ็กเซอร์ไซส์

๗. ใจเย็น

สำรวมใจไป่เร่าร้อน เกินจำ เป็นแล
เจ๊กตื่นไฟให้สำ เหนียกรู้
ผ่าว ๆ เปล่าประโยชน์ทำ โทษร่าง กายพ่อ
กิจยิ่งยากยิ่งกู้ เก่งด้วยใจเย็น

๘. ยังสนุกในชีวิต

ยังเห็นสนุกด้วย ความเป็น อยู่นอ
ไม่เบื่อโลกไม่เห็น "แก่แล้ว"
งานและเล่นบำเพ็ญ เป็นนิตย์
หนุ่มแก่แท้ไม่แคล้ว คลาดม้วยด้วยกัน

๙. มัธยัสถ์ในสิ่งทั้งปวง

สรรพสิ่งส้องเสพย์ให้ เพียงพอ ดีเทอญ
จ่ายมากทรัพย์ร่อยหรอ ค่นแค้น
กินมากธาตุก็บ ปกติ
กามมากเร่งชราแม้น โรคเร้าเมามรณ์

๑๐. นอนคืนละมาก ๆ

นอนหัวค่ำตื่นเช้า เอาภาร
ในธุระการงาน มากได้
นอนมากซ่อมประสาน กายสึก หรอแล
งานกับนอนแบ่งไว้ ชอบใช้วันคืน

อวสาน

อายุยืนได้ด้วยวัตร ปฏิบัติ สิบเทอญ
ตนเพื่อตนบำบัด พยาธิไว้
เตือนญาติมิตรถนัด ทะนุครอบ ครัวเทอญ
เผื่อจะพากันได้ ล่วงร้อยเลยฉนำ

ครูเทพ

บท ๔
สามโรคต้องพึ่งธรรมรักษา

โดย

พล. ต. ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

ท่านสาธุชนทั้งหลาย

ก่อนที่จะพูดถึงพระคุณท่านพระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาส อินท-ปัญโญ) ในวันนี้ ผมขออนุญาตเอ่ยนามท่านว่า พุทธทาสภิกขุ ตามที่ท่านใช้และรู้จักกันแพร่หลายตลอดมา ทั้งนี้ เพื่อความกระชับและความเข้าใจดีระหว่างกัน

ท่านประธานจัดงานเทิดเกียรติและแสดงความกตัญญูกตเวทีในทางวิชาการต่อท่านพุทธทาสภิกขุ ในฐานะผู้มีคุณูปการต่อวงวิชาการพระ-พุทธศาสนาอย่างใหญ่หลวง เนื่องในโอกาสที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้ซึ่งเจริญไพบูลย์ในธรรม เป็นนักปราชญ์ในทางธรรมและเป็นนักเผยแพร่ธรรมที่ยิ่งใหญ่ จะมีอายุครบรอบ ๘๐ ปีในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๒๙ คือในวันนี้ ซึ่งกำหนดเดิมทราบว่าจะเชิญท่านศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ มาเป็นผู้แสดงปาฐกถาธรรม และพูดถึงท่านพุทธทาสภิกขุในวันนี้ แต่ท่านศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ไม่อาจมาได้ เพราะจะต้องไปงานธรรมสมโภชฉลองอายุครบรอบ ๘๐ ปีของท่านพุทธทาสภิกขุ

ในวันนี้ ที่สวนโมกขพลาราม ท่านศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ จึงได้แนะนำให้เชิญผม

ท่านประธานจัดงาน จึงได้เชิญให้ผมมาแสดงปาฐกถาในวันนี้นั้น ผมรู้สึกเป็นเกียรติและเป็นมงคล เพราะจะได้มีส่วนแสดงความกตัญญูกต-เวทีต่อท่านพุทธทาสภิกขุด้วย เนื่องจากผมเองก็สนใจในธรรมะที่ท่านพุทธทาสภิกขุเทศนาบรรยายและเขียน แล้วพิมพ์ออกเผยแพร่มาโดยตลอดเป็นเวลานานแล้วเช่นกัน แต่จำต้องเรียนให้ทราบทั่วกันว่า ผมสนใจนำธรรมะนั้น ๆ มาพิจารณาและปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรมและภาวะแห่งตนเพื่อเป็นทางบรรเทาทุกข์แก่ตนเองเท่านั้น จึงไม่มีความรู้ในทางธรรมกว้างขวางและลึกซึ้งพอที่จะแสดงปาฐกถาธรรมให้ผู้อื่นเห็นแจ้งและปฏิบัติตามด้วยความศรัทธาได้

ฉะนั้น ณ สถานที่นี้และในโอกาสนี้ ผมจึงขอนำเรื่อง ๓ โรคต้องพึ่งธรรมรักษาของท่านพุทธทาสภิกขุมาเผยแพร่เพื่อเป็นการเทิดเกียรติท่านและเพื่อประโยชน์ทั้งทางโลกและทางทางธรรมอย่างกว้าง ๆ ไปพร้อมกัน

ท่านพุทธทาสภิกขุเทศนาธรรมในเรื่องนี้ไว้นานแล้วว่า โรคที่คร่าชีวิตมนุษย์มีอยู่ ๓ ชนิด คือโรคทางกาย ได้แก่ความเจ็บป่วยทางกายทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะต้องไปรักษาที่โรงพยาบาลตามปกติ โรคทางจิตซึ่งจะต้องไปรักษาที่โรงพยาบาลโรคจิตโดยตรง และโรคทางวิญญาณซึ่งจะต้องไปรักษาที่โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็ไม่มีอะไรอื่นนอกจากธรรมะ

โรคทางวิญญาณนั้น ท่านกล่าวว่าร่างกายก็สบายดี จิตใจก็ปกติดี

มีอนามัยแข็งแรงดี มีทรัพย์สมบัติเกียรติยศชื่อเสียงพอตัว แต่แล้วก็ยังต้องมีน้ำตาไหลอยู่บ่อย ๆ ต้องมีความทุกข์ทรมานบางอย่างบางประการอยู่บ่อย ๆ เนื่องจากขาดธรรมะ

โรคทางกายกับโรคทางจิตนั้นท่านว่า มีมูลเหตุมาจากการขาดธรรมะด้วยเหมือนกัน ถ้ามีธรรมะแล้วจะเจ็บป่วยได้ยาก หรือเจ็บป่วยแล้วก็จะหายได้ง่าย ซึ่งท่านว่าจะพิจารณากันสักเท่าไร ก็จะพบว่า โรคทั้งหลายมีมูลเหตุมาจากความผิดปกติของส่วนประกอบของร่างกาย ซึ่งเป็นธรรมชาติและเป็นไปตามกฎของธรรมชาติทั้งนั้น ไม่ว่าโรคอะไร ฉะนั้น ถ้าผู้ใดเข้าถึงความจริงข้อนี้ มีธรรมะกันจริง ๆ ในข้อนี้แล้ว ก็ยากที่จะเจ็บป่วยหรือยากที่จะตาย

ท่านยกตัวอย่างประกอบเรื่องให้เห็นไว้หลายกรณี เช่นว่า เป็นโรคกระเพาะอาหาร เพราะความวิตกกังวลเป็นต้นเหตุ แต่แล้วไม่สนใจกลับไปสร้างความวิตกกังวลให้มากขึ้นไปอีก มันก็ไม่มีทางหายได้ ไม่ว่าจะรักษาด้วยยาอะไร นอกจากธรรมะ แม้ที่สุดทำมีดบาดมือ ให้เป็นบาดแผลเจ็บขึ้นมา ก็เพราะมนุษย์ทำผิดหน้าที่ตามธรรมชาติ เรียกว่าขาดธรรมะที่ชื่อว่า "สติสัมปชัญญะ" ซึ่งเป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องมี ความเจ็บป่วย ความพิการ และการล้มตายอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุก็ดี เจตนาประทุษร้ายกันก็ดี ปีละมาก ๆ นั้น ก็เนื่องมาจากขาดธรรมะเป็นมูลเหตุทั้งนั้น

ปัจจุบันนี้ในวงการแพทย์ ก็เชื่อกันแล้วว่าโรคกายกับโรคจิตนั้นเนื่องมาจากความผันแปรทางอารมณ์แห่งจิตใจหรือโรคทางวิญญาณอันเกิดจากกิเลสเครื่องทำจิตใจให้เศร้าหมองต่ำทรามและนำให้เกิดทุกข์ของมนุษย์

ปุถุชนอยู่เป็นประจำวันนั่นเองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่เป็นมูลเหตุให้เกิดโรคทางกายกับโรคทางจิตขึ้น ดังจะเห็นได้จากความเห็นของแพทย์ผู้มีชื่อเสียง ๒ ท่านดังต่อไปนี้

นายแพทย์ประสพ รัตนากร กล่าวไว้ว่า มีคนไข้มาปรึกษา โดยมีอาการต่าง ๆ กัน เช่น ปวดท้องเป็นประจำ เป็นลมพิษ หอบหืด ปวดตามข้อกระดูก ความดันโลหิตสูง เป็นแผลในกระเพาะอาหาร ลำไส้อักเสบ ปวดศีรษะเรื้อรัง รักษาไม่หายขาด ได้กระทำการค้นคว้ากับเพื่อนหมอชาวสวิสกับแคนนาดามานานพบว่า โรคเหล่านี้สาเหตุมาจาก "จิตใจ" เพราะมีอารมณ์หงุดหงิด ไม่เชื่อตัวเอง ริษยา ฉุนเฉียว มีความทะเยอทะยานกระตือรือร้นจัด หวาดระแวง ลังเล โมโหง่าย ชอบลงโทษตัวเอง มีความขมขื่นอยู่ตลอดเวลา

โรคเหล่านี้เกี่ยวกับ "จิตใจ" ก็เพราะมันไปกระตุ้นประสาทส่วนกลาง ทำให้เกิดผันแปรทาง "อารมณ์" แล้วก็ผันแปรไปถึงระบบประสาท ไปสู่อวัยวะ ทำให้เกิดเป็นโรคดังกล่าว

นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในเรื่องโรคอ่อนเพลีย ใจสั่นหรือโรคตับไหวใจเต้นหรือโรคชีวิตว่า ถ้าวันไหน "สบายใจ" เช่นไปเที่ยวหรือไม่คิดมาก อาการดังกล่าวจะหายไป ให้แพทย์ตรวจก็ไม่พบโรคบ้าง เป็นโรคหัวใจอ่อนบ้าง โรคประสาทอ่อนบ้าง บางคนอาจกินยาบ้าง ฉีดยาบ้าง แต่อาการไม่ดีขึ้น หรือดีขึ้นชั่วคราวแล้วกลับเป็นใหม่อีก เกิดความทุกข์ทรมาน และทอดอาลัยตายอยาก โรคดังกล่าวอาจเรียกว่าเป็นกันทุกบ้าน มากบ้างน้อยบ้าง อาจเรียกว่า "โรคชีวิต" เพราะเป็นของประจำชีวิตของคนจำนวนมาก โรคนี้ไม่ใช่โรคหัวใจ แม้จะมีอาการ

ใจสั่น หรือใจเต้น ไม่ใช่โรคประสาทหัวใจ โรคหัวใจอ่อน เพราะไม่มีโรคที่ตัวหัวใจ ยิ่งเจ้าตัวว่า "เราไม่หายแล้ว" มากขึ้นเท่าใด ก็จะทำให้โรคกำเริบ ไม่มีทางหาย

วิธีรักษา

๑. จะต้องทำใจให้เข้มแข็ง มีความมั่นใจ และบอกตนเองทุกวันว่า "เราต้องหาย ๆ"

๒. เลิกยึดมั่นว่าตนเป็นโรค

๓. ถ้านอนไม่หลับก็ใช้ยาช่วยบ้าง

๔. พยายามทำจิตใจให้เบิกบานทุกวัน ถ้ามีความวิตกกังวล หดหู่ ท้อแท้ กลัดกลุ้ม โรคจะไม่หาย

๕. ไม่ควรหยุดงานเพื่อรักษาตัว งานที่ทำ ถ้าทำมากพอใจ โรคยิ่งหายเร็ว

๖. ออกกำลังกายทุกวัน

๗. ต้องไถ่ถอนใจจากเรื่องของตัวเองให้มากที่สุด อย่าคิด และหมกมุ่นอยู่แต่ในเรื่องของตัวเอง

๘. ฝึกฝนความรัก หรือแผ่เมตตา ช่วยทุกข์ผู้อื่น ให้อภัยผู้อื่น

๙. ฝึกการหายใจให้เต็มปอด หายใจเข้าช้า ๆ ลึก ๆ หายใจออกไปจนสุด ทำช้า ๆ เข้าออก ๆ ให้กำหนดใจไว้ตามลมหายใจเข้าออก เมื่อหายใจเข้าก็ให้รู้ว่าหายใจเข้า หายใจออกก็ให้รู้ว่าหายใจออก

๑๐. สวดมนต์บ่อย ๆ ตั้งจิตเป็นสมาธิอยู่ในคำสวด จะทำให้ "ใจสบาย" เกิดโรคน้อย

๑๑. เจริญปัญญา ให้รู้เท่าสภาวธรรมตามความเป็นจริง ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสรรพสิ่งทั้งหลาย

แนวทางที่กล่าวมาทั้งหมด คือ "การบริหารกายและการบริหารจิต" ซึ่งแม้คนที่ไม่คิดว่าตนเป็นโรคชีวิต ก็ควรปฏิบัติเป็นประจำ เพราะเป็นแนวทางที่จะทำให้มีโรคน้อย อายุยืน ทำงานได้มาก นำความสุขมาสู่ตนและผู้อื่น

เหตุเกิดโรคก็ดี และวิธีรักษาโรคก็ดี ตามความเห็นของแพทย์ ดังได้ยกขึ้นกล่าวมา บ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของจิต และธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาว่า มีความสำคัญเพียงใด แม้แต่การเกิดโรคและวิธีรักษาโรค เพราะเรื่องตามที่แพทย์กล่าว ล้วนมีอยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งนั้น

เมื่อสัก ๒ – ๓ ปีมานี้เอง หนังสือพิมพ์นิวสวีค ลงข่าวว่า ศูนย์รักษาโรคมะเร็งที่เมืองบริสตอล ซึ่งรักษาโรคโดยร่างกายเอง ด้วยวิธีควบคุมอาหาร การทำสมาธิ การรักษาทางจิตและการบริหารกาย โดยไม่ใช้วิธีผ่าตัดหรือใช้ยาฆ่าเชื้อโรค ทำให้โรคมะเร็งหายได้ ชาวอังกฤษจึงหันมารักษาโรคด้วยวิธีนี้ ทั้ง ๆ ที่นับเป็นเวลานานมาแล้ว การรักษาแบบแผนโบราณ ไม่เป็นที่ยอมรับนับถือ แต่ขณะเดียวกันประชาชนก็เกิดความไม่มั่นใจ หลังจากการรักษาแบบแผนปัจจุบันไม่ได้ผลเป็นที่พอใจ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดศูนย์รักษาโรคแบบนี้ขึ้น และเป็นที่ยอมรับนับถือโดยทั่วไป ขณะนั้นมีแพทย์ในประเทศอังกฤษมากกว่า ๒,๕๐๐ ราย หันมารักษาโรคด้วยวิธีนี้ แพทย์อังกฤษรุ่นหลังมีความสนใจในการแพทย์

แขนงนี้กันมาก จากการสำรวจในขณะนั้นปรากฏว่า นักศึกษาแพทย์ร้อยละ ๘๐ มีความประสงค์ที่จะฝึกหัดรักษาโรคแขนงใหม่นี้

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การทำสมาธิก็ดี การรักษาจิตก็ดี การรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารก็ดี เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้เจริญกันมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว

นานมาแล้วขณะนั้นผมเป็น ก. พ. อยู่ ได้ไปพิจารณาปริมาณและคุณภาพของงานที่โรงพยาบาลโรคจิตแห่งหนึ่ง ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขขอยกฐานะแพทย์หัวหน้าโรงพยาบาลแห่งนั้นขึ้นเป็นผู้อำนวยการ โรงพยาบาลแห่งนั้นมีคนไข้โรคจิตอยู่ประมาณ ๓,๐๐๐ คน จึงได้สอบถามถึงสาเหตุที่คนเหล่านั้นเป็นโรคจิต หมอซึ่งเป็นจิตแพทย์บอกว่าส่วนมากประมาณร้อยละ ๙๖ เนื่องมาจากจิตใจของตนเองเป็นต้นเหตุ ที่เกิดจากความผิดปกติในทางร่างกายหรือจากสารพิษ ที่มีผลต่อจิตประสาทจนเป็นเหตุให้เกิดโรคจิตขึ้น มีจำนวนน้อยประมาณร้อยละ ๔ เท่านั้น

อันแสดงให้เห็นว่า ถ้าบุคคลเข้าถึงธรรมตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ในเรื่องจิต จนเรียกได้ว่าพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิตแล้ว ก็ยากที่จะเป็นโรคจิต โรคประสาทดังที่เป็นกันอยู่มากมายในขณะนี้ได้

พุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า "ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง" นั้นย่อมมิได้หมายความเฉพาะโรคทางวิญญาณอันเกิดจากกิเลส ตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้นไม่ ย่อมจะหมายความถึงโรคทางกายและโรคทางจิตตามธรรมดาด้วย เพราะไม่ว่าโรคทางใด ย่อมนำให้เกิดทุกข์ทรมานด้วยกันทั้งนั้น เนื่องจากกายกับจิต หรือรูปธรรมกับ

นามธรรมนั้นเป็นของคู่กัน อิงอาศัยกัน เกื้อกูลกัน และสัมพันธ์กัน กระทบถึงกันอยู่เป็นปกติวิสัย ไม่ว่าในทางดีหรือในทางร้ายอย่างไร

อย่าว่าแต่เรื่องโรคทางกายโรคทางจิตและโรคทางวิญญาณเลย แม้แต่เรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความมีอายุยืนของคนเราก็สำคัญอยู่ที่ "อำนาจจิต" ดังจะเห็นได้จากการที่มีการทดสอบจากผู้มีสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี และมีอายุยืน ๑๐๐ ปี ของนายแพทย์ เอส. เจ. วัน เพนท์ แล้วกล่าวไว้นานมาแล้วว่า "บรรดาบุคคลอายุ ๑๐๐ ล้วนมีภาวะแห่งจิตตรงกันอย่างหนึ่งคือ มีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะมีชีวิตอยู่ในโลก ถ้าบุคคลรู้จักใช้ "อำนาจจิต" เข้าส่งเสริมร่างกายและจิตใจแล้ว ผู้ชายอาจมีอายุถึง ๒๕๐ ปี และผู้หญิงอาจมีอายุถึง ๒๐๐ ปี เพราะผู้ชายแข็งแรงกว่าผู้หญิงโดยธรรมชาติ"

ซึ่งเรื่องนี้แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคยตรัสกับพระอานนท์ถึงอำนาจแห่งความปรารถนาของจิตและอำนาจแห่งธรรมไว้ว่า

"อานนท์ อิทธิบาท ๔ ประการ อันบุคคลใดเจริญ ทำให้มาก ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่รองรับ ให้เกิดขึ้นมั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ปรารภหนักแน่นแล้ว เมื่อบุคคลนั้นปรารถนา เขาพึงตั้งอยู่ได้กัปหนึ่ง หรือยิ่งกว่ากัปหนึ่ง"

"อานนท์ อิทธิบาท ๔ ประการนั้น อันตถาคตนี้แลได้เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นดุจที่รองรับ ให้เกิดขึ้นมั่นคงแล้ว อบรมทั่วถึงดีแล้ว ปรารภหนักแน่นแล้ว ถ้าตถาคตปรารถนา ตถาคตพึงตั้งอยู่ได้กัปหนึ่ง หรือยิ่งไปกว่ากัปหนึ่งดังนี้"

วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ในสมัยปัจจุบัน ก็ยอมรับว่าจิตมีความสำคัญแก่กายอย่างยิ่ง โดยเมื่อจิตมีความปรารถนาอันแรงกล้าไปในทางใดแล้ว อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายก็จะปรับตัวไปตามอำนาจความปรารถนาของจิตนั้น

ซึ่งเรื่องนี้พอจะสังเกตเปรียบเทียบและอนุมานได้จากความเป็นอยู่ในชีวิต ในชีวิตประจำวันของเราว่าปกติทุกอย่างย่อมเป็นไปตามอำนาจจิตปรารถนาทั้งนั้น ไม่ว่าการคิด การพูด และการทำอะไร

มนุษย์มีกายกับจิตเป็นของคู่กัน พุทธศาสนสุภาษิตมีว่า "โลกอันจิตย่อมนำไป" แสดงให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกมนุษย์และตัวมนุษย์นั้น จะเป็นไปร้ายดีอย่างไร ย่อมเป็นไปตามอำนาจของสิ่ง ๆ เดียวคือ "จิต" ที่จะนำให้เป็นไป จิตจึงมีความสำคัญที่สุดไม่ว่าทางใด ไม่ว่าการคิด การพูด และการทำอะไร เพราะปกติแล้วจิตย่อมยังให้เป็นไปตามอำนาจที่จิตปรารถนาทั้งนั้นนั่นเอง

หลักธรรมมีอยู่ว่า มนุษย์เมื่อกิเลสเกิดขึ้น จิตก็จะขุ่นมัว ความคิดก็จะชั่ว คำพูดก็จะชั่ว การกระทำก็จะชั่ว และความทุกข์ก็จะตามมา เมื่อกิเลสไม่เกิดขึ้น จิตก็จะผ่องใส ความคิดก็จะดี คำพูดก็จะดี การกระทำก็จะดี และความสุขก็จะตามมา ทั้งนี้ย่อมจะสังเกตและพิสูจน์ได้จากตัวของตัวเอง และจากผู้อื่นในชีวิตประจำวันทั้งของตัวเองและสังคมมนุษย์อันเป็นสัจธรรม

เนื่องจากจิตมีความสำคัญที่สุดดังกล่าว หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์เห็นความสำคัญของจิต ให้รักษาจิต ให้สำรวมจิต ให้เพ่งจิต และให้ฝึกฝนอบรมจิตของตนให้บริสุทธิ์ผุดผ่องใส

ถึงซึ่งสันติสุข เป็นจิตเกษมปราศจากทุกข์ จากกิเลสเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองต่ำทรามนำทุกข์มาสู่ตน โดยสรุปคำสอนลงที่การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส จนปราศจากกิเลส

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "โลกก็ดี เหตุเกิดโลกก็ดี ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี ทางปฏิบัติให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี ตถาคตบัญญัติไว้ในกายยาวประมาณวาหนึ่ง ซึ่งมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ" คำว่า "โลก" ในที่นี้ย่อมหมายความถึงทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งเรียกว่าอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคนั่นเอง ซึ่งเท่ากับทรงเน้นให้เห็นความสำคัญอย่างยิ่ง อันเกี่ยวกับการศึกษา การปฏิบัติ และผลของการปฏิบัติธรรมที่มีอยู่ในร่างกายและจิตใจของมนุษย์นั่นเอง ฉะนั้น การศึกษาธรรมก็ดี การปฏิบัติธรรมก็ดี ผลของการปฏิบัติธรรมก็ดี ตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้นั้น จึงจำต้องอาศัยตัวเราเป็นเครื่องศึกษาปฏิบัติทดสอบและพิสูจน์ประกอบไปด้วยพร้อมกันเป็นสำคัญ จึงจะรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และเหตุที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่าอย่าเพิ่งเชื่อตามบุคคลอื่น อย่าเพิ่งเชื่อด้วยเหตุที่ว่าผู้นี้เป็นครูของเรา หรืออย่าเพิ่งเชื่อโดยเหตุที่ว่าคำกล่าวนั้นมีอยู่ในตำรา จะต้องพิจารณาดูให้เห็นตามที่เป็นจริงด้วยสติปัญญาของตนแล้วจึงเชื่อตามเหตุตามผลนั้น ก็น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้นั่นเอง

ธรรมทั้งหลายที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้นย่อมถึง

ที่สุดลงที่อริยสัจ ๔ นี้เอง อริยสัจ ๔ จึงเป็นธรรมสูงสุดและสมบูรณ์ที่สุด ถูกต้องตามหลักวิชาที่สุด ไม่เฉพาะแต่เพื่อเป็นทางบรรลุมรรคผลนิพพาน หรือเพื่อความพ้นทุกข์ในทางธรรมเท่านั้น แม้ในทางโลกก็สามารถนำไปเป็นหลักปรับใช้ได้ทุกทางและทุกกรณี ซึ่งถ้าจะเปรียบเทียบกับหลักวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์อันเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ ทุกข์เปรียบเสมือนโรค สมุทัยก็เปรียบเสมือนเหตุเกิดโรค นิโรธก็เปรียบเสมือนภาวะที่หายสนิทจากโรค มรรคก็เปรียบเสมือนทางที่รักษาโรคจนหายสนิทฉันใด อริยสัจ ๔ ก็ฉันนั้น

ทุกข์คืออะไร สมุทัยเหตุเกิดทุกข์มีอย่างไร นิโรธความดับทุกข์เป็นอย่างไร มรรคทางให้ถึงความดับทุกข์มีอย่างไร พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้โดยสมบูรณ์ทุกประการ

มีพุทธศาสนสุภาษิตเปรียบเทียบไว้ว่า "ต้นไม้เมื่อรากยังมั่นคงไม่มีอุปัทวะ แม้ถูกตัดแล้วย่อมงอกได้อีกฉันใด ทุกข์นี้เมื่อตัณหานุสัยยังไม่ถูกกำจัด ย่อมเกิดร่ำไปฉันนั้น"

ตามที่ผมนำเอาความเห็นของแพทย์สมัยปัจจุบันและธรรมบางประการของพระพุทธศาสนามากล่าวประกอบกับเรื่อง ๓ โรค ต้องพึ่งธรรมรักษาของท่านพุทธทาสภิกขุในวันนี้นั้น นอกจากเพื่อประโยชน์ในทางสุขภาพกายสุขภาพจิตและความมีอายุยืนแล้ว ก็ใคร่ที่จะให้เห็นว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดเพียงใด ไม่ใช่แต่เพียงเป็นสัจธรรม เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน เพื่อความพ้นทุกข์ในทางธรรมเท่านั้นก็หาไม่ แม้แต่ในทางโลกก็เป็นน้ำอมฤต เป็นอาหารของจิต เป็นยาป้องกันโรค เป็นยารักษาโรค และเป็นยาอายุวัฒนะ ที่ประเสริฐอย่างไร

ในที่สุดนี้ ผมขอจบลงที่คำคำเดียวว่า "ทุกข์" อันมีมูลเหตุมาจากโรคทางวิญญาณ ซึ่งเกิดจากกิเลสเครื่องทำจิตให้เศร้าหมองต่ำทราม อันได้แก่ ราคะ โทสะ โมหะ นั่นเอง เป็นมูลเหตุสำคัญที่สุดของโรคทางกายและโรคทางจิต ทางที่จะบรรเทาทุกข์และดับทุกข์ได้นั้น จำต้องอาศัยอริยมรรคมีองค์ ๘ ทางประเสริฐให้ถึงความดับ "ทุกข์" ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เป็นทางปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งอริยสัจธรรม

อันรสธรรมนั่นแหละน้ำอมฤต ได้ดื่มแล้วชื่นจิตพิศวง ดับทุกข์โศกโรคภัยหายพะวง รสสดชื่นยืนยงคงชื่นบาน

อมฤตจักสัมฤทธิ์เพราะจิตว่าง จากกิเลสต่าง ๆ ทุกสถาน จิตสงบสว่างและสะอาดปราศบ่วงมาร จึ่งเบิกบานนิรทุกข์สุขกายใจ

จิตสิ้นอาสวะแล้ว จิตเกษม
มีแต่ญาณศานติเปรม ประเสริฐแท้
ราคะโทสะโมหะไม่เล็ม ก่อทุกข์ อีกนอ
สภาพธรรมะฉะนี้แล้ เที่ยงแท้นฤพาน

จิตปรารถนาอยู่ยั้ง ยืนยง
อิทธิบาทสี่มั่นคง เพรียบพร้อม
ชีวิตอาจดำรง ถึงกัป
พุทธพจน์นี้ควรน้อม ปฏิบัติพร้อมกายใจ

บริหารกายเพื่อให้ แข็งแรง
บริหารจิตให้เข้มแข็ง ผ่องแผ้ว
บริหารอารมณ์เพื่อจรัสแสง ส่องสุข นิตย์แล
เป็นประจำได้แล้ว อยู่ได้ยิ่งร้อยฉนำ

แก่อายุแต่ไร้ โรคภัย
สมองสติปัญญาไม่ไถล แจ่มแจ้ง
กายไม่งกเงิ่นใจ ยังหนุ่ม
แก่ดังนี้ไม่แล้ง ประโยชน์ล้ำบำเพ็ญ.

สวัสดี

บท ๕
คติธรรมนำชีวิตให้ประเสริฐ

โดย

พล.ต.ต. อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

ตอน ๑

■ โคลงไขมงคลภาษิต ■

โคลงไขมงคลสูตรนี้ อรรถสิทธิ์
สิทธิสุนทรลิขิต เทอดไว้
เป็นพุทธภาษิต ค่าเลิศ ล้ำนอ
ใครปฏิบัติจักได้ ประโยชน์ล้นคณนา

มงคล สิ่งที่นำมาซึ่งความสวัสดี ความสุข ความเจริญ
สูตร ข้อความที่ร้อยกรองขึ้นไว้อย่างย่อ ๆ

มงคลสูตร

–๑–

อเสวนา จ พาลานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การไม่คบพาล เป็นอุดมมงคล

คบพาลพาลจักโน้ม นำจิต
ให้ประพฤติทุจริต ทั่วถ้วน
เพราะพาลวิสัยติด ทางชั่ว
คิดพูดทำจึ่งล้วน ทุจริตถ้วนไตรทวาร

พาล	คนชั่วร้าย คนเกเร
วิสัย	ลักษณะที่เป็นอยู่
ทุจริต	ประพฤติชั่ว คดโกง
ไตรทวาร	กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
พุทธศาสนสุภาษิต	นตฺถิ พาเล สหายตา ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล ยํ เว เสวติ ตาทิโส คบคนใด ก็เป็นเช่นคนนั้นแล ทุกฺโข พาเลหิ สงฺคโม สมาคมกับคนพาลนำทุกข์มาให้

– ๒ –

ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การคบบัณฑิต เป็นอุดมมงคล

คบบัณฑิตบัณฑิตจักน้อม นำจิต
ให้ประพฤติสุจริต ทั่วถ้วน
เพราะบัณฑิตวิสัยติด ทางชอบ
คิดพูดนำจึ่งล้วน สุจริตถ้วนไตรทวาร

บัณฑิต นักปราชญ์ ผู้มีปัญญา

สุจริต ประพฤติชอบตามคลองธรรม หมายถึง ประพฤติด้วยตั้งใจดี และประพฤติซื่อตรงต่อความดีด้วย

ไตรทวาร กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต

พุทธศาสนสุภาษิต อนตฺถํ ปริวชฺเชติ อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺฑิโต บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ นยํ นยติ เมธาวี คนมีปัญญาย่อมแนะนำในทางที่ควรแนะนำ

— ๓ —

ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นอุดมมงคล

การบูชาผู้ที่ ควรบูชา นั้นนา
เสมือนดั่งนำมงคลมา ใส่เกล้า
เพราะท่านก่อปรด้วยคุณา กรอเนก
ยิ่งพระอริยเจ้า ยิ่งล้ำมงคล

บูชา สักการะด้วยความเคารพนับถือ ให้ด้วยความเคารพนับถือ

คุณากร บ่อเกิดแห่งความดี

พระอริยเจ้า พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

พุทธศาสนสุภาษิต ปูชโก ลภเต ปูชํ ผู้บูชา ย่อมได้รับบูชา สกฺกตฺวา สกฺกโต คนทำสักการะ ย่อมได้รับสักการะ

– ๔ –

ปฏิรูปเทสวาโส　　　เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การอยู่ในถิ่นที่สมควร　　　เป็นอุดมมงคล

ศิลปิ่นอยู่ป่าให้　　　ใครชม
ประโยชน์อภิรมย์　　　มอดไหม้
ปฏิรูปเทสสม　　　สำเหนียก ไว้เทอญ
ไม่เช่นนั้นจักไร้　　　ประโยชน์ซ้ำลำเค็ญ

– ๕ –

ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา　　　เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความเป็นผู้มีความดีที่ทำไว้ก่อน　　　เป็นอุดมมงคล

ความดีที่กอปรไว้　　　ก่อนมา
ย่อมจักส่งผลปรา-　　　กฏให้
ได้รับซึ่งอิฏฐา-　　　รมณ์รื่น
ตามกฎแห่งกรรมไส้　　　เที่ยงแท้นิรันดร์

อิฏฐารมณ์ น่าปรารถนา เป็นที่พอใจ ต้องใจ น่ารัก น่าบันเทิง

พุทธศาสนสุภาษิต กมฺมุนา วตฺตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ โมทติ โส โมทติ โส ปโมทติ ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน ผู้ทำบุญแล้วย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้วก็บันเทิง ชื่อว่าย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตนแล้ว ย่อมบันเทิงปราโมทย์

– ๖ –

อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การตั้งตนไว้ชอบ เป็นอุดมมงคล

ผู้ตั้งตนมั่นไว้ ทางชอบ
ก็เสมือนมีกรอบ เกราะกั้น
มิให้สิ่งชั่วครอบ งำจิต ได้นอ
เว้นชั่วทำชอบนั้น แน่แท้ทางเจริญ

พุทธศาสนสุภาษิต ธมฺมกาโม ภวํ โหติ ผู้ชอบธรรมเป็นผู้เจริญ
ธมฺมเทสฺสี ปราภโว ผู้ชังธรรมเป็นผู้เสื่อม

– ๗ –

พาหุสจฺจํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความเป็นผู้สดับฟังมาก เป็นอุดมมงคล
เรียนมากรู้มากได้ กำไร
จักคิดพูดทำใด ถูกถ้วน
เมื่อการลุล่วงไป ไม่ผิด พลาดเอย
ทุกสิ่งที่มุ่งล้วน จักได้ดังใจ

พุทธศาสนสุภาษิต พหุสฺสุตํ อุปาเสยฺย สุตญฺจ น วินาสเยตํ มูลํ พฺรหฺมจริยสฺส ตสฺมา ธมฺมธโร สิยา พึงนั่งใกล้ผู้เป็นพหูสูต และไม่พึงทำสุตะให้เสื่อม สุตะนั้นเป็นรากแห่งพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้น ควรเป็นผู้ทรงธรรม สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา สุวิชาโน ภวํ โหติ ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ

– ๘ –

สิปฺปํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความฉลาดในศิลป เป็นอุดมมงคล
การคิดทำพูดถ้า มีศิลป์
ประโยชน์ที่จงจินต์ จักได้
ศิลปะค่าโศภิน เลอโลก
จุ่งมุ่งศึกษาไว้ ควบใช้คู่วิชา

ศิลป ฝีมือ การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงาม น่าพึงชม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ

จินต์ คิดนึก

วิชา ความรู้ที่ได้ด้วยการเล่าเรียน หรือด้วยการฝึกฝน

พุทธศาสนสุภาษิต สาธุ โข สิปฺปกํ นาม อปิ ยาทิสกีทิสํ ขึ้นชื่อว่าศิลปะ แม้อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ กิจฺฉา วุตฺติ อสิปฺปสฺส ความเป็นไปของคนไร้ศิลปะ ย่อมฝืดเคือง อนุปาเยน โย อตฺถํ อิจฺฉติ โส วิหญฺญติ ผู้มุ่งประโยชน์โดยไร้อุบาย (คือศิลป) ย่อมลำบาก

– ๙ –

วินโย จ สุสิกฺขิโต **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
วินัยที่ศึกษาดีแล้ว **เป็นอุดมมงคล**

วินัยกำกับทั้ง **กายจิต**
ให้พูดทำและคิด **ถูกต้อง**
เพื่อตนหมู่ชนสถิต **อยู่สุข สราญแฮ**
หากต่างประพฤติพ้อง **จักให้สบสันต์**

วินัย การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบัญญัติ ข้อปฏิบัติ ข้อบังคับอันดี

สันติ ความสงบ สันติภาพ

— ๑๐ —

สุภาสิตา จ ยา วาจา	เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
วาจาสุภาษิต	เป็นอุดมมงคล
วาจาดีชั่วนั้น	ให้ผล แผกนอ
ดีจักผูกมิตรชน	ทุกชั้น
ชั่วจักประหารตน	และหมู่ คณะนา
วาจาสุภาษิตนั้น	ค่าพ้นพรรณนา

สุภาษิต คำพูดที่ถือเป็นคติ ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว กล่าวเหมาะแก่กาล กล่าวจริง กล่าวสุภาพ กล่าวมุ่งประโยชน์ กล่าวด้วยเมตตาจิต

ประหาร การล้าง การผลาญ การทำลาย การฆ่า

พรรณนา กล่าวเป็นเรื่องเป็นราวอย่างละเอียด

พุทธศาสนสุภาษิต โมกฺโข กลฺยาณิยา สาธุ เปล่งวาจางามยังประโยชน์ให้สำเร็จ มุตฺวา ตปติ ปาปิกํ คนเปล่งวาจาชั่วย่อมเดือดร้อน หทยสฺส สทิสี วาจา วาจาเช่นเดียวกับน้ำใจ

— ๑๑ —

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ	เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การบำรุงบิดามารดา	เป็นอุดมมงคล

ลูกนั้นพ่อแม่ให้ กำเนิด
มีอุปการะแต่เกิด จวบม้วย
บุตรธิดาจึ่งควรเทิด ทูนท่าน
และสนองท่านด้วย สิ่งล้วนควรสนอง

พุทธศาสนสุภาษิต พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร มารดาบิดาท่านว่าเป็นพรหม (ของบุตร) โย จ ปุตฺตานมสฺสโว บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ เอวํ กิจฺฉาภโต โปโส ปิตุ อปริจารโก ปิตริ มิจฺฉาจริตฺวาน นิรยํ โส อุปปชฺชติ ผู้ที่มารดาบิดาเลี้ยงมาได้โดยยากอย่างนี้ ไม่บำรุง (มารดาบิดา) ประพฤติผิดใน (มารดาบิดา) ย่อมเข้าถึงนรก

— ๑๒ —

ปุตฺตสงฺคโห เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การสงเคราะห์บุตร เป็นอุดมมงคล

บุตรจักรับช่วงผู้ สืบสกุล เรานอ
สงเคราะห์ด้วยการุณย์ จุ่งถ้วน
ให้ศิลป์ศาสตร์เป็นทุน ต่อสรรพ สิ่งนา
ความสุขความเจริญล้วน สำเร็จได้ด้วยปัญญา

พุทธศาสนสุภาษิต ปญฺญา นรานํ รตนํ ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน, ปุตฺตา วตฺถุ มนุสฺสานํ บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย ปญฺญาว ธเนน เสยฺโย ปัญญาเทียวประเสริฐกว่าทรัพย์ ปญฺญาชีวึชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ ปราชญ์ กล่าวผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า เป็นอยู่ประเสริฐสุด

— ๑๓ —

ทารสฺส สงฺคโห เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การสงเคราะห์ภริยา เป็นอุดมมงคล

สามีเป็นหลักตั้ง ครอบครัว
สงเคราะห์ภริยาตัว จุ่งถ้วน
เพื่อพันผูกเมียผัว และลูก
อยู่ร่วมด้วยสุขล้วน ห่างข้างทางระทม

ระทม ช้ำใจ ระบมใจ ทุกข์ใจ ขมขื่น

พุทธศาสนสุภาษิต ภตฺตา ปญฺญาณมิตฺถิยา สามีเป็นเครื่องปรากฏของสตรี, ภริยา ปรมา สขา ภริยาเป็นเพื่อนสนิท พหุนํ วต อตฺถาย สปฺปญฺโญ ฆรมาวสํ ผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือน เพื่อประโยชน์แก่คนมาก อิตฺถี ภณฺฑานมุตฺตมํ สตรีเป็นสูงสุดแห่งภัณฑะ

ทั้งหลาย ภตฺตญฺจ ครุโน สพฺเพ ปฏิปูเชนฺติ ปณฺฑิตา ภริยาผู้ฉลาด ย่อมนับถือสามี และคนควรเคารพทั้งปวง

— ๑๔ —

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

การงานไม่อากูล เป็นอุดมมงคล

การงานทิ้งหอดไว้ อากูล

มิแต่จักเพิ่มพูน เกียจคร้าน

ที่สุดจักอาดูร สู่ทุกข์ เทวษเฮย

เพราะมรรคผลทุกด้าน จักต้องมลายลง

อากูล	วุ่นวาย สับสน ยุ่งเหยิง คั่งค้าง
อาดูร	เดือดร้อน ทนทุกขเวทนาทั้งกายและใจ
เทวษ	การคร่ำครวญ ความลำบาก
มรรคผล	ทางแห่งผลประโยชน์
มลาย	แตก ตาย ทำลาย
พุทธศาสนสุภาษิต	โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรเลว พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี แต่ผู้ปรารภความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้นั้น วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร อกิลาสุ วินฺเท หทยสฺส สนฺตึ คนไม่เกียจคร้าน พึงได้ความสงบใจ

– ๑๕ –

ทานํ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
การให้ปัน **เป็นอุดมมงคล**

การให้เป็นเหตุให้ **ผูกมิตร ไว้แล**
ผู้ที่ให้ก็จิต **ผ่องแผ้ว**
มิตรจิตมิตรใจคิด **ตอบต่อ กันนา**
ให้ประโยชน์ยิ่งแล้ว **นั้นต้องกองกุศล**

พุทธศาสนสุภาษิต สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ ผู้ให้ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ ททโต ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ บุญของผู้ให้ย่อมเจริญ โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก มหาปุริสภาวสฺส ลกฺขณํ กรุณาสโห อัชฌาสัยที่ทนไม่ได้เพราะกรุณาเป็นลักษณะของมหาบุรุษ มนาปทายี ลภเต มนาปํ อคฺคสฺส ทาตา ปุนคฺคํ วรสฺส ทาตา วรลาภี จ โหติ เสฏฺฐนฺทโท เสฏฺฐมุเปติ จานํ ผู้ให้ของชอบใจ ย่อมได้ของชอบใจ ผู้ให้ของเลิศ ย่อมได้ของเลิศ ผู้ให้ของดี ย่อมได้ของดี ผู้ให้ของประเสริฐ ย่อมถึงฐานะอันประเสริฐ

— ๑๖ —

ธมฺมจริยา **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
การประพฤติธรรม **เป็นอุดมมงคล**

ธรรมะสอนให้ละ **อกุศล**
เว้นเบียดเบียนตนคน **อื่นสิ้น**
ให้เจริญกุศลจน **จิตผ่อง กิเลสแล**
ผู้ประพฤติได้ไม่หวั่น **จักสิ้นทุกข์ภัย**

ธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พระพุทธเจ้าท่านตรัสเป็นหลักไว้ว่า "สพฺพปาปสฺส อกรณํ, กุสลสฺสูปสมฺปทา, สจิตฺตปริโยทปนํ, เอตํ พุทฺธานสาสนํ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว นี้เป็นตัวพระพุทธศาสนา"

อกุศล ความชั่ว บาป

กุศล สิ่งที่ดี ที่ชอบ บุญ

— ๑๗ —

ญาตกานญฺจ สงฺคโห **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
การสงเคราะห์ญาติ **เป็นอุดมมงคล**

อนุเคราะห์สังเคราะห์นั้น **เป็นธรรมดา โลกนา**
ยิ่งญาติควรนำพา **ช่วยให้**
ได้สมดั่งปรารถนา **ในสิ่ง ชอบเฮย**
เท่าที่จักช่วยได้ **ดังนี้จำเริญ**

พุทธศาสนสุภาษิต ธีโร โภเค อธิคมฺม สงฺคณฺหาติ จ ญาตเก ปราชญ์ ได้โภคทรัพย์แล้วย่อมสงเคราะห์ญาติ ธีโร โภเค อธิคมฺม สงฺคณฺหาติ จ ญาตเก เตน โส กิตฺตึ ปปฺโปติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ ผู้มีปรีชาได้โภคะแล้วย่อมสงเคราะห์หมู่ญาติ เพราะการสงเคราะห์นั้น เขาย่อมได้เกียรติ ละไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ สาธุ สมฺพหุลา ญาตี ญาติมากหลายยังประโยชน์ให้สำเร็จ วิสฺสาสปรมา ญาตี ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง

— ๑๘ —

อนวชฺชานิ กมฺมานิ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
กรรมที่ปราศจากโทษ **เป็นอุดมมงคล**

ทำกรรมใดย่อมได้ **ผลสนอง**
ตามเหตุที่ตนปอง **กอปรไว้**
กฎกรรมนี้เป็นของ **ที่เที่ยง แท้เอย**
กรรมที่ปราศโทษไซร้ **ย่อมให้คุณสนอง**

พุทธศาสนสุภาษิต ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว

– ๑๙ –

อารตี วิรตี ปาปา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การงดเว้นจากบาป เป็นอุดมมงคล

บาปมีแต่จักให้ สบทุกข์
จงงดเว้นอย่าคลุก เกลือกกลั้ว
บุญดอกจักนำสุข มาสู่ ตนนอ
จงกอปรบุญเป็นรั้ว ปิดกั้นบาปกรรม

บาป มลทิน โทษ ความทุกข์ ความชั่วร้าย อกุศล
บุญ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข
กอปร ประกอบ
พุทธศาสนสุภาษิต อตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ ตนทำบาปเองย่อมเศร้าหมองเอง อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ ตนไม่ทำบาปเอง ย่อมหมดจดเอง อตฺตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา น นํ ปาเปน สํยุเช ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรประพฤติตนนั้นด้วยความชั่ว ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ ความชั่ว

ย่อมเผาผลาญในภายหลัง ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย ความสั่งสมบาปนำทุกข์มาให้ สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย ความสั่งสมขึ้นซึ่งบุญนำสุขมาให้

– ๒๐ –

มชฺชปานา จ สญฺญโม　　เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา　　เป็นอุดมมงคล

น้ำเมาใครเกลือกกล้ำ　　ดื่มมัน
กายจิตมีแต่ผัน　　สู่ร้าย
บั่นทอนสถาบัน　　ทุกอย่าง สิ้นแล
ที่สุดตอนสุดท้าย　　มักม้วยด้วยมัน

น้ำเมา　　กล่าวโดยหลัก และโดยเปรียบเทียบย่อมหมายถึงของเมาและสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด

– ๒๑ –

อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ　　เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความไม่ประมาทในธรรม　　เป็นอุดมมงคล

ประมาทในธรรมนั้น　　เป็นความ เสื่อมนอ
ระวังมั่นและพยายาม　　ชอบไว้
เพ่งปฏิบัติธรรมตาม　　พุทธพจน์ ถ้วนเทอญ
ผู้ที่ถึงธรรมได้　　จักไร้ทุกข์แล

ปัจฉิมพจน์ พระพุทธเจ้าตรัสคำสุดท้าย ก่อนเสด็จดับขันธ-ปรินิพพานว่า "ขยวยธมฺมา สงฺขารา สิ่งปรุงแต่งทั้งหลาย มีแต่การเสื่อมสิ้นเป็นธรรมดา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ ท่านทั้งหลาย จงถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท"

พุทธศาสนสุภาษิต อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปุลํ สุขํ ผู้ไม่ประมาทพินิจอยู่ย่อมถึงสุขอันไพบูลย์ ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ ธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย

– ๒๒ –

คารโว **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
ความเคารพ **เป็นอุดมมงคล**

ความเคารพนอบน้อม ต่อกัน
คือเครื่องสมานฉันท์ พรักพร้อม
เคารพรัตนตรัยอัน ดิลกโลก นั้นฤๅ
คือเครื่องเหนี่ยวมโนน้อม มั่นไว้ในธรรม

ฉันท์ ความพอใจ ความรักใคร่ ความชอบใจ ความยินดี
พรักพร้อม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
รัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ดิลก เลิศ ยอด เฉลิม

พุทธศาสนสุภาษิต ครุ โหติ สคารโว ผู้เคารพย่อมมีผู้เคารพ ยสฺส สพฺรหฺมจารีสุ คารโว นูปลพฺภติ อารกา โหติ สทฺธมฺมา นภํ ปฐวิยา ยถา ผู้ใดไม่เคารพในเพื่อนพรหมจารี ผู้นั้นย่อมห่างไกลจากพระสัท-ธรรมเหมือนฟ้ากับดินฉะนั้น เย วุฑฺฒมปจายนฺติ นรา ธมฺมสฺส โกวิทา ทิฏฺเจ ธมฺเม จ ปาสํสา สมฺปราโย สุคฺคติ นรชนเหล่าใดฉลาดในธรรม นอบน้อมคนผู้เจริญ นรชนเหล่านั้นย่อมมีความสรรเสริญในปัจจุบันนี้ และมีสุคติเบื้องหน้า มทนิมฺมทนํ โสกนุทํ สํสารปริโมจนํ สพฺพทุกฺขกฺขยํ มคฺคํ สกฺกจฺจํ ปฏิปชฺชถ ท่านทั้งหลายจงดำเนินตามทางที่สร่างความเมา บรรเทาความโศก เปลื้องสงสารเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวงโดยความเคารพเถิด

— ๒๓ —

นิวาโต	**เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
ความไม่เย่อหยิ่ง	**เป็นอุดมมงคล**
เย่อหยิ่งมีแต่ให้	**คนชัง**
ต่างจักคิดหันหลัง	**คบค้า**
มิตรหายศัตรูหลั่ง	**พูนเพิ่ม**
คนที่คนนับหน้า	**นั้นต้องสุภาพชน**

เย่อหยิ่ง จองหองเกินฐานะ

นับหน้า นับหน้าถือตา นับถือ

สุภาพชน คนเรียบร้อย อ่อนโยน ประพฤติดีละมุนละม่อม

พุทธศาสนสุภาษิต ปริภูโต มุทุ โหติ เป็นคนอ่อนแอก็ถูกเขาดูหมิ่น อติติกฺโข จ เวรวา เป็นคนแข็งกระด้างก็มีเวร อุเปกฺขโก สทา สโต น โลเก มญฺญตี สมํ น วิเสสี น นีเจยฺโย ตสฺส โย สนฺติ อุสฺสทา ผู้วางเฉย มีสติทุกเมื่อ ไม่สำคัญตนว่าเสมอเขา ว่าดีกว่าเขา ว่าต่ำกว่าเขาในโลก ผู้นั้นชื่อว่าไม่มีกิเลสเครื่องฟูขึ้น

– ๒๔ –

สนฺตุฏฺฐี	**เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
ความสันโดษ	**เป็นอุดมมงคล**

รู้สันโดษจักให้ ใจสบาย
สันโดษมิได้หมาย หยุดยั้ง
ในอันจักขวนขวาย สิ่งชอบ ธรรมนา
เพียงแต่ให้มุ่งรั้ง จิตบ้างหางอบาย

สันโดษ ความพอใจเท่าที่มีอยู่ตามฐานะของตน ความยินดีเฉพาะสิ่งที่มีอยู่โดยชอบ

อบาย ปราศจากความสุขความเจริญ, ความฉิบหาย ความทุกข์

พุทธศาสนสุภาษิต สนฺตุฏฺฐี ปรมํ ธนํ ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต ความสงัดของผู้สันโดษ มีธรรมปรากฏเห็นอยู่ นำสุขมาให้

— ๒๕ —

กตญฺญุตา **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
ความเป็นผู้กตัญญู **เป็นอุดมมงคล**

การกตัญญูต่อผู้ **มีคุณ**
เสมือนช่วยค้ำจุน **โลกไว้**
ให้มีจิตเกื้อการุณย์ **ระหว่าง กันนา**
ผู้กตัญญูเองไซร้ **ก็ได้ดีสนอง**

กตัญญู รู้อุปการะที่ท่านทำให้ เป็นคำคู่กับกตเวที
กตเวที สนองคุณท่าน เป็นคำคู่กับกตัญญู
พุทธศาสนสุภาษิต นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี โย ปุพฺเพ กตกลฺยาโณ กตตฺโถ นาวพุชฺฌติ ตสฺส ปลุชฺชนฺติ เย โหนฺติ อภิปตฺถิตา ผู้ใด อันผู้อื่นทำความดี ทำประโยชน์ให้ในกาลก่อน แต่ไม่รู้สึก (คุณของเขา) ประโยชน์ที่ผู้นั้นปรารถนา ย่อมฉิบหาย โย ปุพฺเพ กตกลฺยาโณ กตตฺโถ มนุพุชฺฌติ

อตฺถา ตสฺส ปวฑฺฒนฺติ เย โหนฺติ อภิปตฺถิตา
ผู้ใด อันผู้อื่นทำความดี ทำประโยชน์ให้ในกาลก่อน ย่อมสำนึก (คุณของเขา) ได้ประโยชน์ที่ผู้นั้นปรารถนาย่อมเจริญ

— ๒๖ —

กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
การฟังธรรมตามกาล เป็นอุดมมงคล

พุทธธรรมสอนสั่งให้ เว้นชั่ว
ประพฤติชอบเพื่อตัว สุขพร้อม
รักษาจิตมิให้มัว ผุดผ่อง
ฟังธรรมธรรมจักน้อม จิตให้ถึงธรรม

— ๒๗ —

ขนฺตี เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
ความอดทน เป็นอุดมมงคล

การใดจะสำเร็จได้ สมหวัง
ความอดทนเป็นพลัง เร่งรู้
ครามีเหตุกระทบกระทั่ง รู้อด ทนนอ
สรรพสิ่งอดทนสู้ จักให้สมหวัง

พุทธศาสนสุภาษิต ขนฺติ ธีรสฺสลงฺกาโร ขนฺติ ตโป ตปสฺสิโน ขนฺติ พลํ ว ยตีนํ ขนฺติ หิตสุขาวหา ขันติเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ ขันติเป็นตบะของผู้พากเพียร ขันติเป็นกำลังของนักพรต ขันตินำประโยชน์สุขมาให้

– ๒๘ –

โสวจสฺสตา **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
ความเป็นผู้ว่าง่าย **เป็นอุดมมงคล**

คนว่ายากมักรั้น **ตะแบง**
ใครตักเตือนก็แข็ง **แข่งข้อ**
รู้ผิดก็ตะแคง **ข้างใส่**
ใครต่อใครจึ่งท้อ **ปล่อยให้กรรมสนอง**

กรรม ความชั่วร้าย บาป อกุศล
สนอง ตอบแทน โต้ตอบ รองรับ

– ๒๙ –

สมณานญฺจ ทสฺสนํ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
การเห็นสมณะ **เป็นอุดมมงคล**

สมณะได้แก่ผู้ **สงบ**
กายจิตวาจาครบ **สงบถ้วน**
เนื่องจากจัดเจนจบ **ในพุทธ ธรรมนอ**
สมณะจึ่งดีล้วน **จุ่งได้เสวนา**

พุทธศาสนสุภาษิต โย จ สเมติ ปาปานิ อณุํถูลานิ สพฺพโส สมิตตฺตา หิ ปาปานํ สมโณติ ปวุจฺจติ ผู้ใดระงับบาปใหญ่น้อยได้ด้วยประการทั้งปวง ท่านเรียกผู้นั้นว่าสมณะ เพราะเป็นผู้ระงับบาปได้ ตํ พฺรูหิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตาริ โส วิสตฺติกํ เราเรียกผู้ไม่เยื่อใยในกามทั้งหลายนั้นว่าผู้สงบ, เขาไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งหลาย ข้ามตัณหาเป็นเหตุพล่านไปได้แล้ว สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโน ท่านผู้พ้นแล้ว เพราะรู้ชอบ ผู้สงบระงับคงที่ย่อมมีใจสงบ มีวาจาและการงาน (กาย) สงบ

— ๓๐ —

กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

การสนทนาธรรมตามกาล เป็นอุดมมงคล

สนทนาธรรมจักให้ เห็นธรรม
ลุ่มลึกที่ยังจำ สว่างได้
ผู้รู้ชอบจักนำ แนะสู่ เรานา
ด้วยเหตุฉะนั้นไซร้ อย่าได้ร้างรา

— ๓๑ —

ตโป **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**

ธรรมเครื่องเผาบาปอกุศล **เป็นอุดมมงคล**

ตบะธรรมเพียรเพ่งใช้ **เผาบาป**
อกุศลธรรมราบ **มอดไหม้**
ยังกุศลธรรมอาบ **อิ่มจิต**
ด้วยเหตุฉะนี้ไส้ **เร่งให้บำเพ็ญ**

ตบะ ความเพียรเผาผลาญกิเลส บาปอกุศล

ธรรม หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ล้วนสอนให้บำเพ็ญเพียรให้เกิดปัญญา และขัดเกลาจิตจากกิเลสตัณหา เผาบาปอกุศลให้หมดไป ยังกุศลให้ถึงพร้อม ทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว

— ๓๒ —

พฺรหฺมจริยํ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**

ความประพฤติประเสริฐ **เป็นอุดมมงคล**

ประพฤติประเสริฐนั้น **อริยมรรค**
องค์แปดอันเป็นหลัก **ผ่องแผ้ว**
เพราะเป็นสิ่งนำชัก **ดับทุกข์ จริงนอ**
หากประพฤติได้แล้ว **จักแผ้วผ่องเกษม**

อริยมรรค ทางประเสริฐให้ถึงความดับทุกข์ คือ นิพพาน มีองค์ ๘

(๑)	สมฺมาทิฏฺฐิ	มีความเห็นชอบ
(๒)	สมฺมาสงฺกปฺป	มีความดำริชอบ
(๓)	สมฺมาวาจา	มีวาจาชอบ
(๔)	สมฺมากมฺมนฺต	มีการกระทำชอบ
(๕)	สมฺมาอาชีว	มีการเลี้ยงชีพชอบ
(๖)	สมฺมาวายาม	มีความพยายามชอบ
(๗)	สมฺมาสติ	มีสติตั้งมั่นชอบ
(๘)	สมฺมาสมาธิ	มีใจตั้งมั่นชอบ

— ๓๓ —

อริยสจฺจาน ทสฺสนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

การเห็นอริยสัจ เป็นอุดมมงคล

การเห็นอริยสัจต้อง ประจักษ์
ทุกข์นิโรธสมุทัยมรรค ครบถ้วน
ว่าเป็นสิ่งนำชัก ดับทุกข์ จริงนอ
ใครที่เห็นแจ้งล้วน สู่ด้าวแดนเกษม

อริยสัจ ๔ ทุกข์ ควรรู้จักให้ดี สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ควรละเสียให้ได้ นิโรธ ความดับทุกข์ควรทำให้แจ้ง มรรค ทางให้ถึงความทุกข์ควรเจริญให้เต็มที่

พุทธศาสนสุภาษิต ตานิ เอตานิ ทิฏฺจานิ ภวเนตฺติ สมูหตา อุจฺฉินฺนํ มูลํ ทุกฺขสฺส นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว เห็นอริยสัจแล้ว ถอนตัณหาผู้นำไปสู่ภพได้แล้ว ตัดมูลรากแห่งทุกข์ขาดแล้ว ย่อมไม่มีภพอีกต่อไป ปมาทํ ภยโต ทิสฺวา อปฺปมาทญฺจ เขมโต ภาเวถฏฺจงฺคิกํ มคฺคํ เอสา พุทฺธานุสาสนี เห็นความประมาทโดยความเป็นภัย และเห็นความไม่ประมาทโดยความเกษมจากภัย พึงเจริญมรรคมีองค์ ๘ เถิด นี้เป็นพุทธานุศาสนี

– ๓๔ –

นิพฺพานสจฺฉิกิริยา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

การกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน เป็นอุดมมงคล

นิพพานนั้นเที่ยงแท้ สันติสุข
ไม่กลับกลอกเป็นทุกข์ อิกได้
หมดกิเลสเหตุคลุก กลับกลอก
มรรคสัจจะส่องให้ โจ่งแจ้งนิพพาน

พุทธศาสนสุภาษิต นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง นนฺทิสญฺโญชโน โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณา ตณฺหาย วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ สัตว์โลกมีความเพลิดเพลินเป็นเครื่องตรึงตรา มีวิตก

(ตรึก) เป็นเครื่องเที่ยวไป ท่านกล่าวว่า นิพพาน เพราะละตัณหาเสียได้ อฏฺฐงฺคิโก จ มคฺคานํ เขมํ อมตคามินํ บรรดาทางทั้งหลาย ทางมีองค์ ๘ เป็นทางเกษมให้ถึงอมตธรรม

– ๓๕ –

ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
จิตไม่หวั่นไหวเพราะโลกธรรม เป็นอุดมมงคล

ผู้ใดรู้เท่าแล้ว โลกธรรม
ย่อมไม่อาจครอบงำ จิตได้
สบชังจึ่งไม่นำ ทุกข์สู่ ตนนา
เพราะว่าเป็นเรื่องไร้ ประโยชน์ช้ำระกำใจ

โลกธรรม เรื่องของโลก, ธรรมดาของโลก ที่จะต้องประสบด้วยกันไม่ว่าใคร ทางพระพุทธศาสนามี ๘ ประการ คือ ลาภคู่กับเสื่อมลาภ ยศคู่กับเสื่อมยศ สรรเสริญคู่กับนินทา สุขคู่กับทุกข์ อันเป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และแปรปรวนได้ตามเหตุปัจจัย

– ๓๖ –

อโสกํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ
จิตไม่เศร้าโศก เป็นอุดมมงคล

คนเราที่จิตเศร้า	**โศกา**
เพราะอนิฏฐารมณ์มา	**ก่อกลุ้ม**
โดยจิตพ่ายแก่อา–	**รมณ์ยั้ว ยุนอ**
การขจัดโศกคลักคลุ้ม	**จักต้องแจ้งสัจธรรม**

อนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา
อารมณ์ ความเป็นไปแห่งจิตในขณะหนึ่ง ๆ อันเกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์
สัจธรรม รู้สภาวธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยเฉพาะอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ, มรรค
โศก ความทุกข์ ความเศร้า ความเดือดร้อนใจ
คลัก ยัดเยียด ออกันอยู่ สกปรก
คลุ้ม มืดมัว ไม่แจ่มใส

– ๓๗ –

วิรชํ	**เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**
จิตที่ปราศจากธุลีคือกิเลส	**เป็นอุดมมงคล**
กิเลสจับจิตไซร้	**จิตหมอง**
เสมือนฝุ่นธุลีละออง	**จับต้อง**
หากใครจักได้ครอง	**จิตผ่อง**
ต้องขจัดกิเลสข้อง	**จับต้องจิตใจ**

หมอง	ขุ่น มัว ไม่ผ่องใส ไม่บริสุทธิ์
กิเลส	อารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจ และทำให้ใจเศร้าหมอง ต่ำทราม มาร
อุปกิเลส	๑. อภิชฌา ความอยากในทางกาม ๒. โทสะ ความคิดนึกในทางประทุษร้าย ๓. โกธะ ความโกรธโดยตรง ๔. อุปนาหะ ผูกโกรธอาฆาต ๕. มักขะ ลบหลู่คุณผู้อื่น ๖. ปลาสะ แข่งดี ๗. อิสสา ริษยา ๘. มัจฉริยะ ตระหนี่เหนียวแน่น ๙. มายา มารยา ๑๐. สาเถยยะ โอ้อวด อวดดี ๑๑. ถัมภะ หัวดื้อ ๑๒. สารัมภะ บิดพลิ้ว ๑๓. มานะ ถือตัว ๑๔. อติมานะ ดูหมิ่นผู้อื่น ๑๕. มทะ มัวเมาในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑๖. ปมาทะ ประมาท สะเพร่า
สังโยชน์	๑. สักกายทิฏฐิ ความรู้สึกว่าเรา เป็นเรา มีเรา เราเป็น ๒. วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ๓. สีลัพพตปรามาส ความเคยชินในทางงมงาย ๔. กามราคะ ความพอใจในกาม ๕. ปฏิฆะ ความไม่พอใจ หงุดหงิด ๖. รูปราคะ ความพอใจในรูป ๗. อรูปราคะ ความพอใจในสิ่งที่เป็นนามธรรม ๘. มานะ ความถือตัวไม่ยอมใคร ๙. อุทธัจจะ ความฟุ้งซ่าน ๑๐. อวิชชา ความไม่รู้

อนุสัย ๑. ทิฏฐานุสัย ความเห็นผิด ๒. วิจิกิจฉานุสัย ความลังเลสงสัย ๓. กามราคานุสัย ความพอใจในกาม ๔. ปฏิฆานุสัย ความไม่พอใจ หงุดหงิด ๕. มานานุสัย ความถือตัว ๖. ภวราคานุสัย ความยินดีพอใจในภพ ๗. อวิชชานุสัย ความไม่รู้ในสภาวธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยเฉพาะในอริยสัจ ๔

พุทธศาสนสุภาษิต ยถาปิ มูเล อนุปทฺทเว ทฬฺเห ฉินฺโนปิ รุกฺโข ปุนเรว รูหติ เอวมฺปิ ตณฺหานุสเย อนูหเต นิพฺพตฺตติ ทุกฺขมิทํ ปุนปฺปุนํ ต้นไม้เมื่อรากยังมั่นคง ไม่มีอุปัทวะ แม้ถูกตัดแล้วย่อมงอกได้อีกฉันใด ทุกข์นี้เมื่อตัณหานุสัยยังไม่ถูกกำจัดแล้ว ย่อมเกิดร่ำไปฉันนั้น

– ๓๘ –

เขมํ **เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ**

จิตเกษม **เป็นอุดมมงคล**

จิตสิ้นอาสวะแล้ว **จิตเกษม**

มีแต่ญาณศานติเปรม **ประเสริฐแท้**

ราคะโทสะโมหะไป่เล็ม **ก่อทุกข์ อีกนอ**

สภาพธรรมะฉะนี้แล้ **เที่ยงแท้นฤพาน**

จิตเกษม จิตที่สิ้นอาสวะ คือสิ้นกิเลส ตัณหา บริสุทธิ์ถึงที่สุด เข้าถึงความเป็นธรรมชาติ ลุถึงความหมดอยากทุกอย่าง อารมณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถยุแหย่ยั่วเย้าได้แล้ว มีแต่ญาณกับศานติเป็นปกติภาพ ไม่มีการแปรเปลี่ยนอีกต่อไป เรียกว่า "นิพพาน"

ราคะ ความอยาก ความกำหนัด ความยินดี ความพอใจ

โทสะ ความโกรธ ความฉุนเฉียว ความไม่พอใจ

โมหะ ความหลง ความเขลา ความโง่ ความไม่รู้

จบโคลงทูนเทิดเบื้อง บาทบงสุ์
พระพุทธเจ้าทรง โปรดเกล้า
ชี้ธรรมโปรดนิกรตรง สู่จิต เกษมแฮ
โปรดสถิตเป็นธรรมเจ้า คู่ด้าวแดนไทย

ตอน ๒

■ โคลงแสดงให้เห็นภาวะส่วนหนึ่ง แห่งปรัชญาชีวิต ■

◎ ทำดีแต่ไม่รู้ พอดี
สัมฤทธิผลจะมี ยากได้
พระพุทธชินสีห์ ทรงเปรียบ สายพิณ
ตึงหย่อนไปแล้วไซร้ ก็ไร้สุนทรี

◎ อันปากพระร่วงนั้น เป็นไฉน
ต้องจิตติดใจไทย เทิดถ้วน
พระร่วงกล่าวอย่างใด เป็นอย่าง นั้นเอย
เพราะจิตกายวจีล้วน เปี่ยมด้วยสัจธรรม

◎ พูดทำใดหากต้อง ใจคน
นั่นแหละสัมฤทธิผล ยอดแท้
ศิลปะวิชชาดล ผลเกิด
เมื่อเป็นการสุจริตแล้ ถูกต้องคลองธรรม

◎ การรักผู้อื่นนั้น ยากหนา
การเบียดเบียนบีฑา จึ่งล้น
เมตตากรุณา เผื่อแผ่ กันเทอญ
มนุษย์โลกจะได้พ้น ประทุษร้ายเบียดเบียน

◎ อคติต่อผู้อื่นนั้น โฉดเขลา
เท่ากับทำลายเรา นั่นแล้
ไหนเขาจักโกรธเอา เพราะอคติ แล้วนา
ยังจักทำลายแม้ แต่ด้านคุณธรรม

◎ เป็นอยู่ชอบถูกต้อง ตามวัย
ชีวิตจะวิไล ยิ่งล้ำ
เด็กสาวหนุ่มแก่ไฉน ให้เหมาะ สมเทอญ
แล้วจักไม่ชอกช้ำ โศกเศร้าภายหลัง

◎ รู้จักปฏิบัติทั้ง แก่ตน
และแก่ทั้งบุคคล อื่นด้วย
ทั้งงานที่ต้องประจญ เป็นนิจ
รู้ดังนี้จักฉ้วย ช่วยให้สุขเจริญ

◎ ผู้ใดกอปรกิจเกื้อ เอาภาร
ในธุระกิจการงาน ยิ่งล้น
มักไม่ประกอบการ ทางชั่ว
กอปรกิจเถิดจะพ้น ชั่วร้ายนานา

◎ สุจริตอย่างเดียวเท่านั้น ไม่พอ
สัมฤทธิผลมิก่อ เกิดได้
สามารถเสียสละด้วยหนอ ผลจึ่ง จะเกิดนา
สามสิ่งสามสอไซ้ร้ จึ่งต้องใช้ควบกัน

◎ สังเกตจำเปรียบเทียบแล้ว อนุมาน
คือเครื่องเรืองปัญญาชาญ เชี่ยวรู้
ในสรรพวิทยาการ ในโลก
เหตุฉะนั้นควรสู้ ฝึกให้เป็นนิสัย

◎ ตายทั้งเป็นเป็นนั้น เป็นไฉน
ประพฤติชั่วจนใครใคร รังเกียจสิ้น
เสพสิ่งเสพติดมลาย ชีวิต ตนนา
เป็นโรคเรื้อนแหว่งหวิ้น อีกทั้งกลัวตาย

◎ จิตสะอาดและประณีตด้วย คุณธรรม
สิ่งแวดล้อมงามล้ำ พรั่งพร้อม
บำเพ็ญประโยชน์ประจำ ช่วยทุกข์ กันแล
สามสิ่งนี้จักน้อม จิตให้หฤหรรษ์*

◎ ไม่ว่าจะอยู่แม้ หนใด
สภาวะเช่นไรไม่ ทุกข์ร้อน
จิตสงบต่อสู้ไป ตามเหตุ การณ์แล
จิตดังนี้สะท้อน ว่าเข้าถึงธรรม

◎ บารมีเปรียบได้ แสงจันทร์
เดชเปรียบแสงตะวัน ส่องหล้า
สติปัญญาเปรียบแว่นอัน วิเศษ
นี่คุณลักษณะกล้า สำหรับผู้นำชน

---

* หฤหรรษ์ = ยินดี, สดชื่น, ร่าเริง, เบิกบาน.

◎ บัวเกิดกับน้ำ โคลนตม
ชูช่อดอกงามสม ผ่องแผ้ว
คนอยู่กับโลกอารมณ์ ดูเยี่ยง บัวนา
อยู่เยี่ยงบัวได้แล้ว จักแผ้วผ่องเกษม

◎ บริหารกายเพื่อให้ แข็งแรง
บริหารจิตให้เข้มแข็ง ผ่องแผ้ว
บริหารอารมณ์เพื่อจรัสแสง เป็นสุข นิตย์แล
เป็นประจำได้แล้ว อยู่ได้ยิ่งร้อยฉนำ

◎ ความอยากเป็นเหตุให้ เกิดทุกข์
ก่อเกิดโรคเคล้าคลุก ไต่เต้า
หมดทุกข์ปราศโรคสุข สงบ
พ้นทุกข์สบสุขเข้า สู่ห้วงนฤพาน

■ ท่านที่มีความประสงค์หนังสือเล่มนี้ ■

โปรดติดต่อไปได้ที่ผู้จัดการเผยแพร่ ราคาเล่มละ ๔๐ บาท ในนาม ลุงชื่น พัทธรัตน์ ๑๐๗๕/๑๗ ซอยสารภี ๓ วงเวียนใหญ่ เขตคลองสาน กทม. รหัส ๑๐๖๐๐ ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ. วงเวียนใหญ่ จะรีบจัดส่งให้ท่านทันทีที่ได้รับใบสั่งพร้อมธนาณัติ (จัดส่งลงทะเบียนเล่มละ ๗ บาท ให้ท่านช่วยเพียงเล่มละ ๓ บาท)

หรือที่ นายสงัด ไทยทวี มหามกุฏราชวิทยาลัย สั่งจ่าย ป.ณ. บางลำพูบน กรุงเทพ ฯ ๑๐๒๐๐

สำหรับท่านที่อยู่ต่างจังหวัด หากมีความประสงค์จะนำไปเผยแพร่ต่อ ขอได้กรุณาติดต่อไปปรึกษากันได้โดยไม่ขัดข้อง.

ขอบพระคุณทุกท่านด้วยความคารวะอย่างสูง

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพ ฯ

นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๗/๘/๒๕๓๐ โทร. ๒๘๑๗๗๙๐